

343.98.06 : 343.542.1

В 54

С. С. ВІТВИЦЬКИЙ
О. О. ВОЛОБУЄВА
М. В. ВОЙЧИШЕНА

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

ОСВІТНІ ТРАДИЦІ ПЕРЕВІРЕНІ ЧАСОМ

343,9806:343,5421

B54

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

С. С. ВІТВИЦЬКИЙ, О. О. ВОЛОБУЄВА, М. В. ВОЙЧИШЕНА

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ
ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ**

МОНОГРАФІЯ

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
м. КРОПИВНИЦЬКИЙ

Криворізький навчально-науковий
інститут Донецького державного
університету внутрішніх справ
ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

Київ
ВД «ДАКОР»
2021

УДК 343.98.06; 343.542.1

В54

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України
(протокол № 10 від 31 березня 2021 року)*

Рецензенти

Удалова Л. Д. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор Інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ;

Коваленко В. В. – кандидат юридичних наук, доцент, учений секретар секретаріату вченої ради Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.

Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Войчишена М. В.

В54

Методика розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів : монографія / Сергій Сергійович Вітвіцький, Олена Олексіївна Волобуєва, Марина Вадимівна Войчишена. – Київ: ВД «Дакор», 2021. – 190 с.

ISBN 978-617-7679-90-4

На основі узагальнення результатів наукових досліджень, слідчої та судової практики розглянуто особливості методики розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. Визначено елементний склад криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень досліджуваної категорії та охарактеризовано її елементи. Запропоновано узагальнену типову модель особи правопорушника та проаналізовано типові способи, наслідки й сліди кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України. Акцентовано увагу на особливостях початкового етапу досудового розслідування, обставинах, що підлягають установленню, і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів.

Призначена для використання в практичній і науково-дослідній діяльності та навчальному процесі.

УДК 343.98.06; 343.542.1

© Донецький державний університет
внутрішніх справ, 2021

© Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О.,
Войчишена М. В., 2021

© ТОВ «ВД «Дакор», 2021

ISBN 978-617-7679-90-4

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	8
1.1. Сутність і значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	8
1.2. Структурні елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	17
2. Початковий етап розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	52
2.1. Відкриття кримінального провадження та особливості початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	52
2.2. Сутність і значення обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	71
3. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	100
3.1. Тактика проведення огляду	100
3.2. Тактика проведення обшуку	117
3.3. Тактика проведення допиту	130

3.4. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів	144
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	169
ДОДАТКИ	189

ВСТУП

На сьогодні в усьому світі спостерігається негативна тенденція до збільшення кількості кримінальних правопорушень проти моральності у сфері статевих стосунків. Законодавством України та багатьох держав світу передбачено не тільки адміністративну, а й кримінальну відповідальність за ввезення, виготовлення, збут та розповсюдження порнографічних предметів. Крім того, існує низка міжнародних нормативно-правових документів, які регламентують співпрацю та взаємодію держав щодо запобігання, виявлення та протидії обігу порнографічних предметів. Але, незважаючи на такі вітчизняні та міжнародні заходи протидії, динаміка цього виду кримінальних правопорушень набирає обертів та потребує детального дослідження.

Конституція України визначає, що найвищою соціальною цінністю є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека¹. Тенденція до нівелювання моральних цінностей, зміна моральних засад щодо сексуального виховання, низький духовний рівень населення та деформування суспільної моралі призводять до збільшення кримінальних правопорушень проти громадського порядку й моральності, зокрема кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. І, як наслідок, учинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів призводить до погіршення морального й фізичного життя неповнолітніх, порушень психічного здоров'я населення, негативних змін у моральному вихованні дітей та викривлення уявлень про сексуальні стосунки й поняття про гідну поведінку, що завдає значної шкоди правовідносинам щодо дотримання суспільної моральності у сфері статевих стосунків, які визначаються та охороняються державою.

---

¹ Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. № 254к/96ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.

Ст. 301 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачає кримінальну відповідальність за ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, або їх збут чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні². Крім того, Закон України «Про захист суспільної моралі» визначає правові основи щодо захисту суспільства від поширення порнографічних предметів, а також надає тлумачення деяких термінів. Відповідно до Закону, під порнографією розуміється вульгарно-натуралістична, цинічна, непристойна фіксація статевих актів, самоцільна, спеціальна демонстрація геніталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок з натури, які не відповідають моральним критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти³.

Протягом останніх років в Україні збільшується кількість кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. Відповідно до статистичного аналізу динаміки показників, які характеризують кримінальні правопорушення, що кваліфікуються ст. 301 КК України (ст. 211 КК УРСР 1960 р.), а саме ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, у 1995 році розпочато досудове розслідування у 34 кримінальних справах, 1996 – 153, 1997 – 67, 1998 – 91, 1999 – 104, 2000 – 120, 2001 – 150, 2002 – 160, 2003 – 173, 2004 – 281, 2005 – 366, 2006 – 571, за 10 місяців 2007 року – 698⁴. Також за 2013 рік до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) було внесено 1021 кримінальне правопорушення за ст. 301 КК України, за 2014 рік – 1148, за 2015 рік – 1022, за 2016 рік – 923, за 2017 рік – 1538, за 2018 рік – 1662,

² Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. № 254к/96ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.

³ Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296 ІV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129615>.

⁴ Хильченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 140.

за 2019 рік – 1012, за 2020 рік – 1153 кримінальні правопорушення за цим фактом, що свідчить про зростання їхньої кількості порівняно з минулими роками⁵.

Питання виявлення, протидії та розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, а також вивчення такого фонового явища, як порнографія знайшли своє відображення в наукових дослідженнях М. В. Грищенко, Є. В. Жиліна, О. О. Козленка, А. А. Небитова, Д. Г. Паляничко, О. С. Подойника, Д. Б. Санакоєва, М. І. Свентікової тощо. Окремі питання аналізу кримінальних правопорушень проти моральності у сфері статевих стосунків розглянули на монографічному рівні А. В. Ландіна та В. О. Малярова, а питання протидії розповсюдженню порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, було висвітлено в дослідженнях О. П. Рябчинської та С. В. Хільченка.

Метою цього дослідження є визначення особливостей окремих положень методики розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів.

---

⁵ Заирная Мария Максимовна. Преступления в сфере оборота порнографических материалов и предметов : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2016. 213 с.

1. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

1.1. Сутність і значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів

У науковій термінології поняття криміналістичної характеристики започатковано в 60-ті роки ХХ століття в наукових працях О. Н. Колесниченка та надалі стало об'єктом наукових досліджень Р. С. Белкіна, С. П. Митричева, І. Ф. Пантелєєва, В. Г. Тарасевича, М. П. Яблокова. Криміналістична характеристика є складовою теорії криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень та визначає сукупність їх основних характеристик, містить узагальнену інформацію про ознаки кримінального правопорушення, отриману в результаті дослідження судової та слідчої практики розслідування певного виду кримінальних правопорушень.

У наукових працях В. А. Журавля, В. О. Коновалової, В. Ю. Шепітька криміналістична характеристика визначена як результат наукового аналізу та узагальнення типових ознак певного виду або роду кримінальних правопорушень⁶. Криміналістична характеристика однорідних кримінальних правопорушень складається на основі вивчення та наукового узагальнення кримінальної практики, матеріалів про вчинені кримінальні правопорушення і виражає типові криміналістичні особливості різних видів (груп) кримінальних правопорушень, учинених у

---

⁶ Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 274.

певний період у даному районі або країні в цілому⁷. Дійсно, для розроблення криміналістичної характеристики певного виду кримінальних правопорушень необхідне не тільки їх дослідження, важливим є й аналіз характерних ознак та особливостей.

Криміналістична характеристика – це своєрідний типовий «портрет» кримінального правопорушення, наукова абстракція, яка спирається на те спільне, що об'єднує безліч конкретних кримінальних правопорушень⁸. Таке порівняння з «портретом» кримінального правопорушення найбільш точно відображає сутність досліджуваної наукової категорії. Криміналістична характеристика – це апріорі інформаційний «портрет» кримінального правопорушення, який відображає сукупність подібних за значенням характеристик, властивостей та ознак безлічі однотипних кримінальних правопорушень⁹.

Ця категорія також є системою узагальнених даних про найбільш типові ознаки певного виду (групи) кримінальних правопорушень, що проявляються в способі й механізмі діяння та обставинці його вчинення, у даних про особу правопорушника та в інших обставинах, закономірний зв'язок яких є основою наукового та практичного вирішення завдань розкриття та розслідування кримінальних правопорушень¹⁰. Як складова методики розслідування має велике значення для успішного вирішення теоретичних і практичних завдань методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень¹¹, складається із

⁷ Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 455.

⁸ Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Российская Е. Р. Криміналістика : учебник для вузов / под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. Москва : Издательство НОРМА, 2000. С. 699.

⁹ Войчишена М. В. Криміналістична характеристика як наукова категорія методики розслідувань кримінальних правопорушень. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 147.

¹⁰ Бахин В. П., Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов пре ступлений. Методика расследования отдельных видов преступлений / под ред. В. К. Лисиченко. Киев : Высш. шк., 2008. С. 27.

¹¹ Пчолкін В. Д. Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності / В. Д. Пчолкін, О. В. Іванцова. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 151–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_3_22. С. 151–152.

криміналістично значущих даних (котрі можуть сприяти розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень), що утворюють систему, елементи якої мають закономірні взаємозв'язки¹².

Крім того, криміналістична характеристика повинна містити в собі характеристику вихідної інформації, систему даних про способи вчинення та приховування кримінального правопорушення, особу ймовірного правопорушника та ймовірних мотивів і цілей протиправних дій, особу потерпілого та деяких обставин учинення кримінального правопорушення (місце, час, обстановка)¹³.

Уведення поняття криміналістичної характеристики кримінального правопорушення дозволило систематизувати широке коло знань про спосіб учинення кримінального правопорушення, предмет кримінально-протиправного посягання, обставини, обстановку вчинення кримінального правопорушення, його причини, умови та наслідки, інші суттєві для розслідування фактори в певну систему, що стала своєрідним підґрунтям розробки методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень¹⁴. Крім того, науковцями пропонувалося об'єднати в криміналістичну характеристику спосіб учинення кримінального правопорушення, механізм дій правопорушника та виникнення слідів кримінального правопорушення, джерела отримання доказів і визначення кола осіб, серед яких може перебувати правопорушник¹⁵.

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень є інформаційною системою, основними елементами якої є спосіб, механізм та обстановка¹⁶, а їх визначення має організаційне

¹² Бахин В. П. Криминалистика : проблемы и мнения (1962–2002 гг.) / В. П. Бахин. К. 2002. С. 178.

¹³ Белкин Р. С. Курс криминалистики: Общая теория криминалистики. В 3-х Т. 3 : Криминалистические средства, приемы и рекомендации. М. : Юрист, 1997. С. 215–216.

¹⁴ Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: монографія / за ред. І. П. Красюка. К. : Нац. академія внутр. справ України, 2003. С. 269.

¹⁵ Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. М. : Лэкс; Эст, 2002. С. 65.

¹⁶ Галагура Є. Л. Криміналістична характеристика умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Право і Безпека*. 2016. № 2. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_2_13. С. 66.

й тактичне значення для розкриття виду (групи) кримінальних правопорушень¹⁷.

Криміналістична характеристика інформаційно наповнює коло конкретних обставин, які потрібно встановити у кримінальному провадженні. Вона заповнює інформацією проміжки між цими обставинами, а тому завдання, що стоять перед кримінально-процесуальною характеристикою, вирішуються через криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, особливо на початковому етапі розслідування¹⁸. Кожне кримінальне правопорушення несе в собі криміналістичну інформацію, типові видові ознаки, узагальнення яких дає можливість побудувати криміналістичну характеристику окремих видів кримінальних правопорушень.

Водночас слід зазначити, що криміналістична характеристика містить взаємозв'язки між ознаками кримінальних правопорушень, за допомогою чого стає можливим формування рекомендацій щодо проведення досудового розслідування. Більшість науковців, які розглядали питання криміналістичної характеристики, наголошували на важливості існування між елементами цієї категорії кореляційних зв'язків, зокрема кожний елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень має різний рівень залежності від інших елементів¹⁹. Наявність кореляційних зв'язків між ознаками кримінального правопорушення є для слідчого інформаційною моделлю вчинення кримінального правопорушення, що допомагає обрати напрямок розслідування та відшукування доказів. Криміналістична характеристика розглядалася як система інформації про ознаки кримінальних правопорушень певного виду, що мають криміналістичне значення, визначають закономірні зв'язки між ними і є підставою для

---

¹⁷ Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в методике расследования / И. Ф. Герасимов. Методика расследования преступлений. Общие положения: материалы науч.-практ. конф., Одесса, 1976 г. С. 96.

¹⁸ Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навч. посібник. К., 1997. 44 с. URL: <http://www.vuzlib.su/books/1488> Криміналістична характеристика_злочинів.

¹⁹ Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. С. 275.

побудови та перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування²⁰.

Доцільно зазначити думку В. В. Тіщенко про те, що в ході розслідування конкретного кримінального правопорушення слід врахувати, що криміналістична характеристика даної категорії відображає інформаційні залежності в двох зустрічних напрямках: 1) відомості про систему і взаємозв'язок елементів криміналістичної характеристики певного виду (групи) кримінальних правопорушень (як їх моделі) можуть бути використані для побудови версій про конкретну обставину розслідуваної події; 2) відомості щодо певної обставини кримінального правопорушення можливо використовувати завдяки типовій моделі визначеної категорії кримінальних правопорушень для пошуку і прогнозування інформації щодо інших його обставин, а також побудови моделі кримінального правопорушення в цілому²¹.

Взаємозалежність елементів криміналістичної характеристики є індивідуальною для кожного виду (групи) кримінальних правопорушень, не існує характерних кореляційних зв'язків для усіх кримінальних правопорушень.

Крім того, науковцями зазначається, що сутність криміналістичної характеристики розглядається як система, що містить дані про закономірні зв'язки її складових²², елементи механізму вчинення кримінальних правопорушень окремого виду чи групи, у яких відображаються закономірні зв'язки між цими елементами і які використовуються для побудови та перевірки версій під час розслідування конкретних кримінальних правопорушень²³. У теоретичному аспекті криміналістична характеристика є моделлю вчинення кримінального

---

²⁰ Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие. Харьков : Харьков. юрид. ин-т им. Ф. Э. Дзержинского, 1985. С. 16.

²¹ Тіщенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. С. 207.

²² Волобуєв А. Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424krimnalstikavolobuvaf.html>.

²³ Криміналістика : підручник: у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярів; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; С. 7.

правопорушення, а на практиці – сприяє побудові основних слідчих версій щодо кримінального правопорушення²⁴.

О. В. Одерій зазначає, що криміналістична характеристика сьогодні розглядається у двох значеннях: як теоретична основа формування методик розслідування окремих видів (груп) кримінальних правопорушень і як робочий інструментарій слідчого, котрий він використовує під час розслідування конкретного кримінально-протиправного прояву²⁵. Не можливо не погодитися, адже криміналістична характеристика є підґрунтям побудови криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень. Досліджуючи та аналізуючи сукупність ознак кримінальних правопорушень певного виду, формується криміналістична характеристика, а на її основі – методика розслідування кримінальних правопорушень. Тільки після цього формуються окремі тактичні рекомендації щодо здійснення досудового розслідування окремих кримінальних правопорушень, а слідчі на початковому етапі розслідування формують слідчі версії, враховуючи криміналістичну характеристику певних видів (груп) кримінальних правопорушень. Як зазначає І. І. Когутич, основне призначення криміналістичної характеристики полягає в тому, щоб надавати слідчому відомості про типові для певного виду чи групи кримінальних правопорушень ознаками²⁶.

Слід зазначити, що особливістю криміналістичної характеристики є те, що вона є індивідуальною для кожного виду (групи) кримінального правопорушення сукупністю ознак та має властивість динамічності²⁷. Це пояснюється еволюцією кримінально-протиправних дій, підшукуванням правопорушниками сучасних способів, знарядь і засобів реалізації своїх протиправних намірів.

---

²⁴ Войчишена М. В. Криміналістична характеристика як наукова категорія методики розслідування кримінальних правопорушень. *Актуальні питання досудового розслідування* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 27 жовтня 2017 року). 2018. С. 142.

²⁵ Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpsek_2012_12_10. С. 53.

²⁶ Когутич І. І. Криміналістика : курс лекцій. Київ : Атіка, 2009. С. 53.

²⁷ Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 275.

На сьогодні в криміналістиці існує багато думок щодо елементного складу криміналістичної характеристики методики розслідування та значення кожного елемента як для теорії криміналістики, так і для практики розслідування окремих кримінальних правопорушень. Класичною та загальноприйнятою вважається структура криміналістичної характеристики, яка, на думку професора А. Ф. Волобуєва, складається з таких 6 елементів:

- 1) предмет кримінально-протиправного посягання;
- 2) спосіб учинення кримінального правопорушення (підготовка, вчинення та приховування);
- 3) типові сліди кримінального правопорушення (або слідова картина);
- 4) характеристика особи потерпілого (жертви);
- 5) характеристика особи правопорушника;
- 6) обставини вчинення правопорушення (знаряддя, місце, час та обстановка вчинення кримінального правопорушення)²⁸.

Існує безліч наукових поглядів щодо кількості та змісту елементів структури цієї наукової категорії, яка включає в себе: 1) характеристику типової вихідної інформації; 2) систему даних про типові способи вчинення і приховування кримінального правопорушення, типові наслідки їх застосування; 3) особу ймовірного правопорушника й можливі мотиви та цілі кримінального правопорушення; 4) особу ймовірного потерпілого від кримінального правопорушення і дані про типовий предмет посягання; 5) дані про деякі типові обставини вчинення кримінального правопорушення (місце, час, обстановка); 6) дані про типові обставини, які сприяли вчиненню конкретного виду кримінального правопорушення²⁹.

Також до елементів структури криміналістичної характеристики відносять: спосіб учинення кримінального правопорушення; місце й обстановку; час учинення кримінального правопорушення; знаряддя

²⁸ Волобуєв А. Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424krimnalistikavolobuvaf.html>.

²⁹ Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Росийская Е. Р. Криминалистика : учебник для вузов / под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. Москва : Издательство НОРМА, 2000. С. 714.

і засоби; предмет посягання; особу потерпілого; особу правопорушника; сліди кримінального правопорушення³⁰.

М. П. Яблоков виділяє такі елементи криміналістичної характеристики, як спосіб, механізм, обстановка, особа правопорушника та наголошує на важливості зв'язку між даними елементами³¹.

Ураховуючи зазначену вище структуру елементів криміналістичної характеристики, В. Ю. Шепітько, окрім перелічених елементів, визначає ще й такі: а) місце та обстановка вчинення кримінального правопорушення; б) час учинення кримінального правопорушення; в) знаряддя і засоби; г) предмет кримінально-протиправного посягання; д) типові сліди правопорушення³². М. В. Салтєвський виділяє лише чотири елементи структури криміналістичної характеристики: 1) предмет безпосереднього посягання; 2) типова слідова картина; 3) спосіб учинення кримінального правопорушення; 4) особа правопорушника. Крім того, проаналізувавши структуру криміналістичної характеристики, науковець зазначає, що ця категорія розрізняється як за кількістю, так і за змістом елементів³³.

Різні погляди науковців на структуру криміналістичної характеристики насамперед пояснюються її гнучкістю залежно від виду (групи) кримінального правопорушення. Оскільки в одному випадку деякі елементи структури мають першочергове значення, а в іншому – можуть бути факультативними або й зовсім бути відсутніми.

Так, наприклад, О. В. Одерій, проаналізувавши дослідження науковців щодо структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти довілля, зазначив, що в криміналістичній доктрині відсутня єдина, узгоджена позиція науковців щодо елементного

---

³⁰ Клемпарський М. М. Суспільно небезпечні наслідки у злочинах з формальним складом: кримінальні та кримінальні процесуальні аспекти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 67–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnvvs_2015_2_12.

³¹ Криміналістика: учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 64.

³² Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 276–279.

³³ Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ : Кондор, 2008. С. 419.

складу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти довілля³⁴. О. В. Одерій включає окремий елемент до структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти довілля – механізм (спосіб) учинення кримінального правопорушення (що дозволить установити причинний зв'язок кримінально-протиправної дії та шкідливих наслідків, які настали або можуть настати)³⁵.

Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики як наслідки, що настали або могли настати, через призму кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, дійшли висновку, що значення у даному випадку мають моральні цінності та суспільне здоров'я населення, які зазнають негативного впливу. Наслідками вчинення досліджуваного виду кримінальних правопорушень доцільно вважати низький духовний рівень населення, погіршення морального та фізичного життя неповнолітніх, деформація суспільної моралі³⁶.

Д. Г. Паляничко на підставі аналізу класифікаційних і змістових особливостей кримінально-протиправної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, а також узагальнення теоретичного матеріалу, що стосується криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із дитячою порнографією, виділяє такі елементи: 1) дані про особу (осіб) кримінального правопорушення (кримінально-протиправної діяльності); 2) дані про особу потерпілого від протиправного посягання; 3) дані про предмет кримінального правопорушення; 4) дані, що характеризують обстановку, у якій протікає процес кримінально-протиправної діяльності (місце, час, інші умови, які впливають на дії правопорушника й механізм слідоутворення); 5) дані про процес (механізм) кримінально-протиправної діяльності, включаючи відомості про дії

³⁴ Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довілля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpek_2012_12_10. С. 57.

³⁵ Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довілля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpek_2012_12_10. С. 60.

³⁶ Войчишена М. В. Криміналістична характеристика як наукова категорія методики розслідувань кримінальних правопорушень. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. Випуск 3 (64). С.149.

з підготовки, вчинення, приховування окремих кримінальних правопорушень і протиправної діяльності загалом, дані про знаряддя та засоби, а також про утворені при цьому сліди (їх види, характер, місце перебування); 6) дані про наслідки вчинених кримінальних правопорушень (заподіяння матеріальної шкоди, тілесних ушкоджень, позбавлення життя, утворення відповідних носіїв інформації тощо)³⁷.

На основі аналізу та узагальнення поглядів науковців на структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, а також в контексті дослідження специфічного виду кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів, пропонується включити до її складу такі елементи:

- 1) предмет протиправного діяння;
- 2) особа правопорушника;
- 3) особа потерпілого;
- 4) знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення;
- 5) обстановка вчинення кримінального правопорушення;
- 6) типові сліди;
- 7) наслідки кримінального правопорушення.

1.2. Структурні елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів

Більшість вітчизняних науковців зазначають, що **спосіб учинення кримінального правопорушення** як елемент криміналістичної характеристики є найбільш значущим в її структурі та є джерелом отримання інформації, яка має значення для розкриття кримінального правопорушення.

Спосіб учинення кримінального правопорушення є предметом дослідження багатьох науковців як у криміналістичному, так і в кримінально-правовому, кримінологічному, кримінально-процесуальному

³⁷ Паляничко Д. Г. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 6 (1). Том 4. С. 91–95. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06/part_4/20.pdf. С. 91.

аспектах. У криміналістиці досить поширеним і загальновизнаним є поняття способу вчинення кримінального правопорушення як комплексу всіх взаємопов'язаних дій, операцій і рухів правопорушника під час вчинення кримінального правопорушення³⁸. Проте таке визначення не передає всю сутність і значення даного поняття та не розкриває його зміст. Вивчення способу вчинення кримінального правопорушення дає можливість формувати рекомендації щодо попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень.

На думку О. В. Одерія, спосіб учинення кримінального правопорушення визначається як обумовлена різними суб'єктивними та об'єктивними чинниками система усвідомлених і взаємопов'язаних дій правопорушника з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення, спрямованих на отримання кримінально-протиправного результату³⁹. Погоджуючись із позицією науковця, необхідно додати, що всі дії, які вчиняє правопорушник, а саме сукупність прийомів і засобів, за допомогою яких учиняється кримінальне правопорушення на всіх його стадіях, здійснюються з метою реалізації протиправного наміру та отримання протиправного результату.

Спосіб учинення кримінального правопорушення Р. С. Белкін пропонував розуміти як єдиний комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на підготовку, вчинення та приховування кримінального правопорушення, що здійснюються з використанням сприятливих обставин, часу й місця, необхідних знарядь і засобів⁴⁰. Надане поняття містить узагальнені ознаки способів учинення кримінального правопорушення, які властиві більшості видів кримінальних правопорушень. Крім того, спосіб учинення кримінального правопорушення розглядається М. П. Яблоковим як об'єктивно й суб'єктивно зумовлена система

³⁸ Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2008. С. 424.

³⁹ Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpek_2012_12_10. С. 59.

⁴⁰ Криміналістика. Том 1 / под ред. Белкина Р. С. Москва : Редакционно-издательский отдел, 1978. С. 69.

поведінки суб'єкта до, під час, після вчинення протиправних дій, коли залишилися різного роду сліди, які дозволяють завдяки криміналістичним прийомам і засобам отримати уявлення про суть того, що сталося, своєрідність протиправної поведінки правопорушника, його окремі особисті дані й, відповідно, визначити найбільш оптимальні методи розв'язання завдань з розкриття кримінального правопорушення⁴¹. Таке визначення розкриває поняття способу вчинення кримінального правопорушення як елемента криміналістичної характеристики, ілюструючи його зміст і значення, адже вивчення характеру здійснених правопорушником дій під час учинення кримінального правопорушення надає можливість планувати першочерговий етап досудового розслідування, формувати слідчі версії та обирати тактику проведення слідчих (розшукових) дій залежно від вихідної інформації.

На думку І. Ф. Пантелеєва та М. О. Селіванова, спосіб учинення кримінального правопорушення є системою дій, що складається з багатьох елементів. Відомості про те, як готується кримінальне правопорушення, яким чином проводяться тренування, як і де готуються або пристосовуються необхідні знаряддя та інші технічні засоби, які джерела їх отримання, яким чином вони застосовувалися під час учинення правопорушення⁴². Дійсно, кожна дія правопорушника під час підготовки, вчинення або приховування кримінального правопорушення має значення для отримання повної картини здійснюваних правопорушником дій, виявлення слідів кримінального правопорушення, установлення особи правопорушника та обставин, за яких учинене кримінальне правопорушення. Отже, характер способу вчинення кримінального правопорушення та його ознаки містять відомості про особу правопорушника, його ознаки⁴³.

В. Ю. Шепітько зазначає, що спосіб кримінального правопорушення – це образ дій правопорушника, що виражається в певній системі

⁴¹ Криміналістика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 65.

⁴² Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 373.

⁴³ Войчишена М. В. Спосіб вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Jurnalul juridic national: teorie si practica* (Республіка Молдова). 2019. Випуск 6 (40). С. 179.

операцій і прийомів⁴⁴. У ході підготовки кримінального правопорушення та в момент його вчинення і приховування правопорушник здійснює певні дії, які дають змогу отримати інформацію про нього, характеризують його особу, схему дій, що в подальшому буде враховуватися під час обрання методики проведення розслідування, виявлення типових слідів і знарядь кримінального правопорушення. Спосіб учинення кримінального правопорушення являє собою образ дії правопорушника, що виражається в певній взаємопов'язаній системі операцій і прийомів підготовки, вчинення і приховування кримінального правопорушення⁴⁵. Досліджуючи й використовуючи інформацію про те, яким способом правопорушник учиняє кримінальне правопорушення і які сліди та знаряддя залишаються на місці вчинення кримінального правопорушення, слідчі отримують інформацію про його специфічні знання, навички, а також прийоми, дії і засоби, до яких вдається правопорушник на стадіях приготування, вчинення і приховування кримінального правопорушення⁴⁶. Тобто отримана інформація про особу та особистість правопорушника дає можливість установити обставини його вчинення, кількість правопорушників тощо.

Зазначається, що спосіб учинення кримінального правопорушення детермінований низкою об'єктивних чинників, що належать до умов зовнішнього середовища, у яких учиняється правопорушення, і суб'єктивних, що стосуються особи правопорушника⁴⁷. Детермінованість є суттєвою ознакою способу вчинення кримінального правопорушення, який необхідно розглядати в сукупності з такими елементами, як обстановка вчинення кримінального правопорушення, місце і час, сліди кримінального правопорушення.

---

⁴⁴ Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 275.

⁴⁵ Криміналістическая характеристика преступления: учебное пособие / под ред. А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. Харьков : Юридический институт, 1985. С. 22.

⁴⁶ Войчишена М. В. Спосіб вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Jurnalul juridic national: teorie si practica* (Республіка Молдова). 2019. Випуск 6 (40). С. 179.

⁴⁷ Криміналістическая характеристика преступления : учебное пособие / под ред. А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. Харьков : Юридический институт, 1985. С. 22.

Так, наприклад, А. Ф. Волобуєв зазначає, що між способом учинення кримінального правопорушення та його слідами існує безпосередній зв'язок⁴⁸. Від обраного правопорушником способу вчинення кримінального правопорушення залежать зміни в матеріальній обстановці, які знаходять своє відображення в матеріальних слідах. Таким чином, розглядаючи спосіб учинення кримінального правопорушення у взаємозв'язку з іншими елементами криміналістичної характеристики, є можливість отримати необхідну для розслідування інформацію щодо кримінального правопорушення.

Науковці акцентують увагу на існуванні взаємозв'язку між способом і типовими слідами кримінального правопорушення. М. В. Салтевський зазначає, що спосіб учинення кримінального правопорушення – узагальнене поняття: комплекс динамічних актів рухів, що залишають у навколишньому середовищі зміни – сліди протиправних дій, які є джерелом інформації для розкриття кримінального правопорушення, виявлення і викриття винних⁴⁹. Отже, обраний правопорушником спосіб учинення протиправних дій знаходить своє відображення у зовнішніх змінах, а саме типових слідах, які залишаються на місці вчинення кримінального правопорушення та відображаються в матеріальній обстановці.

До особливостей способу вчинення кримінального правопорушення як елемента криміналістичної характеристики належить його повторюваність в однотипних кримінальних правопорушеннях. Тобто однотипні кримінальні правопорушення мають схожий спосіб їх учинення, а тому є повторюваними. Проте, як зазначив Р. С. Белкін, абсолютна повторюваність способів учинення кримінальних правопорушень за всіма їхніми ознаками повністю виключена⁵⁰. Це пояснюється зміною обстановки, у якій учиняється кримінальне правопорушення, удосконаленням способів учинення кримінального правопорушення,

⁴⁸ Белкин Р. С. Курс криминалистики: Общая теория криминалистики. В 3-х томах. Т. 1. М. : Юрист, 1997. 408 с.

⁴⁹ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2008. С. 424.

⁵⁰ Криминалистика. Том 1 / Под ред. Белкина Р. С. Москва : Редакционно-издательский отдел, 1978. С. 65.

необхідністю підшукування нових пристосувань, знарядь і засобів, а також застосуванням окремих умінь і навичок правопорушників.

До того ж науковці розглядають спосіб учинення кримінального правопорушення і як складову механізму кримінально-протиправної діяльності. Так, В. О. Малярова визначає, що **механізм кримінального правопорушення** охоплює спосіб учинення кримінального правопорушення, який включає систему дій правопорушника (правопорушників)⁵¹. Д. Г. Паляничко зазначає, що механізм кримінально-протиправної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, є сукупністю дій суб'єкта з підготовки, здійснення та приховування кримінальних правопорушень, пов'язаних із дитячою порнографією, у їх територіально-часовій послідовності та зв'язку з об'єктом посягання, мотивами і цілями, обстановкою, результатами та наслідками таких дій⁵².

На думку М. П. Яблокова, механізм учинення кримінального правопорушення слід розуміти як тимчасовий і динамічний порядок зв'язку окремих етапів, обставин, чинників підготовки, вчинення і приховування слідів кримінального правопорушення, що дозволяють відтворити картину процесу його здійснення⁵³. Також В. В. Тіщенко розглядає механізм (процес) кримінального правопорушення як сукупність дій суб'єкта з підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення у їх просторово-часовій послідовності і зв'язку з об'єктом посягання (предметом, жертвою), мотивами і цілями правопорушника, обстановкою, іншими особами (співучасниками, свідками), а також результатами – наслідками таких дій⁵⁴.

Поняття механізму вчинення кримінального правопорушення є ширшим за поняття способу, який включає в себе дії правопорушника

---

⁵¹ Малярова В. О. Комплексне дослідження матеріальних слідів для одержання розшукової інформації про злочинця. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Спец. вип. С. 106–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnUvs_2001_Spets_vip_28. С. 106.

⁵² Паляничко Д. Г. Механізм злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (4). С. 187–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4%284%29_35. С.188.

⁵³ Криміналістика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 67.

⁵⁴ Тіщенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. С. 102.

з підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення. У той час механізм учинення кримінального правопорушення охоплює і вибір правопорушником способу, знарядь і засобів учинення протиправних дій, його взаємодію з навколишнім середовищем та потерпілою особою, що знаходить своє відображення у вигляді типових слідів, залишених на місці вчинення кримінального правопорушення⁵⁵.

Доцільно визнати, що серед науковців немає єдності щодо структури досліджуваного поняття. Так, В. О. Образцов розглядає механізм учинення кримінального правопорушення як систему, яка складається з трьох частин: 1) підготовки до вчинення кримінального правопорушення; 2) вчинення кримінального правопорушення (в сенсі безпосередньої реалізації протиправного акту); 3) діяльності після вчинення кримінального правопорушення⁵⁶.

Р. С. Белкін розглядає механізм учинення кримінального правопорушення як складну динамічну систему, яка включає такі елементи: 1) суб'єкт кримінального правопорушення; 2) ставлення суб'єкта кримінального правопорушення до своїх дій, їх наслідків, до співучасників; 3) предмет посягання; 4) спосіб кримінального правопорушення як система детермінованих дій; 5) кримінально-протиправний результат; 6) місце, час та інші обставини, що відносяться до обстановки кримінального правопорушення; 7) обставини, що сприяють або перешкоджають здійсненню кримінального правопорушення; 8) поведінка та дії осіб, що стали випадковими учасниками (активними й пасивними) події; 9) зв'язки і відносини між діями (способом кримінального правопорушення) і протиправним результатом, між учасниками події, між діями та обстановкою, суб'єктом кримінального правопорушення і предметом посягання тощо⁵⁷.

---

⁵⁵ Войчишена М. В. Механізм учинення кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 вересня 2019 року). 2019. С. 107.

⁵⁶ Криміналістика / под ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Образцова. М. : Юристъ, 1997. С. 42.

⁵⁷ Белкин Р. С. Курс криминалистики: Общая теория криминалистики. В 3-х томах. Т. 1. М. : Юрист, 1997. С.118–119.

В. В. Тіщенко до структури механізму вчинення кримінального правопорушення відносить такі елементи: 1) дії з підготовки кримінального правопорушення; 2) дії з вчинення кримінального правопорушення; 3) дії з приховування кримінального правопорушення; 4) знаряддя і засоби, що використовуються під час підготовки, вчинення і приховування кримінального правопорушення; 5) взаємодія учасників розслідуваної події в процесі підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення; 6) послідовність і характер взаємодії правопорушника з різними об'єктами протиправної діяльності (потерпілим, обстановкою, предметом кримінально-протиправного посягання); 7) сліди-відображення, що залишаються внаслідок учинення відповідних дій, взаємодії та поведінки винних осіб⁵⁸. Такий склад найбільш точно відображає структуру досліджуваного поняття, розкриває його зміст. Але разом з тим сліди-відображення, що залишаються внаслідок учинення відповідних дій, взаємодії та поведінки винних осіб, коректніше було б визначити як матеріальні та ідеальні сліди, що виникли в результаті вчинення кримінального правопорушення. Варто згадати і про наявність причинного зв'язку між протиправними діями правопорушника та шкідливими наслідкам, які настали в результаті вчинення кримінального правопорушення.

Отже, механізм учинення кримінального правопорушення є динамічним процесом, що розгортається в певний проміжок часу та виражається у вигляді сукупності протиправних дій, учинених правопорушником для досягнення кримінально-протиправного результату. Дослідження всіх елементів та взаємозв'язків механізму вчинення кримінального правопорушення дає можливість відтворити послідовну картину вчинення кримінального правопорушення у часі, а саме: яким способом правопорушник здійснював протиправні дії на стадіях підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення, як взаємодіяв із навколишньою обстановкою та особою потерпілого, які знаряддя та засоби використовував для досягнення кримінально-протиправного

---

⁵⁸ Тіщенко В. В. Корисливо-наслідницькі злочини: криміналістичний аналіз: монографія. Одеса: Юридична література, 2002. С. 103.

результату та яка слідова картина наявна на місці вчинення кримінального правопорушення.

У контексті криміналістичної характеристики до способів учинення кримінальних правопорушень з обігу порнографічних предметів віднесено:

1) увезення в Україну – такі дії, у результаті яких вказані предмети переміщуються через державний або митний кордон на територію України;

2) виготовлення – процеси, які включають в себе як авторство (створення твору чи внесення змін у вже існуючий твір), так і відтворення, розмноження таких творів – друкування, зняття копій, монтаж;

3) збут полягає в оплатній передачі іншій особі, включаючи продаж, обмін як оплату за виконану роботу чи надання послуги;

4) розповсюдження – безоплатна передача іншим особам, включаючи друкування, передачу у спадок, надання в тимчасове користування;

5) перевезення або інше переміщення – зміна місця знаходження, доставляння з одного місця в інше будь-яким способом;

6) зберігання – будь-які дії, пов'язані з фактичним незаконним перебуванням предмета кримінального правопорушення у володінні винного (при собі, у сховищі, приміщенні, іншому місці) незалежно від тривалості такого перебування;

7) примушування до участі у створенні порнографічних предметів, який розуміють як вплив на інших осіб через застосування фізичного або психічного впливу з метою домогтися того, щоб вони виступили авторами порнографічної продукції (написали книгу, сценарій, унесли відповідні зміни до вже наявних предметів), іншим чином взяли участь у створенні твору (виступили акторами, режисерами, операторами фільму тощо)⁵⁹.

Зазначимо, що протиправні дії з розповсюдження порнографічних предметів виражаються у їх пересиланні та передачі через

---

⁵⁹ Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В. С. Березняк [та ін.]; рец.: В. П. Ємельянов, В. В. Лень, В. Ф. Примаченко; ДДУВС. [Б.м]: ДДУВС, 2012 (Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 26.09.2012). URL: <http://dduvs.in.ua/biblioteka/bibliotekastudentadduvs/pidruchnikiposibniki/naukovopraktychnyjkomentar/>. С. 3

інтернет-мережу та іншими засобами зв'язку (мобільний та факсимільний зв'язок) не тільки на території України, а й за митний кордон України. Так, проаналізовано вироби суду у 158 кримінальних провадженнях за ст. 301 КК України, ухвалених у 2018–2019 роках, та встановлено, що у 81,2 % кримінальних правопорушень поширення продукції порнографічного характеру здійснено завдяки інтернет-мережі та у 17,6 % – під час особистої зустрічі або за посередництвом третіх осіб, іншим способом – 1,17 %.

Крім того, Законом України «Про захист суспільної моралі» до обігу продукції сексуального характеру віднесено рекламу такої продукції⁶⁰, проте КК України не передбачено кримінальної відповідальності за рекламу продукції порнографічного характеру. Законодавцем визначено, що рекламою є інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких осіб чи товар⁶¹. Під час дослідження означеного питання слід враховувати те, що всі форми рекламування порнографії тією чи іншою мірою припускають її поширення або є по суті приготуванням до поширення порнографії⁶².

Під рекламою порнографічних предметів необхідно розуміти будь-яке розповсюдження предметів порнографічного характеру (листівок, зображень, брошур, CD, DVD дисків тощо) або інформації про них з метою привернення уваги до порнографічної продукції, використання плакатів, банерів, відеокліпів та аудіопродукції, що містять порнографічний зміст, а також видовищні заходи з використанням предметів порнографічного характеру з метою викликати інтерес у пересічних громадян до такої продукції.

Крім того, законодавцем не встановлено кримінальної відповідальності за транзит предметів порнографічного характеру через

---

⁶⁰ Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296 ІV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129615>.

⁶¹ Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/270/96-%D0%B2%D1%80>.

⁶² Загородній І. В. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні нанесення тілесних ушкоджень. *Південно-український правничий часопис*. 2017. Вип. 1 С. 102–105.

територію України. Згідно зі ст. 90 Митного кодексу України, транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності⁶³. У кримінально-правовому значенні використовується поняття ввезення (вивезення), що охоплює сукупність дій із транзиту порнографічних предметів через територію України. Проте доцільно вживати поняття тимчасове ввезення (вивезення) в Україну, що передбачає ввезення порнографічних предметів на територію України з метою їх наступного вивезення на територію інших держав.

Проаналізувавши вироки суду у 158 кримінальних провадженнях за ст. 301 КК України, ухвалених у 2018–2019 роках, встановлено, що з них у 64,5 % мало місце розповсюдження порнографічних предметів; у 33,4 % – зберігання; у 31,2 % – виготовлення; у 33,2 % – збут; у 4,9 % – перевезення; у 5,8 % – переміщення; в 1,2 % – втягнення неповнолітніх до участі у створенні порнографічних предметів; увезення на територію України – 1,2 %⁶⁴.

Підсумовуючи викладене, зауважимо: спосіб учинення кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики методики розслідування має значення для встановлення обставин учиненого кримінального правопорушення, особи правопорушника та його характерних особливостей, взаємозв'язку елементів криміналістичної характеристики та їх взаємозалежності. Дослідження способу вчинення кримінального правопорушення в межах криміналістичної методики дає можливість формувати методичні рекомендації щодо проведення досудового розслідування, формувати слідчі версії та застосовувати тактичні прийоми під час проведення слідчих (розшукових) дій.

⁶³ Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449517>.

⁶⁴ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1>.

Отже, до типових способів учинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів належать: а) протиправні дії з увезення в Україну предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження; б) виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення порнографічних предметів з метою збуту чи розповсюдження; в) збут, розповсюдження, реклама, тимчасове ввезення (вивезення) порнографічних предметів на територію України з метою їх вивезення до інших держав; г) примушування до участі у створенні предметів порнографічного характеру.

Одним із пріоритетних завдань досудового розслідування є розшук і викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. **Поняття особи правопорушника** широко використовується в кримінально-правовому, кримінологічному і криміналістичному значеннях. Указівки на особу ймовірного правопорушника та ймовірну жертву – це дані, які криміналістика бере з кримінологічної характеристики кримінального правопорушення. Саме кримінологія і віктимологія вивчають особистість правопорушника та особистість потерпілого, зв'язок між ними⁶⁵. Відповідно до кримінально-правового значення, суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України, – це фізична осудна особа, яка на момент учинення кримінального правопорушення досягла 16-річного віку. Проте, на відміну від кримінально-правового та кримінологічного значень, у криміналістиці поняття особи правопорушника включає в себе всі ознаки й характеристики особи, які можуть бути використані в ході досудового розслідування. На думку М. П. Яблокова, особа правопорушника є об'єктом самостійного криміналістичного дослідження, а дані про нього – це важливий елемент криміналістичної характеристики кримінального правопорушення⁶⁶.

На думку А. Ф. Волобуєва, у криміналістиці загальноновизнаним є положення, що криміналістичне дослідження особи правопорушника слід розуміти як пошук криміналістично значущої інформації про

---

⁶⁵ Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Российская Е. Р. Криминалистика : учебник для вузов / под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. Москва : Издательство НОРМА, 2000. С. 699.

⁶⁶ Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 70.

невідомого правопорушника та оцінку даних про осіб, котрі потрапили в поле зору кримінального судочинства⁶⁷. Ми не можемо з цим не погодитися, адже під час досудового розслідування суттєвою є будь-яка інформація, що свідчить про особу, яка вчинила правопорушення, та може вказати на певні риси, які виокремлюють правопорушника з-поміж інших осіб.

Конкретний зміст даного елемента криміналістичної характеристики визначається набором ознак особи та особистості, специфічних для осіб, які вчиняють правопорушення даного виду, та істотних для їх успішного розслідування⁶⁸. На основі слідчої та судової практики формуються типові характеристики правопорушників, які в подальшому використовуються правоохоронцями з метою їх ефективного розшуку. Зазвичай інформація про особу правопорушника міститься не тільки в показаннях свідків, потерпілих, результатах експертних досліджень, але й у слідах кримінального правопорушення та способі його вчинення. Не можемо не погодитися з М. П. Яблоковим, який зазначає, що результати кожної протиправної діяльності містять сліди особистості людини, яка її здійснила, і, зокрема, відомості про деякі її особисті соціально-психологічні властивості і якості, кримінальний досвід, спеціальні знання, стать, вік, особливості взаємин з жертвою кримінального правопорушення⁶⁹.

Аналізуючи інформацію про особу правопорушника, зауважимо на необхідності отримання криміналістично значущої інформації під час дослідження взаємозв'язків елементів криміналістичної характеристики. І. Ф. Герасимов та Л. Я. Драпкін наголошують, що кореляційна залежність існує у зв'язках між способом й особою правопорушника, між місцем і часом учинення кримінального правопорушення та особистістю правопорушника, між особливостями особистості й поведінки потерпілого та

⁶⁷ Волобуєв А. Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424krimnalistikavolobuvaf.html>.

⁶⁸ Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко, В. И. Гончаренко, М. В. Салтевский и др.; под ред. В. К. Лисиченко. Киев: Выща шк. Головное изд-во, 1988. С. 39.

⁶⁹ Криминалистика: учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2005. 781 с. С. 70.

діями правопорушника⁷⁰. Так, досліджуючи спосіб, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення, предмет протиправного посягання, особу потерпілого, типові сліди кримінального правопорушення, а також обстановку й місце його вчинення, можна отримати вичерпну інформацію, яка характеризує особу правопорушника. І навпаки, досліджуючи ознаки особи правопорушника, можна отримати інформацію про те, яким способом правопорушник учинив протиправне діяння, які знаряддя та засоби використовував. Крім зв'язку «кримінальне правопорушення – потерпілий – правопорушник», можуть бути й інші взаємозалежності, наприклад «сліди кримінального правопорушення – спосіб учинення – час учинення кримінального правопорушення – правопорушник», «місце – обстановка кримінального правопорушення – правопорушник»⁷¹. Такі залежності між елементами структури криміналістичної характеристики вказують на необхідність їх дослідження в сукупності і взаємодії⁷².

Здатність слідчих і працівників оперативних підрозділів до виявлення і аналізу отриманої на місці події та під час досудового розслідування криміналістичної інформації впливає на подальше досудове розслідування, якість і тактику проведення слідчих (розшукових) дій, побудови слідчих версій щодо вчинення кримінального правопорушення та розшуку особи правопорушника⁷³. М. П. Яблоков зазначає, що виявлення форм вираження особистості в первинній інформації про подію кримінального правопорушення і в ході розслідування дозволяє скласти уявлення про загальні, а потім й окремі особистісні особливості правопорушників⁷⁴.

---

⁷⁰ Криміналістика : учеб. для вузов / И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин, Е. П. Ищенко и др.; под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. М. : Высш. шк., 1994. С. 332.

⁷¹ Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко, В. И. Гончаренко, М. В. Салтевский, и др.; под ред. В. К. Лисиченко. Киев : Выща шк. Головное изд-во, 1988. С. 38.

⁷² Войчишена М. В. Спосіб вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Jurnalul juridic national: teorie si practica* (Республіка Молдова). 2019. Випуск 6 (40). С. 178–181.

⁷³ Войчишена М. В. Особа правопорушника як елемент криміналістичної характеристики кримінального правопорушення. *Актуальні питання досудового розслідування : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 12 жовтня 2018 року)*. 2019. С. 119.

⁷⁴ Криміналістика: учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 70.

Отже, аналіз ознак, рис, властивостей та особливостей особи правопорушника в межах криміналістичної характеристики дає можливість сформулювати інформаційну модель правопорушника, який учинив певне протиправне діяння та визначитися з обставинами, що стали причиною протиправної поведінки особи. Відомості про особу, що вчинила кримінальне правопорушення, як один із значимих елементів криміналістичної характеристики є підґрунтям та вихідною точкою для визначення інших елементів криміналістичної характеристики, побудови криміналістичних версій, обрання тактичних особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій тощо⁷⁵.

М. В. Салтевський відносить до особи правопорушника фізичні, біологічні й соціальні властивості⁷⁶. Такими властивостями є вік, фізичний та психологічний стан, сфера діяльності, навички та вміння, спосіб життя, сімейний стан, моральні якості, інтереси, коло найближчих осіб.

Так, ознаки й властивості особи правопорушника включають:

- 1) демографічні ознаки (стать, вік, місце проживання, спосіб життя);
- 2) сферу діяльності особи (місце роботи або навчання, освіту, професію);
- 3) навички та спеціальні знання, схильності особи;
- 4) особистісні ознаки (моральні якості, психологічні особливості, інтереси);
- 5) взаємодію з потерпілою особою.

І. Ф. Пантелеєв називає суттєвою ознакою професійні навички правопорушників, що знаходять своє відображення у визначених способах і прийомах учинення кримінальних правопорушень, які залишають на місці вчинення протиправних дій «почерк» правопорушника, також науковець виокремлює і такі ознаки особи, як жорстокість і невігластво, які, можливо, характеризують психологічні особливості правопорушника⁷⁷.

---

⁷⁵ Волобуєва О. О. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності: криміналістичний аналіз / О. О. Волобуєва. *Європейські перспективи*. 2015. Вип. 5. С. 111–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2015_5_20. С. 112.

⁷⁶ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2008. С. 422.

⁷⁷ Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 465–466.

Криміналістичний аналіз ознак і властивостей особи правопорушника як елемента криміналістичної характеристики має не тільки наукове значення, а й практичне, що знаходить своє вираження у здійсненні ефективної превентивної діяльності та успішному розслідуванні кримінальних правопорушень. Саме вивчення соціально-демографічних, психологічних, поведінкових та інших ознак особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення, сприяє встановленню ознак та якостей, що стали підґрунтям кримінально-протиправної поведінки. Відповідно, такі відомості сприятимуть ефективній превентивній діяльності та впливатимуть на якість та швидкість здійснення досудового розслідування⁷⁸.

Поняття особи правопорушника має значення не тільки як самостійний елемент криміналістичної характеристики, а й у взаємозв'язку з іншими елементами дає суттєву криміналістичну інформацію про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення та стали підставою для здійснення протиправних дій. Вивчення типової інформаційної моделі особи правопорушника дає можливість не тільки здійснювати заходи щодо встановлення і розшуку винної особи, а й попередження і вчасного виявлення кримінальних правопорушень.

У контексті дослідження особи правопорушника доцільно розглянути питання співучасті під час вчинення кримінального правопорушення. У кримінально-правовому значенні співучасть є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення⁷⁹. Деякі вчені-криміналісти зазначають, що співучасть у вчиненні кримінальних правопорушень має розглядатися як окремий елемент криміналістичної характеристики, так як його детальне вивчення надає можливість

---

⁷⁸ Волобуєва О. О. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності: криміналістичний аналіз. *Європейські перспективи*. 2015. Вип. 5. С. 111–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2015_5_20. С. 111.

⁷⁹ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

отримати необхідну інформацію про спосіб учинення кримінального правопорушення⁸⁰.

Успіх розкриття групових кримінальних правопорушень багато в чому залежить від криміналістичної характеристики співучасті⁸¹. В. В. Тіщенко акцентує увагу на тому, що кримінальні правопорушення, які вчиняються групою осіб, повинні містити дані про типовий її склад, ієрархію, розподіл ролей під час підготовки, вчинення, приховування кримінального правопорушення, реалізації викраденого тощо⁸². Вивчення та аналіз ролі кожного з учасників групи під час вчинення кримінального правопорушення забезпечує здійснення всебічного досудового розслідування та отримання необхідної доказової бази та інформації про спосіб і механізм учинення кримінального правопорушення. М. П. Яблоков зауважує, що вивчення особливості групи з точки зору ступеня її організованості, структури, розгалуження, рольових функцій її учасників надасть можливість краще зорієнтуватися в напрямках розшуку фактичних даних, необхідних для розкриття всіх ланок протиправної діяльності членів групи та всіх основних епізодів їхньої діяльності⁸³.

С. В. Хільченко визначає склад кримінально-протиправної групи й функції кожного її члена під час поширення порнографічних предметів з учасників:

- 1) керівник – очолює та організовує поширення порнографічних предметів;
- 2) режисер – відповідає за створення сюжетів;
- 3) оператор – здійснює тиражування порнографічних предметів;
- 4) постачальник – закуповує чисті аудіо-, відеокасети та компакт-диски для подальшого виготовлення порнографічних предметів;

---

⁸⁰ Войчишена М. В. Криміналістична характеристика особи правопорушника через призму кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. Вип. 82. С. 50.

⁸¹ Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 465.

⁸² Тіщенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. С. 61.

⁸³ Криміналістика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 71.

5) водії – розвозять продукцію по торговельних точках, збирають грошову виручку;

6) бухгалтер – веде відповідну документацію;

7) продавці – безпосередньо розповсюджують продукцію через торговельні точки⁸⁴.

Зазначена структура є універсальною для кримінальних груп з поширення порнографічних предметів, проте на практиці досить часто функції всіх учасників виконують декілька осіб, які займаються одночасно виготовленням і збутом порнографічних предметів.

Детального дослідження потребує поняття особи правопорушника через призму кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. М. І. Свентікова зазначає, що вивчення особи виготовлювача, збувальника та розповсюджувача порнографічних предметів є завданням цілої низки слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових й інших заходів та здійснюється протягом усіх стадій кримінального процесу⁸⁵. Під час досудового розслідування необхідним є встановлення мотиву і цілей такої діяльності, місця та обстановки, способів учинення протиправних дій, кількості й ролі учасників, а також характеристики кожного з них.

На думку С. В. Хільченка, правопорушники, які поширюють порнографічні предмети, – це особи раніше не судимі чи судимі за аналогічні кримінальні правопорушення, розбещення неповнолітніх, зґвалтування та інші подібні кримінальні правопорушення. Оскільки діяльність із виготовлення та реалізації такої продукції вимагає наявності хоча б елементарних знань у відповідній галузі, такі особи часто мають середню чи вищу освіту або ж навчаються⁸⁶.

Вивчення особи правопорушника дає можливість побудувати узагальнену типову модель правопорушника, який учинив протиправні дії

---

⁸⁴ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. С. 38.

⁸⁵ Свентікова М. І. Вивчення особи виготовлювача, збувальника та розповсюджувача порнографічних предметів. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 156–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_36. С. 157.

⁸⁶ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 37.

щодо обігу порнографічних предметів, до яких слід віднести не тільки демографічні дані, а й особисті якості. М. І. Свентікова акцентує увагу на тому, що під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом порнографічних предметів, і вивчення особи правопорушника значущими можуть виявитися будь-які людські властивості: від анатомічних і біологічних (папілярні узори, група крові тощо) до психологічних і соціальних (особливості психічних процесів, професія тощо)⁸⁷.

Розглядаючи питання особи правопорушника, причетної до вчинення кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів, варто детально розглянути співучасть декількох осіб, так як указані кримінальні правопорушення можуть учинятися як одноосібно, так і декількома й більше особами за попередньою домовленістю. Д. Г. Паляничко, проаналізувавши особу правопорушника, яка вчинила кримінальне правопорушення проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей, диференціює правопорушників за такими критеріями, як автори (створювачі), виготовлювачі та поширювачі порнографічних предметів⁸⁸. С. В. Хільченко розрізняє: 1) виготовлювачів порнографічних предметів; 2) реалізаторів, тобто тих, котрі збувають порнографічні предмети⁸⁹. М. І. Свентіковою розглянуті такі учасники у складі групи, як організатор (лідер кримінальної групи), посередники, виконавці (менеджери, виробники, імпортери чи поставальники, тиражувальники, водії, розповсюджувачі), посібники, підбурювачі, замовники⁹⁰.

Проаналізувавши вироки суду в кримінальних провадженнях за ст. 301 КК України, ухвалених у 2018–2019 роках щодо 175 осіб,

---

⁸⁷ Свентікова М. І. Вивчення особи виготовлювача, збувальника та розповсюджувача порнографічних предметів. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 156–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_36. С. 158.

⁸⁸ Паляничко Д. Г. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. *Юридичний вісник*. 2015. № 1. С. 138–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2015_1_26. С. 139.

⁸⁹ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів: навч. посіб. К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 40.

⁹⁰ Свентікова М. І. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики незаконного ввезення, виготовлення та розповсюдження порнографічних предметів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 657–662. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_110. С. 659.

1. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ...

установлено, що з них 98,8 % – громадяни України; 0,6 % – громадяни Російської Федерації та 0,6 % – громадяни Франції; 78,1 % – чоловіки, 21,9 % – жінки; раніше засуджені – 4,06 %, не судимі – 74,9 %; офіційно не працевлаштовані – 69,1 %, працевлаштовані – 20,4 %, навчаються – 2,9 %; одружені – 22,8 %, неодружені – 59,1 %, розлучені – 5,3 %, мають неповнолітніх дітей – 18,1 %; мають вищу освіту – 18,8 %, мають середню освіту – 45,4 %⁹¹.

Крім того, за результатами дослідження А. В. Польшикова, усіх осіб, що займаються виготовленням або обігом порнографічних зображень неповнолітніх за допомогою інтернет-мережі або локальних мереж регіонального значення, умовно розподілено на дві основні категорії: 1) особи, у яких протиправну поведінку викликано виключно наявністю деформацій психосексуальної орієнтації; 2) особи, які вчинили правопорушення досліджуваної категорії виключно з корисливих мотивів. Перша група правопорушників, на думку науковця, є найбільш латентною⁹².

Окремої уваги потребує дослідження питання вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів щодо неповнолітніх та малолітніх дітей з боку батьків або осіб, що їх замінюють.

Доцільно зазначити, що ст. 10 Закону України «Про захист дитинства» закріплено право дітей на захист від усіх форм насильства. Тобто кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна й порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини. Держава здійснює захист дитини від: 1) усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють; 2) втягнення

---

⁹¹ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> Page/1.

⁹² Польшиков А. В. Криминологическая характеристика лиц, совершающих изготовление и оборот детской порнографии в сети Интернет. *Общество и право*. 2009. № 3. С. 194.

у кримінально-протиправну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин; 3) залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних предметів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо⁹³.

Під час учинення кримінальних правопорушень за фактом обігу порнографічних предметів безпосереднього насилля та наруги з боку власних батьків та осіб, що їх замінюють, зазнають неповнолітні та малолітні діти, що вкрай негативно позначається на їхньому психологічному стані, призводить до погіршення морального та фізичного стану здоров'я, викривлення уявлень про сексуальні стосунки та гідну поведінку. Зазначимо, що О. М. Джужою, І. В. Опришкою та О. Г. Куликом сексуальне насильство розглядається як складова насильства в сім'ї та визначається як протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканність іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру стосовно неповнолітнього члена сім'ї⁹⁴.

О. П. Рябчинська пропонує включити до переліку кваліфікуючих ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України, таку ознаку, як учинення кримінального правопорушення спеціальними суб'єктами – батьками або особами, що їх замінюють, учителями, вихователями та іншими особами, які на законних підставах здійснюють утримання, догляд, виховання, освіти дітей віком до 16 років⁹⁵. Ми не погоджуємося з О. П. Рябчинською так як дитиною є особа, яка не досягла 18-річного віку. Відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти

⁹³ Про захист дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402 ІІІ. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240214>.

⁹⁴ Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. К. : Національна академія внутрішніх справ України. 2005. 124 с.

⁹⁵ Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : автореф. дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.08. К., 2002. С. 8.

до вісімнадцяти років⁹⁶. Також Є. С. Назимко розглядає дитину як особу, яка не досягла 18 років, розділивши її статус на дві категорії: малолітність – до 14 років; неповнолітність – від 14 до 18 років⁹⁷.

Отже, за результатами дослідження поглядів науковців щодо поняття особи правопорушника в контексті методики розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів та аналізу вироків суду за ст. 301 КК України, визначено, що узагальнена типова модель правопорушника, який учиняє протиправні дії з обігу порнографічних предметів, являє собою особу віком від 25 до 45 років⁹⁸. Ця особа, як правило, веде звичайний спосіб життя та характеризується такими ознаками: 1) наявність середньої або вищої освіти; 2) відсутність постійного місця роботи та заробітку; 3) відсутність судимостей; 4) відсутність сім'ї. Здебільшого до цих осіб належать чоловіки, які не мають характерних ознак й особливостей. Такі фактори не виокремлюють правопорушника з-поміж інших осіб за демографічними або індивідуальними ознаками, що ускладнює проведення досудового розслідування, розшук та викриття правопорушника, а також виявлення та профілактику кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів.

Джерелом інформації про вчинене кримінальне правопорушення є сліди, які знаходять своє відображення у змінах в матеріальній обстановці. Виявлення, детальне дослідження і фіксація **типових слідів кримінального правопорушення** надає інформацію про особу правопорушника та спосіб його вчинення. На думку І. Ф. Пантелєєва, сукупність даних про матеріальні сліди кримінального правопорушення, їх особливості і локалізація – важливий елемент криміналістичної

⁹⁶ Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Законодавство України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294714>.

⁹⁷ Назимко Є. С. Покарання за злочини, вчинені спільно з дітьми: проблеми нормативно-правового регулювання та практики його застосування. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 2. С. 161–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_2_23. С. 162.

⁹⁸ Паляничко Д. Г. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. *Юридичний вісник*. 2015. № 1. С. 138–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2015_1_26. С. 141.

характеристики кримінальних правопорушень⁹⁹. Дійсно, типові сліди кримінального правопорушення під час детального дослідження надають суттєву інформацію не тільки про механізм слідоутворення та особу правопорушника, а й про обстановку кримінального правопорушення, спосіб, знаряддя і засоби вчинення протиправних дій тощо¹⁰⁰.

Досліджуваний елемент криміналістичної характеристики необхідно розглядати в сукупності з іншими, усебічно вивчаючи доказову базу та показання свідків. М. П. Яблоков тісно пов'язує сліди зі способом учинення правопорушення та зазначає, що велику цінність представляють сліди, що вказують на те, яким чином правопорушник здійснив перераховане: опинився на місці правопорушення, залишив його, подолав різного роду перешкоди, використав своє службове становище, досягнув поставленої мети, які навички, знання та фізичні зусилля застосував чи доклав, намагаючись / не намагаючись приховати сліди вчинення протиправних дій¹⁰¹.

А. Ф. Волобуєв указує на те, що криміналісти в переважній більшості сліди кримінального правопорушення розуміють як матеріально фіксовані зміни в середовищі, але вживають інший термін – «слідова картина», який тлумачать як сукупність матеріальних та ідеальних слідів кримінального правопорушення: відбиття в пам'яті людей¹⁰². Тут акцентовано увагу на матеріальних слідах, які залишають зміни в матеріальній обстановці кримінального правопорушення та здебільшого фіксуються завдяки протоколу огляду місця події та технічних засобів фіксації інформації (фотозйомка, відеозйомка, схема), а також на ідеальних слідах, які є відбиттям кримінального правопорушення в пам'яті потерпілого, очевидців події, що фіксується в протоколі допиту. В. О. Малярова

⁹⁹ Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 374.

¹⁰⁰ Войчишена М. В. Криміналістична характеристика типових слідів кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. Випуск 86 (3). С. 63–68. URL: <http://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/issue/view/11/pdf86>. С. 65.

¹⁰¹ Криміналістика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 65.

¹⁰² Волобуєв А. Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424krimnalstikavolobuvaf.html>.

зазначає, що подія кримінального правопорушення виражає взаємодію особи з навколишнім середовищем, під час якого утворюються сліди на предметах і в пам'яті людей¹⁰³.

І. Ф. Герасимов та Л. Я. Драпкін зазначають, що механізм слідоутворення включає в себе відомості про локалізацію слідів, їхні ознаки, види, збереження та інші дані, що дозволяють більш ефективно шукати сліди й працювати над ними¹⁰⁴. Отже, у процесі вчинення протиправних дій правопорушник обирає спосіб, знаряддя і засоби їх здійснення, у результаті чого він взаємодіє з навколишнім середовищем і потерпілою особою, це все й утворює механізм слідоутворення.

Взаємодія правопорушника з місцем учинення кримінального правопорушення, знаряддями й засобами, а також потерпілою особою залишають матеріальні та ідеальні сліди, які під час детального дослідження, фіксації та аналізі надають вичерпну інформацію про правопорушення та особу, яка його вчинила¹⁰⁵. Типові сліди кримінального правопорушення – це слідова інформація кримінального правопорушення, яка знаходить свій прояв у змінах у матеріальній обстановці місця вчинення протиправних дій і в пам'яті людей та відображає, яким способом правопорушник учинив кримінальне правопорушення, які знаряддя і засоби використовував.

На практиці типові сліди становлять суттєву для розслідування інформацію про вчинене правопорушення. Слідова картина кримінального правопорушення – це реальна матеріальна слідова обстановка на конкретний момент часу, що відображає та зберігає різну інформацію про конкретну подію кримінального правопорушення і особу, яка

---

¹⁰³ Малярова В. О. Комплексне дослідження матеріальних слідів для одержання розшукової інформації про злочинця. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Спец. вип. С. 106–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnvvs_2001_Spets.vip_28. С. 106.

¹⁰⁴ Криміналістика : учеб. для вузов / И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин, Е. П. Ищенко и др.; под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. М. : Высш. шк., 1994. С. 331.

¹⁰⁵ Войчишена М. В. Типові сліди як елемент криміналістичної характеристики методики розслідувань кримінальних правопорушень. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології на сучасному етапі розвитку України* : матеріали підсумкової науково-теоретичної конференції (м. Київ, 11 квітня 2019 року). Національна академія внутрішніх справ, 2019. С. 36.

вчинила його в цій обстановці¹⁰⁶. Іншими словами, типові сліди кримінального правопорушення – це прояв кримінального правопорушення, що виявляється у вигляді змін в обстановці та може бути виражений однією або декількома категоріями: 1) зміни в речовій обстановці; 2) сліди-відображення; 3) предмети – речові докази; 4) документи; 5) ідеальні сліди; 6) сліди запаху; 7) сліди-мікрочастини; 8) звукові сліди¹⁰⁷. Серед перелічених груп типових слідів необхідно звернути увагу на ідеальні сліди, які являють собою сліди пам'яті людини¹⁰⁸, а саме показання потерпілого, правопорушника та свідків кримінального правопорушення.

С. В. Хільченко, дослідивши модель кримінально-протиправної діяльності у сфері поширення порнографічних предметів, залежно від стадії вчинення кримінального правопорушення виділяє такі натуральні основи слідів:

- 1) записи, що ведуться особою, яка збирає інформаційні відомості (відображається в особистих документах: записниках, щоденниках, кореспонденції тощо);
- 2) зустрічі осіб певного кола;
- 3) особисті записи, документи;
- 4) угоди купівлі-продажу, перевезення, постачання тощо;
- 5) документи, що свідчать про замовлення на підприємствах упаковки, поліграфічної продукції;
- 6) велика кількість звуко- та відеозаписувального обладнання, витратних матеріалів (чистих касет, компакт-дисків, футлярів тощо);
- 7) примірники, футляри, буклети порнографічних предметів;
- 8) бухгалтерсько-касова документація;
- 9) чорнові записи про продаж, прибутки та витрати;
- 10) наявні значні грошові суми на банківських рахунках¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. С. 421.

¹⁰⁷ Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 279.

¹⁰⁸ Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 279.

¹⁰⁹ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 46–48.

Дещо не зрозумілим є використання науковцем категорії «натуральні основи слідів», урахувавши, що в контексті криміналістичних понять та категорій усі перераховані вище «основи слідів», крім «зустрічей осіб певного кола» та «футлярів порнографічних предметів», є документами.

Д. Г. Паляничко хоч і не виділила типові сліди як окремий елемент криміналістичної характеристики, проте розглянула це питання в межах даних про наслідки протиправних дій, пов'язаних із дитячою порнографією. До наслідків кримінальних правопорушень, пов'язаних із дитячою порнографією, належать сліди, що доводять факт створення, виготовлення та поширення предметів дитячої порнографії, зокрема: 1) сліди й предмети, що доводять факт створення предметів дитячої порнографії; 2) сліди й предмети, що доводять факт виготовлення предметів дитячої порнографії; 3) сліди й предмети, що доводять факт поширення продукції дитячої порнографії¹¹⁰.

Суттєвим є визначення видів типових слідів, які виникають за результатами здійснення збуту та розповсюдження порнографічних предметів через інтернет-мережу. До таких типових слідів належать: а) IP-адреси; б) акаунти в соціальних мережах, які містять рекламу предметів порнографічного характеру, розміщену з метою їх збуту й розповсюдження; в) акаунти в соціальних мережах та спеціалізованих інтернет-ресурсах, за допомогою яких здійснюється виготовлення відеопродукції порнографічного характеру шляхом прямої трансляції (демонстрування) з використанням інтернет-мережі в режимі реального часу; г) поштові скриньки, з яких здійснювалося листування та передача порнографічних предметів; г) транзакції про переказ грошових коштів за отриману продукцію порнографічного характеру.

Наслідки вчинення кримінальних правопорушень є кримінально-правовим поняттям та розглядається науковцями як елемент складу кримінального правопорушення. Більшість учених-криміналістів не виокремлюють наслідки вчинення кримінальних правопорушень

---

¹¹⁰ Паляничко Д. Г. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 6 (1). Том 4. С. 91–95. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06/part_4/20.pdf. С. 94.

як окремий елемент криміналістичної характеристики методики розслідувань, проте дана категорія потребує детального вивчення та аналізу. Доцільно розглядати зазначене поняття як елемент криміналістичної характеристики методики розслідувань кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів¹¹¹.

Будь-яке кримінальне правопорушення призводить до небезпечних шкідливих наслідків, які виражаються в заподіянні шкоди об'єкту кримінально-правової охорони¹¹². Поняття наслідків кримінального правопорушення широко використовується у кримінально-правовому значенні, проте під час дослідження його в контексті криміналістичної характеристики методики розслідувань вдається отримати необхідну для досудового розслідування криміналістичну інформацію.

На думку В. О. Образцова, результат учинення кримінального правопорушення (наслідки кримінального правопорушення) в кримінально-правовому вченні про кримінальне правопорушення розуміють як ті передбачені кримінальним законом зміни в навколишньому середовищі, які виникають під впливом дії або бездіяльності суб'єкта і належать до об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення. Ці наслідки прямо або побічно завдають моральну, фізичну, майнову шкоду громадянам, іншим охоронюваним законом відносинам¹¹³. Незважаючи на це, В. О. Образцов, розглядаючи загальну характеристику об'єкта практичного пізнання в кримінальному судочинстві, виділяє наслідки кримінального правопорушення, що настали (або реально можливі), а також причинний зв'язок між діями

---

¹¹¹ Войчишена М. В. Наслідки вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. Міжнародна науково-практична конференція, присвячена святкуванню 5-річчя заснування наукового журналу «Visegrad Journal on Human Rights». *Розвиток правової науки: механізми вибору та реалізації пріоритетів*, м. Сніна, Словацька Республіка (7–8 червня 2019 року). 2019. С. 429.

¹¹² Клемпарський М. М. Суспільно небезпечні наслідки у злочинах з формальним складом: кримінальні та кримінальні процесуальні аспекти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 67–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2015_2_12. С. 68.

¹¹³ Криміналістика / под ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Образцова. М. : Юристь, 1997. С. 37.

(бездіяльністю) правопорушника й наслідками вчиненого як окремі елементи типової криміналістичної характеристики кримінального правопорушення об'єкта практичного пізнання¹¹⁴. Отже, науковець підкреслює значення наслідків не тільки в кримінально-правовій науці, а й у криміналістиці.

І. Ф. Пантелєєв зазначає, що цей елемент об'єктивної сторони кримінального правопорушення має істотне значення для кваліфікації вчиненого і визначення міри кримінальної відповідальності¹¹⁵. Проте вчений зауважує на необхідності розгляду наслідків у криміналістичному значенні як складової криміналістичної характеристики, тобто сукупність відомостей про типові реальні наслідки тієї чи іншої групи (виду) кримінальних правопорушень є, на переконання дослідника, необхідним елементом їхньої криміналістичної характеристики¹¹⁶. Дані про протиправні наслідки концентрують у собі суттєву інформацію про мотиви й цілі кримінального правопорушення, про його механізм й обстановку, про правопорушника та інші обставини кримінального правопорушення¹¹⁷.

На думку І. І. Когутича, наслідки кримінального правопорушення необхідно розглядати у взаємодії зі слідовою картиною та змінами в навколишньому середовищі. Автор зазначає, що наслідки у вигляді будь-яких матеріальних навколишніх змін (слідова картина), обумовлених правопорушенням, виражені у фізичній матеріальній шкоді або ж відображені в матеріальній обстановці кримінального правопорушення (характерні сліди пошкоджень, викликані протиправними діями, їх локалізація і взаємозв'язок) і моральній шкоді, заподіяній кримінальним правопорушенням¹¹⁸. Варто наголосити, що поняття наслідків є більш ширшим, тому розглядати його у взаємодії «наслідки – слідова

---

¹¹⁴ Криміналістика / под ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Образцова. М. : Юристъ, 1997. С. 30–31.

¹¹⁵ Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 464.

¹¹⁶ Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 464.

¹¹⁷ Тіщенко В. В. Корисливо-насилницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. С. 145.

¹¹⁸ Когутич І. І. Криміналістика : курс лекцій. Київ : Атіка, 2009. С. 547.

картина – обстановка вчинення кримінального правопорушення» є недостатнім¹¹⁹.

Науковцями також вивчаються кримінально-протиправні наслідки, які є результатом розвитку причинно-наслідкових зв'язків, заснованих на причинно-наслідкових відносинах, і дозволяють установити ті наслідки, які викликані діями правопорушника й потерпілого¹²⁰. О. В. Одерій, проаналізувавши погляди науковців на структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти довікля, включає до неї такий окремий елемент, як «механізм (спосіб) учинення правопорушення (що дозволить установити причинний зв'язок протиправної дії та шкідливих наслідків, які настали або можуть настати, джерело забруднення)»¹²¹.

Отже, наслідки кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики слід розглядати в сукупності з такими елементами, як спосіб учинення кримінального правопорушення, особа правопорушника, обстановка та типові сліди правопорушення, що надасть можливість отримати повну криміналістичну інформацію в ході досудового розслідування.

В. В. Тищенко зазначає, що наслідки кримінального правопорушення включають усі зміни, що сталися в результаті дій особи з підготовки, вчинення та приховування правопорушення, як в матеріальній обстановці, так і в психічній і фізичній сферах людей, що мали зіткнення в тій чи іншій мірі з кримінальним правопорушенням¹²². Наслідки кримінального правопорушення – це моральна, фізична й майнова шкода, що завдається як окремим громадянам, так і охоронюваним державою

¹¹⁹ Войчишена М. В. Криміналістична характеристика наслідків вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. Випуск 1 (66). С.108.

¹²⁰ Гусева В. О. Криміналістична характеристика посягань на життя співробітника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 3. С. 211–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2017_3_27. С. 214.

¹²¹ Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довікля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpsek_2012_12_10. С.60.

¹²² Тищенко В. В. Корисливо-наслідницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. С. 144.

суспільним відносинам та може бути виражена в змінах у матеріальній обстановці й типових слідах, а також залишитися в пам'яті людини, позначитися на її моральному та психічному стані¹²³.

Розглядаючи поняття наслідків, спричинених у результаті обігу порнографічних предметів, необхідно визначитися з об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України, до якого належать суспільні відносини, що забезпечують основні принципи суспільної моральності у сфері статевих стосунків¹²⁴. Таким чином, до об'єкта вказаних вище кримінальних правопорушень належить дотримання принципів статевої моралі, сексуального й морального виховання дітей, психічне здоров'я громадян.

А. В. Ландіна зазначає, що більш небезпечними, ніж саме вчинення зазначених у ст. 301 КК України протиправних діянь з порнографічними предметами, є наслідки, які можуть спричинити такі протиправні дії¹²⁵, а О. П. Рябчинська стверджує, що суспільна небезпечність вказаного кримінального правопорушення полягає в публічності та неконтрольованості розповсюдження порнографічних предметів¹²⁶. Суспільна небезпечність дій, пов'язаних із розповсюдженням порнографічних предметів, полягає в тому, що вони є доволі серйозною формою порушення принципів статевої моралі, що спричиняє шкоду моральному вихованню людей шляхом створення викривленого уявлення, особливо в молоді, про міжстатеві стосунки та може бути засобом незаконного збагачення¹²⁷.

---

¹²³ Войчишена М. В. Криміналістична характеристика наслідків вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. Випуск 1 (66). С.109.

¹²⁴ Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В. С. Березняк та ін.; рец.: В. П. Ємельянов, В. В. Лень, В. Ф. Примаченко. Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 2012. URL: http://dduvs.in.ua/biblioteka/biblioteka_studentadduvs/pidruchnikopisibniki/naukovopraktychnyjkomentar/. С. 33.

¹²⁵ Ландіна А. В. Охорона моральності за Кримінальним кодексом України : монографія. К. : Вид-во «Юридична думка», 2013. С. 137.

¹²⁶ Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : автореф. дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.08. К., 2002. С. 8.

¹²⁷ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С. С. Яценко. К. : А.С.К., 2005. С. 622.

У ст. 1 Закону України «Про захист суспільної моралі» визначено суспільну мораль як систему етичних норм, правил поведінки, що склалися в суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість¹²⁸. Значення, у цьому випадку, мають моральні цінності, які склалися в суспільстві протягом століть, та суспільне здоров'я населення, *і те, й інше сьогодні зазнає значного негативного впливу.*

У результаті вчинення досліджуваного виду кримінальних правопорушень у суспільстві складаються хибні уявлення та поняття про сексуальні стосунки, відбувається негативна зміна моральних засад сексуального виховання та розуміння гідної поведінки¹²⁹. Як зазначає О. П. Рябчинська, під впливом розповсюдження порнографічних предметів створюється викривлене уявлення про інтимні стосунки між статями, що особливо негативно позначається на свідомості неповнолітніх¹³⁰.

В. О. Малярова акцентує, що ціна правопорушень проти моральності принципово не може бути визначена в грошовому еквіваленті, адже завдає непоправних збитків генофонду нації: діти та молодь – найбільш вразливі до деформаційних процесів ціннісної системи координат, зазнають як психологічної, так і фізичної шкоди¹³¹. Цей вид кримінальних правопорушень залишає відбиток на психічному здоров'ї населення, при чому ставить під загрозу моральний та психологічний розвиток дітей, спотворює їх уявлення про гідну поведінку й моральність.

---

¹²⁸ Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296 IV. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129615>.

¹²⁹ Ландіна А. В. Захист моральності у сфері статевих відносин за кримінальним законодавством зарубіжних країн. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1-2. С. 196–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_1_2_33. С. 197.

¹³⁰ Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : автореф. дис. ... к-та юрид. наук : 12.00.08. К., 2002. С. 8.

¹³¹ Малярова В. О. Тактика планування розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 287–293. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_42. С. 10.

Найзгубнішими наслідками протиправних дій, пов'язаних із дитячою порнографією, є психологічні та фізичні травми дітей¹³². Томас Ширрмахер говорить, що порнографія, яка використовує еротичну рекламу, молодіжні журнали, DVD та інтернет-мережу, є найважливішим засобом «просвіти» підлітків, що нав'язує їм помилкове уявлення про сексуальність¹³³. Крім того, Берл Кучинський, розглядаючи вплив порнографії на суспільство, зазначає, що до нематеріальних наслідків порнографії слід віднести те, що остання принижує гідність жінок. Заохочуючи сексуальне збочення, порнографія викликає моральне обурення. Також науковець сформулював твердження щодо особливо тяжких наслідків, які викликає порнографія, а саме до тяжких злочинів проти життя і здоров'я особи, зокрема згвалтування¹³⁴.

Отже, у науці під наслідками розуміють:

- 1) результат впливу кримінального правопорушення на особу й суспільство;
- 2) сліди, що доводять факт учинення кримінального правопорушення.

У межах елементного складу криміналістичної характеристики категорію «наслідки вчинення кримінального правопорушення» доцільно використовувати в першому значенні.

Такий елемент криміналістичної характеристики як **предмет кримінально-протиправного посягання** охоплює матеріальні об'єкти, речі, предмети, незалежно від їх розміру, форми, ваги, кольору, призначення і форми власності, а також цінності, блага, інтереси та життя і здоров'я людини, посягаючи на які, правопорушник посягає на

---

¹³² Паляничко Д. Г. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 6 (1). Том 4. С. 91–95. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06/part_4/20.pdf. С. 94.

¹³³ Thomas Schirrmacher. Verlag für Kultur und Wissenschaft (Culture and Science Publ.), Bonn 2010. Правда о порнографии. URL: http://www.worldangelicals.org/resources/rfiles/res3_387_link_133806704.pdf

¹³⁴ Kutchinsky, Berl; Pornography, sex crime and public policy. Source title: Sex industry and public policy: proceedings of a conference held 6-8 May 1991 / edited by Sally Anne Gerull and Boronia Halstead. Canberra: Australian Institute of Criminology, 1992. p. 41–55. URL: <https://masculinisation.files.wordpress.com/2015/05/pornography-sex-crime-and-public-policyby-berl-kutchinsky.pdf>. С. 44.

суспільні відносини та своїми діями завдає певну шкоду окремій особі, суспільству або державі в цілому.

Під час розслідування кримінальних правопорушень предмет протиправного посягання може надати додаткову інформацію про особу правопорушника, обстановку або механізм учинення кримінального правопорушення. М. В. Салтевський наголошує на значенні предмета посягання як слідоутворюючого об'єкта, а саме на тому, які сліди він може залишити на взаємодіючих матеріальних об'єктах¹³⁵. У контексті методики розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів необхідно зробити акцент на суспільному здоров'ї населення, моральному та фізичному здоров'ї неповнолітніх.

Поняття **знарядь та засобів учинення кримінального правопорушення** в межах криміналістичної характеристики включає предмети й речовини, які правопорушник використовує для досягнення очікуваного результату¹³⁶. Суттєвим є питання розмежування поняття знарядь від засобів учинення кримінального правопорушення. О. Н. Колесниченко та В. Ю. Шепітько до знарядь учинення кримінального правопорушення відносять усі предмети, за допомогою яких правопорушник учиняв дії, які мають відношення до об'єктивної сторони кримінального правопорушення. А засоби вчинення кримінального правопорушення, на думку згаданих учених, – це предмети, які використовував правопорушник під час учинення будь-яких інших, пов'язаних з кримінальним правопорушенням, протиправних дій¹³⁷.

Обстановка вчинення кримінального правопорушення є сукупністю конкретних умов, факторів та матеріальних об'єктів на місці вчинення кримінального правопорушення, охоплює поведінку особи правопорушника та інших осіб, що дає можливість отримати повну картину вчинення кримінального правопорушення, часових меж та послідовності дій учасників кримінального правопорушення. В. Ю. Шепітько

¹³⁵ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2008. С. 420.

¹³⁶ Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 277.

¹³⁷ Криминалистическая характеристика преступления : учебное пособие / под ред. А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. Харьков : Юридический институт, 1985. С. 42.

визначає обстановку вчинення кримінального правопорушення як частину матеріального середовища, що включає, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні стосунки між ними¹³⁸. Більш детально розглядає обстановку вчинення кримінального правопорушення М. П. Яблоков, на думку якого, обстановку в криміналістичному аспекті розуміють як систему різного роду пов'язаних між собою до і в момент правопорушення об'єктів, явищ і процесів, що характеризують місце, час, речові, природно-кліматичні, виробничі, побутові та інші умови навколишнього середовища, особливості поведінки непрямих учасників протиправного діяння, психологічні зв'язки між ними й інші чинники об'єктивної реальності, що визначають можливість, умови та інші обставини вчинення кримінального правопорушення¹³⁹.

Також обстановка вчинення кримінального правопорушення визначається як частина матеріального середовища, що охоплює, крім ділянки території, сукупність предметів на цій ділянці, поведінку учасників події, психологічний контакт між ними. Вона відображає механізм кримінально-протиправної події, особливості дій правопорушника та інших учасників¹⁴⁰.

Розуміючи під обстановкою вчинення кримінального правопорушення фактори, що обумовлюють поведінку правопорушника як в період підготовки, так і під час вчинення протиправних дій, до таких факторів відносять: а) місце і час учинення кримінального правопорушення; б) склад учасників (група, за участі дорослих тощо); в) об'єкт кримінально-протиправного посягання; г) матеріальні елементи навколишнього середовища (охорона об'єкта; вчинення правопорушення в умовах очевидності або неочевидності; можливість або неможливість залишення матеріальних або ідеальних слідів)¹⁴¹.

---

¹³⁸ Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 277.

¹³⁹ Криміналістика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. С. 68.

¹⁴⁰ Батюк О. В. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навч. посіб. / Р. І. Благута, О. М. Гумін; [за заг. ред. Є. В. Пряхіна]. Л. : ЛьвДУВС, 2011. С. 12.

¹⁴¹ Куликов В. И. Криминалистическое понятие обстановки совершения преступления. *Вестник МГУ. Сер. Право.* 1982. № 5. С.74–81.

Особа потерпілого як елемент криміналістичної характеристики включає три основні компоненти:

1) соціально-демографічні дані (стать, вік, освіта, сімейний стан тощо);

2) соціальні ролі особи, включаючи сукупність видів її діяльності в системі суспільних відносин як громадянина чи члена трудового колективу, сім'янина;

3) морально-психологічна характеристика, що відображає ставлення особи до соціальних цінностей і соціальних функцій, які вона виконує¹⁴².

Враховуючи специфіку кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, а саме предмет посягання – суспільні правовідносини, які забезпечують принципи суспільної моральності у сфері статевих відносин, що зумовлює неможливість установаження конкретної особи, якій завдано шкоду в результаті вчинення протиправних дій щодо обігу порнографічних предметів, у більшості кримінальних проваджень особа потерпілого відсутня. Проте у випадку втягнення неповнолітніх і малолітніх осіб у протиправну діяльність, що виявляється у примушуванні неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, здійснюється їх залучення до кримінального провадження як потерпілих.

---

¹⁴² Джужа О. М., Моїсєєв Є. М. Проблеми потерпілого від злочину (кримінологічний та психологічний аспекти) : навчальний посібник. Київ : Українська академія внутрішніх справ, 1994. 51 с.

2. ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

2.1. Відкриття кримінального провадження та особливості початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів

Початковий етап розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів є сукупністю слідчих (розшукових) дій з виявлення і припинення протиправних діянь щодо ввезення, виготовлення, збуту й розповсюдження порнографічних предметів, проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій, установлення обставин учиненого кримінального правопорушення, формування слідчих версій та планування подальшого досудового розслідування.

Л. Д. Удалова визначає, що початок досудового розслідування – це один із найважливіших етапів кримінального провадження. Від чіткої регламентації процесуальної діяльності початку досудового розслідування залежить можливість ефективного виконання завдань кримінального провадження, законність та обґрунтованість досудового розслідування й судового розгляду¹⁴³.

На початковому етапі досудового розслідування здійснюється збір і закріплення доказової інформації; плануються першочергові слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи; висуваються можливі слідчі версії; здійснюється збір даних, які характеризують осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення; вживаються заходи для встановлення, розшуку та затримання правопорушників;

---

¹⁴³ Удалова Л. Д. Проблемні питання початку досудового розслідування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 228–239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2016_1_21. С. 228.

проводяться заходи щодо відшкодування матеріальних збитків, заподіяних кримінально-протиправним діянням; установлюються причини й умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. Слідчі (розшукові) дії та інші заходи на початковому етапі носять, як правило, пошуковий, невідкладний характер, відрізняються інтенсивністю, високим темпом організації і проведення. До їхнього комплексу в тому чи іншому наборі та послідовності можуть входити: 1) огляд; 2) освідування; 3) обшук; 4) допит потерпілого; 5) допити свідків; 6) допит підозрюваного; 7) пред'явлення для впізнання; 8) затримання підозрюваного; 9) призначення експертиз; 10) зняття інформації (із транспортних телекомунікаційних мереж; з електронних інформаційних систем); 11) виготовлення суб'єктивних портретів; 12) розшук особи за прикметами та іншими даними; 13) «подомові або поквартирні обходи»; 14) спостереження за особою, річчю або місцем; 15) організація засідок, патрулювання тощо¹⁴⁴.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів Національної поліції України (далі – НП України) встановлено, що на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України, найчастіше виникають труднощі щодо: 1) кваліфікації вчиненого кримінального правопорушення – 27,8 %; 2) визначення першочергових слідчих (розшукових) дій – 23,7 %; 3) формування слідчих оперативних груп – 16,4 %; 4) визначення переліку обставин, що підлягають установленню, – 21,7 %; 5) планування початкового етапу розслідування – 10,2 %.

Враховуючи специфіку досліджуваного виду кримінальних правопорушень, що характеризуються високою латентністю та відсутністю очевидних наслідків у вигляді матеріальної або фізичної шкоди, слід зазначити, що їхнє виявлення потребує здійснення ряду оперативно-розшукових заходів, спрямованих на викриття фактів підготовки або вчинення кримінальних правопорушень, установлення особи правопорушника, можливих замовників порнографічної продукції або осіб, причетних до їхнього виготовлення.

¹⁴⁴ Криміналістика : підручн. для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пирів; В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська. 2-е вид. перероб. і доп. ДДУВС : Ліра ЛТД, 2017. 480 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/1191>. С. 414.

Л. Д. Удаловою визначено, що приводом для початку досудового розслідування є джерело інформації, з якого слідчий (прокурор) дізнається про вчинене кримінальне правопорушення. Підставами для початку досудового розслідування є: заяви (повідомлення) про вчинене кримінальне правопорушення, самостійне виявлення слідчим (прокурором) із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення¹⁴⁵.

На підставі аналізу слідчої та судової практики, поглядів учених та проведеного анкетування працівників НП України визначено, що досудове розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень починається на підставі виявлення працівниками НП України вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів шляхом відпрацювання осіб, причетних до виготовлення, ввезення, збуту чи розповсюдження порнографічних предметів, а також моніторингу інтернет-мережі. Анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України надало можливість зробити висновок, що досудове розслідування за фактом учинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України, розпочинається у 88,2 % випадків за результатами проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій працівниками НП України; у 10,5 % – за результатами співпраці з правоохоронними органами інших країн; у 1,3 % – на підставі заяв або повідомлень громадян про вчинене кримінальне правопорушення.

Характеристика діяльності працівників правоохоронних органів з виявлення кримінальних правопорушень проти моральності у сфері статевих відносин охоплює перелік уповноважених суб'єктів, що здійснюють виявлення вказаного виду кримінальних правопорушень, зміст їхніх повноважень, перелік типових приводів і підстав кримінального провадження, строки й особливості перевірок, криміналістичні прийоми та методи виявлення ознак кримінальних правопорушень, типові ознаки кримінальних правопорушень, особливості документування

---

¹⁴⁵ Удалова Л. Д. Проблемні питання початку досудового розслідування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 228–239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2016_1_21

такої діяльності завдяки проведенню слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій тощо¹⁴⁶.

Успішне виявлення та розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів вимагає взаємодії працівників оперативних підрозділів, слідчих, прокурорів, працівників кіберполіції НП України. Ефективне та швидке досудове розслідування потребує спільного застосування слідчими, прокурорами та працівниками оперативних підрозділів заходів з метою виявлення, документування та збирання доказів щодо вчиненого кримінального правопорушення за фактами обігу порнографічних предметів.

І. В. Кубарев зауважує, що однією з причин того, що не всі кримінальні правопорушення переходять у розряд розкритих, а розкриті розслідуються неякісно, є недостатньо ефективна взаємодія слідчого з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності, зокрема оперативними підрозділами. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень може бути визначена як елемент організації розслідування, що полягає в узгодженому визначенні та здійсненні слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших заходів під керівництвом слідчого з метою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства. Така взаємодія здійснюється в певних формах, які прийнято поділяти на процесуальні та організаційні. Однією з організаційних форм взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами, що залучаються до розслідування, є слідчо-оперативні групи¹⁴⁷.

В. Ю. Шепітько зазначає, що взаємодія слідчого та оперативних підрозділів у процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень є найбільш поширеним та важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху в розкритті кримінальних правопорушень¹⁴⁸.

---

¹⁴⁶ Малярова В. О. Типові слідчі ситуації та проблеми алгоритмізації розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.1). С. 66–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6%282.1%29_13. С. 378.

¹⁴⁷ Кубарев І. В. Слідчо-оперативна група: системні ознаки. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 4. С. 241–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2010_4_35. С. 241.

¹⁴⁸ Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 728 с.

Саме здійснення оперативно-розшукових заходів, застосування тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій та виконання методичних рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії як комплексу заходів, що застосовуються під час досудового розслідування, сприяє правоохоронним органам у досягненні основної мети – успішного розслідування кримінального правопорушення.

Крім того, з метою ефективної протидії обігу порнографічних предметів НП України організується чи налагоджується взаємодія з правоохоронними органами інших держав із зазначених питань. На виконання міжнародних нормативно-правових документів, які регламентують співпрацю та взаємодію держав щодо запобігання, виявлення та протидії обігу порнографії, повідомлення про розповсюдження продукції порнографічного характеру через інтернет-мережу надходять до НП України від іноземних колег. Міністерством внутрішніх справ України налагоджено співпрацю з Міжнародною оперативною групою Федерального Бюро Розслідувань Сполучених Штатів Америки, яка на сьогодні володіє новітніми засобами щодо виявлення, документування та протидії порнографії. Крім того, Україна співпрацює з правоохоронними органами країн Європи та Міжнародною організацією кримінальної поліції ІСРО (Інтерпол), яка забезпечує транснаціональне співробітництво поліцейських органів і надає допомогу та підтримку всім організаціям, відомствам та службам, завданням яких є запобігання та боротьба з міжнародною кримінально-протиправною діяльністю, зокрема з питань протидії та виявлення обігу порнографії¹⁴⁹.

Наприклад, у лютому 2019 року завдяки міжнародній співпраці з британськими колегами (National Crime Agency та Регіонального підрозділу організованої злочинності Уест-Мідлендс), Департаментом кіберполіції Національної поліції України (далі – ДК НП України) встановлено організатора порностудії, який використовував дітей віком

---

¹⁴⁹ Подойнік О. С. Діяльність Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу) в напрямі міжнародного співробітництва в боротьбі з експлуатацією дітей та дитячою порнографією. *Право і Безпека*. 2011. № 2. С. 25–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_2_7. С. 25.

від 9 до 17 років для створення порнографічного контенту. Фото- та відеоматеріали за участі українських дітей правопорушник продавав каналами закритої частини інтернет-мережі¹⁵⁰.

Отже, з метою виявлення кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів працівниками НП України здійснюються такі заходи:

1) отримання та перевірка заяв або повідомлень про обіг порнографічних предметів від громадян, яким відомо про такі факти;

2) пошук фактичних даних про обіг порнографічних предметів в інтернет-мережі;

3) робота з особами, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами МВС України, спрямована на встановлення конкретних фактів та обставин обігу порнографічних предметів;

4) взаємодія з іншими правоохоронними органами та закордонними колегами з метою отримання від них та подальшої перевірки інформації про обіг порнографічних предметів;

5) взаємодія з неурядовими організаціями, до сфери діяльності яких належить протидія обігу порнографічних предметів, з метою отримання від них відповідної інформації та подальшої її перевірки;

6) моніторинг повідомлень у засобах масової інформації про обіг порнографічних предметів, а також перевірка результатів журналістських розслідувань у цій сфері;

7) моніторинг діяльності туристичних і транспортних фірм, агенцій із працевлаштування, найму, ескорт-агенцій та шлюбних бюро щодо отримання інформації про обіг порнографічних предметів;

8) опрацювання повідомлень, які надходять на гарячі лінії, спрямоване на допомогу потерпілим від торгівлі людьми, сексуального насильства тощо;

9) робота з особами, раніше засудженими за вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, а також торгівлю людьми або інші кримінальні правопорушення проти

---

¹⁵⁰ Офіційний сайт Департаменту Кіберполіції Національної поліції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpoliczivayvryklacholovikau/stvorennipornorolykivzauachastivlasnyxditej2256/>.

моральності, з метою отримання інформації про раніше невстановлені факти та обставини обігу порнографічних предметів;

10) опрацювання та перевірка інформації, отриманої від уже встановлених потерпілих або їхніх близьких чи родичів про факти та обставини обігу порнографічних предметів;

11) опрацювання інформації про невстановлені факти та обставини обігу порнографічних предметів під час розслідування інших кримінальних проваджень¹⁵¹.

Виявлення осіб, які розповсюджують та збувають порнографічні предмети через інтернет-мережу, може здійснюватися різними способами: 1) завдяки застосуванню оперативно-розшукових заходів; 2) шляхом самостійного пошуку оголошень або інформаційних повідомлень в інтернет-мережі від осіб, які можуть бути причетні до такої кримінально-протиправної діяльності; 3) шляхом свідомої публікації неправдивих повідомлень про купівлю або продаж порнографічної продукції; 4) завдяки створенню спеціальних сайтів-пасток тощо¹⁵².

Так, з метою виявлення кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів із використанням комп'ютерної техніки та інтернет-мережі працівниками ДК НП України здійснюється систематичний моніторинг сайтів та пошукових систем для встановлення фактів збуту чи розповсюдження порнографічних предметів через інтернет-мережу, відкритих і закритих вебсайтів, на яких розповсюджуються порнографічні матеріали, здійснюється їх реклама та збут. Механізми, які застосовуються працівниками кіберполіції, дозволяють дізнатися, з якого саме комп'ютера здійснюються операції з порнографічним контентом. Провайдером на кожного користувача може заводитися рахунок та реєстраційний запис. Інформація

---

¹⁵¹ Особливості виявлення і документування кримінальних правопорушень та розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми та злочинами проти моральності : метод. рек. / В. М. Пашенко, О. М. Стрільців, Д. М. Бабак та ін. К. : ДКР, ГСУ МВС України, Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 61–62.

¹⁵² Грабазій І. А., Козленко О. О. Особливості виявлення оперативними підрозділами ОВС злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів в мережі Інтернет. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.1). С. 130–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_2%282.1%29_24. С. 132.

спочатку спрямовується до провайдера, а від нього – до індивідуальних користувачів. Це дозволяє відшукати конкретний комп'ютер, на який надходила інформація з порносайту¹⁵³. Суттєво ускладнює пошук та фіксацію порнографічних матеріалів в інтернет-мережі специфічний спосіб учинення цього виду кримінальних правопорушень. Шифрування, засоби збереження ключової ланки, однорангові об'єкти мережі, діалогові конференції та інші можливості інтернет-мережі дозволяють правопорушникам активно поширювати власні контенти, заплутуючи сліди та ускладнюючи можливість установа сайтів з порнографічним змістом¹⁵⁴.

Якщо в оперативних підрозділів є відомості про вчинення конкретною особою кримінального правопорушення, то немає жодних перешкод для внесення таких відомостей до ЄРДР і початку досудового розслідування¹⁵⁵. Повідомлення про ознаки кримінального правопорушення повинні надходити від оперативного підрозділу так або в такий спосіб: відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, у разі виявлення ознак кримінального правопорушення зобов'язаний невідкладно направляти зібрані матеріали для початку та здійснення досудового розслідування; у разі, якщо оперативно-розшукові заходи ще тривають і їх припинення може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повинен повідомити відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак кримінального правопорушення, закінчити проведення оперативно-розшукового заходу й лише після цього направити зібрані матеріали до відповідного органу досудового

¹⁵³ Шпаро А. Проблема web-порнографії та шляхи її подолання. URL: <http://www.crime-research.ru/articles/2995/>.

¹⁵⁴ Санакоєв Д. Б. Протидія порнографії в Інтернеті підрозділами з боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми. *Право і Безпека*. 2011. № 2. С. 207–212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_2_48. С. 207.

¹⁵⁵ Цуцкірідзе М. С. Здійснення оперативно-розшукової діяльності з використанням правових засобів пізнавальної діяльності слідчого. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 270–282. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/аумvs_2018_1_24. С. 275.

розслідування¹⁵⁶. Отже, у разі виявлення оперативними підрозділами фактів учинення кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів, встановлена інформація фіксується та є підставою для внесення відомостей до ЄРДР згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством.

Після отримання інформації про вчинення кримінального правопорушення за фактами обігу порнографічних предметів першочерговою і невідкладною слідчою (розшуковою) дією на початковому етапі досудового розслідування є огляд місця події, метою такої дії є протоколювання загальної обстановки вчинення кримінального правопорушення та механізму кримінально-протиправної діяльності, виявлення і фіксація слідів протиправного діяння, а також вилучення предметів порнографічного характеру, знарядь і засобів, які використовувалися під час вчинення кримінального правопорушення.

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і призводить до відповідальності, встановленої законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду¹⁵⁷. Проте в разі виявлення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, як правило, огляд місця події проводиться до внесення відомостей до ЄРДР, а тому проведення цієї слідчої (розшукової) дії вимагає не тільки кваліфікованості, а й ретельної підготовки з метою отримання повної інформації про вчинене кримінальне правопорушення. Після виявлення інформації про вчинення протиправних дій за фактом обігу порнографічних предметів огляд місця події є вирішальною процесуальною дією, яка дає можливість підтвердити факт учинення кримінального правопорушення та зафіксувати його основні ознаки, що є беззаперечною підставою для внесення відомостей до ЄРДР. В окремих випадках після внесення відомостей до ЄРДР невідкладно

¹⁵⁶ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової, МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. С. 11–12.

¹⁵⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

2.1. ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ...

проводиться обшук з метою виявлення і вилучення предметів порнографічного характеру, які потребують проведення мистецтвознавчої експертизи щодо встановлення їх приналежності до предметів порнографічного характеру. Крім того, важливим фактором на початковому етапі досудового розслідування є допит свідків та встановлення особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення.

Не можемо не погодитися з думкою Т. О. Лоскутова, що на стадії порушення кримінальної справи (відкриття кримінального провадження) доказова діяльність слідчого в частині кримінального переслідування здійснюється через виконання процесуальних дій, які спрямовані на збір обвинувальних доказів¹⁵⁸. Інформація, отримана слідчими та працівниками оперативних підрозділів на початковому етапі розслідування, є підґрунтям для формування **слідчих версій та ситуацій**, визначення плану досудового розслідування та встановлення необхідності й доцільності проведення подальших слідчих (розшукових) дій, визначення обставин, що підлягають установленню. На основі наявної інформації відбувається побудова й перевірка криміналістичних версій, визначається коло тактичних завдань з метою забезпечення ефективної роботи, що включає послідовність і порядок проведення окремих слідчих, процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів¹⁵⁹.

В. О. Малярова, у контексті розслідування кримінальних правопорушень проти моральності у сфері статевих відносин, визначає слідчу ситуацію як внутрішньо необхідну та здатну змінюватися сукупність характерних матеріальних, інформаційних й інших факторів, яка сформулювалася на певний момент розслідування, яка визначає основні його напрями та обумовлює прийняття відповідних рішень і вибір способу дії. Типові слідчі ситуації істотно відрізняються від конкретних і за значенням, і за змістом, так як є лише сукупністю загальних рис

---

¹⁵⁸ Лоскутов Т. О. Зміст доказової діяльності слідчого ОВС у частині кримінального переслідування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 70–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2009_3_11. С. 75.

¹⁵⁹ Жерж Н. А., Дирдін М. Є. Слідчі ситуації та типові криміналістичні версії щодо особи злочинця при розслідуванні окремих насильницьких злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 32 (3). С. 117–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32%283%29_30. С. 121.

окремих елементів, властивих низці конкретних ситуацій, а тому є свого роду науковою абстракцією. Іншими словами, слідча ситуація – це обстановка, у якій відбувається процес розслідування кримінального правопорушення¹⁶⁰.

У криміналістичній методиці розслідування використовується поняття слідчої ситуації як сукупності відомостей про кримінальне правопорушення, яка обумовлює завдання розслідування і відповідні засоби їх вирішення – гласні та негласні слідчі (розшукові) дії¹⁶¹. Тобто слідчі ситуації становлять узагальнену базову інформацію про кримінальне правопорушення на початковому етапі розслідування, відповідно до якої вирішується питання про проведення як першочергових слідчих (розшукових) дій, так і подальших заходів, направлених на встановлення обставин учинення кримінального правопорушення.

Конкретна слідча ситуація складається з урахуванням наявної на даний момент розслідування криміналістично значимої інформації про подію в цілому (її характер, наявні кримінально-релевантні ознаки), її окремі обставини (спосіб і знаряддя вчинення кримінального правопорушення, місце і час, дані про потерпілого, предмет посягання), про особу правопорушника¹⁶². Висувалася думка й про те, що слідча ситуація повинна містити як дані про стан розслідування, так і дані про обстановку, у якій здійснюється розслідування, до таких даних включено і рівень професіоналізму особи, яка здійснює досудове розслідування, і інформація про забезпечення розслідування науково-технічними засобами¹⁶³.

Усі слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень проти моральності у сфері статевих

---

¹⁶⁰ Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика : монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків : Діса плюс, 2013. С. 66–68.

¹⁶¹ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. С. 12.

¹⁶² Тищенко В. В. Слідчі ситуації в методиці розслідування злочинів: поняття, класифікація, значення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 22. С. 961–965. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdr_2004_22_180. С. 963.

¹⁶³ Хижняк Е. С. Типові слідчі ситуації при розслідуванні статевих злочинів щодо малолітніх. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 4. С. 197–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2012_4_68. С. 197.

2.1. ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ...

відносин, доцільно класифікувати залежно від обсягу і змісту даних, які стали підставою для початку досудового розслідування, та характеру наявної інформації про особу правопорушника. Так, В. О. Маляровою виділено першу типову слідчу ситуацію, яка виникає під час розслідування кримінальних правопорушень, а саме: слідчим у ході проведення процесуальних дій у межах іншого кримінального провадження виявлено ознаки кримінального правопорушення проти моральності у сфері статевих відносин; та другу типову слідчу ситуацію, яка має свої підвиди, а саме: а) слідча ситуація, пов'язана з надходженням інформації про кримінальне правопорушення від жертви, яка звільнилася самостійно або була звільнена правопорушниками; б) слідча ситуація, пов'язана з надходженням інформації про кримінальне правопорушення проти моральності у сфері статевих відносин від рідних, знайомих, колег жертви; в) слідча ситуація, пов'язана з надходженням інформації про кримінальне правопорушення від свідків або очевидців; г) слідча ситуація, пов'язана з надходженням інформації про зникнення людини за обставин, що дають підставу припускати можливе її залучення до сексіндустрії; г) слідча ситуація, пов'язана з одержанням інформації про кримінальне правопорушення проти моральності у сфері статевих відносин безпосередньо під час проведення оперативно-розшукових заходів¹⁶⁴.

Д. Г. Паляничко на дисертаційному рівні розробила систему типових слідчих ситуацій у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із дитячою порнографією на основі трьох типів зв'язків:

1) «подія кримінального правопорушення – особа правопорушника», що включає в себе такі слідчі ситуації:

- є інформація про зміст і характер події, але щодо особи правопорушника (кримінально-протиправної групи) відомості відсутні чи їх дуже мало;
- ситуація, що характеризується обмеженістю відомостей про особу, що вчинила кримінальне правопорушення, та є обмежені дані про характер та обставини події, а саме

---

¹⁶⁴ Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика : монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків : Діа плюс, 2013. С. 69.

2. ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ...

є факт примушування неповнолітньої особи до створення порнографічної продукції, розповсюдження її через інтернет-мережу;

- відомі обставини події та її зміст, виявлено предмети порнографічного характеру в точках торгівлі, магазині продажу, прокату відеокасет тощо; відома особа власника, є свідчення очевидців події;
- є відомості про подію кримінального правопорушення, та її обставини відсутні; інформації про особу правопорушника / групу правопорушників немає;

2) «подія кримінального правопорушення – особа потерпілого»:

- до потерпілого було застосовано дії сексуального характеру, які, у свою чергу, фіксувалися на відео-, чи фотокамеру і т. п.;
- до потерпілої дитини було застосовано психічне насильство у вигляді погрози заподіяння шкоди її здоров'ю, нанесення тілесних ушкоджень, позбавлення життя самого потерпілого чи його близьких родичів, а також погроза розголошення відомостей про сексуальні дії, які потерпіла дитина здійснювала під час примушування її до створення предметів дитячої порнографії, усім знайомим, родичам та батькам;
- до потерпілої дитини в процесі створення порнографічної продукції було застосовано фізичне насильство у вигляді заподіяння тілесних ушкоджень, побоїв тощо;
- до неповнолітнього потерпілого були застосовано отруйні, одурманюючі та інші сильнодіючі речовини, засоби, препарати;
- потерпілого викрадено, місце його перебування не відоме;
- потерпілого убито;
- відсутність потерпілого, тобто продукція порнографічного характеру містить інсценування сцен сексуальних стосунків із повнолітніми особами, що ззовні дуже схожі на неповнолітніх;

3) «подія кримінального правопорушення – предмет кримінального правопорушення»:

- правопорушник намагався створити, виготовити, збути чи поширити предмети дитячої порнографії, але не зміг довести свій намір до кінця через незалежні від нього причини;
- правопорушник ввозить, переміщує чи збуває на замовлення велику партію предметів дитячої порнографії, про яку є досить повні й точні свідчення: найменування, індивідуальні ознаки, закладені під час виготовлення чи набуті в процесі використання, способи маскування;
- про кількість, найменування, а також індивідуальні ознаки предметів дитячої порнографії повних і достовірних відомостей немає;
- відсутність предмета кримінального правопорушення, тобто заявник чи законні представники потерпілої особи повідомляють про факт створення, виготовлення, зберігання та поширення продукції порнографічного характеру, її місцезнаходження, кількість та вид тощо¹⁶⁵.

Відповідно до вказаних типових слідчих ситуацій установлюються завдання, які підлягають вирішенню слідчими та працівниками оперативних підрозділів з метою встановлення всіх обставин учиненого кримінального правопорушення та проведення швидкого, об'єктивного, всебічного й повного досудового розслідування.

Отже, спираючись на результати проведеного дослідження, визначено основні типові слідчі ситуації, які виникають на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів залежно від характеру вихідних даних про ознаки вчиненого кримінального правопорушення:

1. Ситуація 1. Досудове розслідування розпочинається в результаті виявлення правоохоронними органами факту підготовки до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України, або ж безпосереднього вчинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів.

---

¹⁶⁵ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 95–112.

2. Ситуація 2. Досудове розслідування розпочинається в результаті повідомлення від правоохоронних органів інших країн у межах міжнародного співробітництва щодо протидії обігу порнографічних предметів про виявлення фактів збуту або розповсюдження порнографічних предметів із використанням інтернет-мережі, або ввезення порнографічних предметів громадянами України під час перетину державного кордону.

3. Ситуація 3. Досудове розслідування розпочинається на підставі звернення громадян щодо відомих їм обставин факту вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України.

4. Ситуація 4. Досудове розслідування розпочинається за фактом отримання заяви або повідомлення від особи, яка причетна до вчинення кримінально-протиправних дій щодо виготовлення порнографічних предметів за її участю.

Зважаючи на слідчу ситуацію, яка склалася за результатами аналізу первинної інформації про вчинення кримінального правопорушення, слідчими та працівниками оперативних підрозділів здійснюються першочергові, невідкладні слідчі (розшукові) дії, направлені на встановлення обставин учиненого протиправного діяння, свідків та особи, причетної до його вчинення. Зазвичай на початковому етапі розслідування проводиться огляд місця події, допит свідків, допит особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення, допит потерпілого (у разі його наявності), призначення експертиз.

Слід акцентувати увагу на тому, що між усіма складовими початкового етапу розслідування існує взаємозв'язок. Так, планування та проведення початкових слідчих (розшукових) дій залежить від слідчих ситуацій (програми розслідування). Залежно від слідчих ситуацій, а також з урахуванням криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень досліджуваного виду в окремих методиках формулюються рекомендації щодо визначення версій та найбільш ефективної послідовності слідчих (розшукових) дій щодо їх перевірки. Тобто в результаті узагальнення багаторічного досвіду розслідування кримінальних правопорушень окремих видів (груп) у кожній окремій методиці послідовно формуються положення, які визначаються як ланцюжок «типові слідчі

ситуації – типові версії – типові плани розслідування»¹⁶⁶. Розглядаючи наведену концепцію, слід зазначити, що отримана на початковому етапі досудового розслідування інформація слугує побудові типових слідчих ситуацій, які, у свою чергу, є підґрунтям формування **типових версій** вчиненого протиправного діяння та визначення плану розслідування. Крім того, розкриття кримінальних правопорушень ґрунтується на криміналістичному аналізі вихідної інформації та слідчої ситуації, оцінці можливості розкриття кримінального правопорушення по «гарячих слідах» та розробки програми початкового етапу розслідування¹⁶⁷.

Одним із перспективних напрямків оптимізації і підвищення ефективності розслідування окремих видів кримінальних правопорушень є дослідження і подальша розробка типових версій. Використання систем типових версій вносить у розслідування елемент точності, повноти розслідування, сприяє слідчому в аналізі відомих йому аналогічних ситуацій. Побудова слідчих версій визначається видом учиненого кримінального правопорушення, способом його вчинення і приховування, тобто спирається на первинну слідчу ситуацію. Вагома роль у формуванні версій належить негативним обставинам, до яких можуть бути віднесені сліди, речові докази, «докази поведінки», що порушують уяву слідчого чи суперечать їй щодо природного розвитку подій і причинно-наслідкових зв'язків, що випадають із ланцюга механізму вчинення кримінального правопорушення¹⁶⁸.

Як правило, формування слідчих версій розпочинається з отримання інформації на початковому етапі розслідування. Така інформація може бути одержана в ході прийняття заяви про кримінальне правопорушення, перевірочних заходів (витребування документів, опитування), першочергових слідчих (розшукових) дій (оглядів, допитів тощо),

¹⁶⁶ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, Н. О. Малирової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. П. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. С. 13.

¹⁶⁷ Тищенко В. В. Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність і основне завдання розслідування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Т. 13. С. 252–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npouua_2013_13_27. С. 254.

¹⁶⁸ Гарасим П. С., Зюбаненко С. В. Типові слідчі ситуації та основні напрямки розслідування на початковому етапі. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 9. С. 255–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_9_58. С. 255.

оперативно-розшукових заходів. Формування слідчих версій завжди визначено видом кримінальних протиправних дій, способами його вчинення і передусім тією інформацією, яка отримується на початковому етапі розслідування¹⁶⁹.

Зокрема, типові версії – це характерні для цієї слідчої ситуації ймовірні пояснення механізму кримінального правопорушення чи окремих його обставин. Формування типових версій ґрунтується на положеннях криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень цього виду¹⁷⁰. Так, залежно від отриманої первинної інформації про вчинення протиправного діяння працівниками правоохоронних органів, зважаючи на практичний досвід розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії та методичні рекомендації з методики розслідування, висловлюються припущення щодо характеру та обставин учиненого кримінального правопорушення. В. О. Малярова визначає слідчу версію як можливе пояснення минулих явищ і подій через передбачені наслідки, що дозволяє спланувати завдання та шляхи їх вирішення в ході розслідування¹⁷¹.

Слідчі версії можуть утворювати всі обґрунтовані припущення як про кримінальне правопорушення в цілому, так і про його деякі ознаки. Це не тільки припущення про характер розслідуваної події, окремі факти і обставини, що мають істотне значення для повного й об'єктивного розслідування кримінального провадження, але і припущення про причини, які обумовили існування певних слідів як на матеріальних предметах, так і у свідомості людей, і про інші зв'язки між окремими фактами, що мають значення для розслідування¹⁷².

Залежно від характеру слідчих ситуацій, що склалися відповідно до наявної інформації про вчинене кримінальне правопорушення щодо

---

¹⁶⁹ Стратонов В. М. Версії в практиці пізнавальної діяльності слідчого. *Право і Безпека*. 2011. № 1. С. 174–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_1_39. С.174.

¹⁷⁰ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. С. 13.

¹⁷¹ Малярова В. О. Особливості організації розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Форум права*. 2013. № 3. С. 333–339.

¹⁷² Тарасюк І. В. Поняття та роль слідчої (розшукової) версії у процесі пізнання об'єктивної істини в розслідуванні справ кримінального провадження. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.2). С. 250–253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6%282.2%29_43. С. 252.

обігу порнографічних предметів, способу вчинення протиправних дій та особи правопорушника, доцільно виокремити такі типові слідчі версії:

а) виготовлення предметів порнографічного характеру із застосуванням аудіо-, відео-, комп'ютерної техніки, копіювальних пристроїв або програмного забезпечення;

б) збут порнографічних предметів у громадських місцях або за попередньою домовленістю під час особистої зустрічі;

в) збут порнографічних предметів із застосуванням інтернет-мережі та електронних засобів розрахунку;

г) розповсюдження порнографічних предметів із застосуванням інтернет-мережі;

г) збут або розповсюдження предметів порнографічного характеру, що містять дитячу порнографію;

д) виготовлення порнографічних предметів із примушуванням неповнолітніх до участі у їхньому створенні;

е) учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів групою осіб за попередньою змовою;

є) ввезення порнографічних предметів на територію України шляхом перетину державного кордону.

Визначення слідчих ситуацій та формування слідчих версій щодо вчиненого кримінального правопорушення, у свою чергу, є підґрунтям для побудови плану проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні. **Планування досудового розслідування** є однією зі складових початкового етапу розслідування, що полягає у створенні слідчо-оперативної групи із залученням працівників оперативних підрозділів, установленні пріоритетних напрямів розслідування та їх виконання під керівництвом старшого слідчого слідчо-оперативної групи. Організованість і плановість розслідування кримінальних правопорушень є передумовою виконання завдання розслідування, дотримання його строків, якісного проведення окремих процесуальних дій та застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження¹⁷³.

¹⁷³ Остапчук М. С. Організація та планування провадження досудового розслідування розбіжливих учинених неповнолітніми. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2014. Вип. 2. С. 344-356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkluvk_2014_2_30_344.

І. В. Кубарєв акцентує увагу на тому, що діяльність слідчо-оперативної групи як високоорганізованої системи залежить від своєчасності її створення, правильного визначення кількісного та якісного складу, вдалого призначення керівника групи, врахування психологічних особливостей діяльності учасників слідчої оперативної групи тощо¹⁷⁴. На думку Л. Я. Драпкина, планування розслідування є основним методом організаційно-управлінської діяльності під час розслідування. За своїм змістом і функціями планування – це складний процес щодо визначення шляхів, способів, засобів, сил і строків успішного досягнення заздалегідь обраної цілі¹⁷⁵. Як зазначає О. Я. Баєв, планування розслідування кримінальних правопорушень є розумовою діяльністю його суб'єктів, спрямованою на визначення завдань, що потребують вирішення на певних етапах розслідування, здебільшого у розрізі перевірки версій, сформульованих слідством, і способів вирішення цих завдань¹⁷⁶.

У криміналістиці типовий план розслідування – це найбільш характерний для цієї слідчої ситуації план, який містить у собі систему типових версій, обставини (питання), що підлягають установленню, та комплекс слідчих (розшукових) дій¹⁷⁷. Планування полягає в тактичній організації проведення досудового розслідування уповноваженими особами, що побудована на специфіці вчиненого кримінально-протиправного діяння та з урахуванням характеру наявної інформації і доказової бази. Планування досудового розслідування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення проти моральності у сфері статевих стосунків може стосуватися як окремих його етапів, так і розслідування в цілому. Особливо важливе значення має планування початкового етапу розслідування. Це обумовлено тим, що на початковому етапі вирішуються такі тактичні завдання, як установлення

¹⁷⁴ Кубарєв І. В. Слідчо-оперативна група: системні ознаки. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 4. С. 241–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2010_4_35. С. 248.

¹⁷⁵ Драпкин Л. Я. Организация и планирование расследования. *Криминалистика* : учебник / под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. М. : Высшая школа, 1994. С.230.

¹⁷⁶ Баєв О. Я. Основы криминалистики : курс лекций / О. Я. Баєв. М. : Экзамен, 2001. С. 139.

¹⁷⁷ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярвої; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. С. 13.

місця перебування потерпілих і підозрюваних, затримання правопо-
рушників, збору доказів їх вини¹⁷⁸.

Крім того, слідчим мають бути вирішені складні питання на подаль-
шому етапі розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної
категорії. Насамперед слід спланувати розслідування кримінального
правопорушення, а для правильного розуміння планування розсліду-
вання, якнайменше, потрібно встановити його суть (ціль, принципи,
умови) та зміст¹⁷⁹.

Отже, під час проведення досудового розслідування у кримінальних
провадженнях щодо обігу порнографічних предметів визначення плану
розслідування включає в себе розроблення порядку та термінів прове-
дення оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) та неглас-
них слідчих (розшукових) дій, їхніх виконавців, а також обставин, що
підлягають установленню під час досудового розслідування з метою
забезпечення проведення об'єктивного, повного та всебічного розслі-
дування кримінального правопорушення.

2.2. Сутність і значення обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів

Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України
(далі – КПК України) одним із завдань кримінального провадження є
забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового роз-
слідування. Обставини, що підлягають установленню, є необхідними
елементами, які забезпечують повне і всебічне розслідування крими-
нального правопорушення, представляють ті завдання, які повинен
вирішити слідчий на початковому етапі розслідування. Правильність

---

¹⁷⁸ Малярова В. О. Теоретичні основи формування методики розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 4. С. 377–382. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_4_42. С. 289.

¹⁷⁹ Паляничко Д. Г. *Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією*: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 113.

кваліфікації кримінального правопорушення, послідовність слідчих (розшукових) дій у процесі розслідування залежить від установлення і дослідження обставин його вчинення, а тому обставини, що підлягають установленню, мають кримінально-правове, кримінальне процесуальне і криміналістичне значення. Перелік таких обставин є індивідуальним і може звужуватися або розширюватися залежно від виду кримінального правопорушення¹⁸⁰.

Розкриття кримінального правопорушення вимагає установлення всіх обставин розслідуваної події в необхідному обсязі, хронологічній послідовності, зв'язках і відносинах, виявленні їхніх ознак і властивостей, станів, у тому числі фізичних, фізіологічних і психічних характеристик його учасників. Це в остаточному підсумку дозволяє повно і правильно усвідомити сутність учиненого правопорушення, дати йому відповідну правову оцінку, з'ясувати психологічні зовнішні механізми поведінки його учасників, тобто всі ті обставини, які впливають зі змісту кримінального і кримінально-процесуального законів¹⁸¹. Саме тому під час проведення досудового розслідування важливим є встановлення і дослідження обставин учинення кримінального правопорушення, що і є одним із завдань початкового етапу розслідування. Зокрема, такі обставини містять вихідні дані про подію кримінального правопорушення, особу правопорушника та спосіб учинення протиправних дій, обстановку та наслідки кримінального правопорушення, особу потерпілого та обставини, що сприяли вчиненню кримінально-протиправного діяння.

До обставин, які підлягають установленню, належить чітко визначений перелік відомостей, які в сукупності утворюють склад кримінального правопорушення та встановлюють необхідні й достатні обставини для швидкого, повного та неупередженого розслідування

¹⁸⁰ Войчишена М. В. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2020. Випуск 59. С. 114.

¹⁸¹ Журавльов А. Ю. Обставини, що підлягають встановленню у справах про статеві злочини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 59–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_44_12. С. 59.

і судового розгляду¹⁸². На початковому етапі досудового розслідування визначення обставин, що підлягають установленню, надає можливість здійснити планування розслідування, визначити пріоритетність проведення першочергових слідчих (розшукових) дій та планування подальшого етапу розслідування.

У криміналістиці існує безліч думок щодо місця обставин, що підлягають установленню, в методиці розслідування. Науковцями широко використовуються поняття предмета доказування^{183,184}, обставин, що підлягають доказуванню¹⁸⁵ та обставин, що підлягають установленню¹⁸⁶. Проте в криміналістиці або в науковій теорії криміналістики наведені поняття мають різний зміст. Крім того, науковцями висловлювалася думка, що формування обставин, що підлягають установленню, зумовлено предметом доказування (ст. 91 КПК України), кримінально-правовою та криміналістичною характеристиками певного кримінального правопорушення. Таким чином, поняття предмета доказування та обставин, що підлягають доказуванню, є більш широким від поняття обставин, що підлягають установленню.

На думку В. В. Тищенко, обставини, що підлягають доказуванню, на відміну від криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, інтегрують в собі властивості правової сутності кримінального правопорушення, що дозволяють виділяти з усіх подій і діянь ті, які наділені ознаками кримінально-правового характеру (суспільна небезпека, протиправність,

---

¹⁸² Котець Є. А. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування злочинів стосовно осіб, які займають особливо відповідальне становище. *Міжнародний юридичний вісник : збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 2. С. 79–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tuvnudp_2016_2_14. С. 81

¹⁸³ Анохін А. М. Предмет доказування у кримінальному провадженні. *Наше право*. 2013. № 2. С. 93–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_2_19. С. 93–98.

¹⁸⁴ Форостяний А. В. Щодо розширення предмета доказування у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 152–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnp_2015_3_20. С. 152–158.

¹⁸⁵ Лань О. Ю. Обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Форум права*. 2014. № 4. С. 204–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_4_37. С. 204–209.

¹⁸⁶ Гошовська Ю. В. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5. С. 141–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_5_13.

винність, караність), і давати їм правильну кримінально-правову оцінку, що виражається у визначенні в них відповідного складу кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним законом¹⁸⁷.

Важливо зазначити, що криміналістична характеристика та обставини, що підлягають установленню – це окремі елементи методики розслідувань кримінальних правопорушень. Дані наукові категорії є різними не тільки за змістом, але і за значенням, хоча деякі науковці і заважають на їх тотожності. Криміналістична характеристика являє собою сукупність типових характеристик й ознак окремого виду кримінального правопорушення, отриманих в результаті аналізу багаторічної судової та слідчої практики, які мають взаємопов'язані властивості та в сукупності є моделлю кримінального правопорушення. А обставини, що підлягають установленню – це фактичні дані, які є обов'язковими для встановлення і дослідження під час досудового розслідування та які надають інформацію про наявність у вчиненому діянні ознак складу кримінального правопорушення, вказують на правильність його кваліфікації і спрямовують проведення подальшого досудового розслідування¹⁸⁸.

А. Р. Антощак, підтримуючи позицію щодо доцільності виділення окремо обставин, які підлягають установленню, та їх відмежування від криміналістичної характеристики, зазначив, що ними є систематизовані на основі норм кримінального та кримінального процесуального права фактичні дані, які як включаються у предмет доказування, так і виходять за його межі, неустановлення яких виключає повне та всебічне дослідження предмета доказування, оскільки це є необхідним для реалізації завдань кримінального провадження¹⁸⁹.

¹⁸⁷ Тищенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. С. 207.

¹⁸⁸ Войчишена М. В. Оборот порнографических предметов как общественно опасное деяние: понятие порнографии, правовые основы противодействия. *Борьба с преступностью: теория и практика* : тезисы докладов VII Международной научно-практической конференции (Могилев, 5 апреля 2019 года) / МВД Республики Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь»; редкол.: Ю. П. Шаплеров (отв. ред.) [и др.]. Могилев: Могилев. институт МВД, 2019. С. 321–324. URL: http://elib.institutemvd.by/bitstream/MVD_NAM/569/1/vojchishena.pdf.

¹⁸⁹ Антощак А. Р. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування прихованості, розтрата або заволодіння майном, шляхом зловживання службовою особою

Учені-криміналісти не дійшли єдиного підходу щодо визначення місця обставин, що підлягають установленню, в методиці розслідування. А. Ф. Волобуєв зазначає, що загальне коло обставин, що підлягають установленню в будь-яких кримінальних провадженнях, регламентоване ст. ст. 23, 64 КПК УРСР 1960 року¹⁹⁰. Поряд із цим кримінальний закон вказує на істотні ознаки в окремих складах кримінальних правопорушень. Тому, залежно від виду кримінального правопорушення, коло обставин, що підлягають установленню, може бути розширено, що, власне, здійснюється в межах криміналістичних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень¹⁹¹. Зазначимо, що обставини, що підлягають установленню, визначають предмет доказування у кримінальному провадженні, тому більшість сучасних науковців указують на взаємозв'язок, а деякі й ототожнюють поняття обставин, що підлягають установленню, та предмета доказування.

Загалом обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування будь-якої категорії кримінальних правопорушень, зумовлюють напрацювання алгоритму слідчої діяльності та повинні підлягати встановленню, дослідженню і доведенню в кожному кримінальному провадженні. Так, обставини, котрі належать до предмета доказування у кримінальному провадженні, як сукупності фактів і обставин об'єктивної дійсності, що мають матеріально-правове, цивільно-правове, кримінальне процесуальне значення і є найнеобхіднішими достатніми фактичними обставинами для вирішення кримінального провадження¹⁹². Виходячи з наведеного вище, обставини, що підлягають доказуванню, складають предмет доказування.

своїм службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 38(2). С. 95-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_38%282%29_25. С. 96.

¹⁹⁰ Кримінально-процесуальний кодекс України в редакції від 28.12.1960 р. *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100205>.

¹⁹¹ Волобуєв А. Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424krimnastikavolobuvaf.html>.

¹⁹² Гумін О., Коваль Ю. Обставини, що підлягають доказуванню під час провадження досудового розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць.* Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 876. С. 261-268. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/41819/2/2017n876_Gumin_OCircumstances_to_be_proved_261268.pdf. С. 265.

Важливо зазначити, що предмет доказування є кримінальним процесуальним поняттям, а в методиці розслідування використовується поняття обставин, що підлягають установленню. Ці поняття об'єднані метою виявлення та дослідження всіх необхідних фактичних даних, що мають відношення до вчинення кримінального правопорушення. Крім того, встановлення істини та вирішення інших питань у кримінальному провадженні відбувається у формі кримінального процесуального доказування. За допомогою доказування правоохоронні органи з'ясовують обставини справи, розкривають кримінальне правопорушення і встановлюють особу, яка його вчинила, або роблять висновок про те, що правопорушення не було вчинене чи особа його не вчинила¹⁹³.

Л. Д. Удалова визначає, що доказування у кримінальному процесі – це здійснювана в установленому законом порядку діяльність дізнання, слідства, прокуратури, суду за участю інших суб'єктів процесу із збирання, перевірки та оцінки доказів та їх процесуальних джерел, а також формулювання на цій основі певних тез і наведення аргументів для їх обґрунтування¹⁹⁴.

Т. О. Лоскутов визначає доказування як діяльність суб'єктів кримінального процесу зі збирання, дослідження й оцінки доказів та їх процесуальних джерел, прийняття на їх основі певних процесуальних рішень і наведення аргументів для їх обґрунтування¹⁹⁵.

Головною кінцевою метою процесу доказування у кримінальному провадженні є отримання знань, максимально наближених до об'єктивної реальності, досягнення чого стає можливим лише за умови повного та достовірного встановлення всіх обставин, що мають значення для розкриття вчиненого кримінального правопорушення, особи, яка його вчинила, та інших обставин, що мають значення для

---

¹⁹³ Комісарчук Ю. А. Поняття та зміст кримінально-процесуального доказування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. 4. С. 333.

¹⁹⁴ Удалова Л. Д. Кримінальний процес України: Загальна частина : навчальний посібник. К. : Кондор, 2005. С. 105–106.

¹⁹⁵ Лоскутов Т. О. Відображення процесу доказування в постанові про порушення кримінальної справи. URL: <http://intkonf.org/loskutovto-vidobrazhennyaprotsesudokazuvannuyapostanovipporushennyakriminalnoyispravi/>.

правильного вирішення кримінального провадження¹⁹⁶. Крім того, визначення предмета доказування надає можливість швидкого планування досудового розслідування та ефективної реалізації запланованих оперативних та слідчих (розшукових) заходів.

Отже, предмет доказування – це коло закріплених у законі обставин, що повинні бути встановлені чи спростовані під час доказування в кожному кримінальному провадженні¹⁹⁷. Так, ст. 91 КПК України визначено, що доказування полягає в збиранні, перевірці та оцінці доказів із метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Крім того, законодавцем визначено узагальнений перелік обставин, які підлягають доказуванню в кожному кримінальному провадженні, а також регламентовано й обставини, що підлягають установленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх та під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (ст. ст. 485, 505 КПК України).

Обставини, що підлягають установленню під час досудового розслідування, мають принципове значення для розробки криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень. З одного боку, чинне кримінальне процесуальне законодавство визначає перелік обставин, які підлягають доказуванню в межах кримінального провадження, з іншого, у структурі окремих методик розслідування кримінальних правопорушень цей перелік завжди конкретизується, виходячи з положень кримінального закону та обставин окремого кримінального правопорушення¹⁹⁸.

Отже, враховуючи викладене, обставини, що підлягають установленню, є конкретизованим переліком фактичних даних, що містять

---

¹⁹⁶ Доказування у кримінальному провадженні : курс лекцій / О. О. Бондаренко, Г. І. Глобенко, В. В. Романюк та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Юхна; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Т. 1. Каф. кримін. процесу та організації дос. слідства. Харків : ХНУВС, 2018. С. 14.

¹⁹⁷ Там само. С. 16.

¹⁹⁸ Звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіційний сайт Генеральної прокуратури України*. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820. С. 102.

детальну інформацію щодо обставин учинення конкретного виду кримінального правопорушення та його ознак, підлягають установленню під час досудового розслідування та входять до складу предмета доказування. Тобто предмет доказування та обставини, що підлягають доказуванню, є узагальненим універсальним переліком фактичних даних, що підлягають доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, а обставини, що підлягають установленню, визначають деталізований перелік обставин щодо конкретного виду кримінального правопорушення в межах методики розслідувань.

За результатами проведеного дослідження, аналізу слідчої та судової практики, а також окремих праць учених-криміналістів з'ясовано, що існує необхідність у визначенні конкретизованого переліку обставин, що підлягають установленню під час розслідування специфічного виду кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. Як зазначає А. Ф. Волобуєв, за кожною кримінальною справою слідчий прагне не скласти «індивідуальну криміналістичну характеристику кримінального правопорушення», а встановити й довести обставини його вчинення, що мають кримінально-правове значення¹⁹⁹.

Обставини, що підлягають установленню, під час розробки окремої криміналістичної методики необхідно визначати у вигляді систематизованого, максимально детального переліку, що відображає специфічні особливості розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень²⁰⁰. Під час розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів необхідною є деталізація обставин, що підлягають установленню, та визначення їх систематизованого переліку. Така необхідність насамперед визначена з урахуванням специфіки досліджуваного виду кримінальних правопорушень, а саме: високий показник латентності, труднощі, що виникають під час досудового розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій, об'єкт посягання – основні принципи суспільної

¹⁹⁹ Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємства. Х. : Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. С. 89.

²⁰⁰ Звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіційний сайт Генеральної прокуратури України*. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820C.103.

моральності у сфері статевих стосунків, у результаті чого деформації зазнає суспільна мораль та психічний розвиток неповнолітніх, а також відсутність явних наслідків учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів. Крім того, у результаті вчинення даного виду кримінальних правопорушень потерпілими є і неповнолітні, яких зазвичай примушують до створення продукції порнографічного характеру.

У методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень обставини, що підлягають установленню, мають важливе криміналістичне значення, оскільки зумовлюють кінцеві завдання розслідування, спрямованість слідчих версій, постановку проміжних завдань розслідування на його певних етапах і в різних слідчих ситуаціях²⁰¹. А тому визначення систематизованого переліку обставин, що підлягають установленню за фактами обігу порнографічних предметів, надасть можливість оптимізувати діяльність слідчого та працівників оперативних підрозділів, визначити напрямок розслідування і забезпечити ефективне проведення слідчих (розшукових) дій відповідно до планування початкового й подальшого етапів розслідування.

В узагальненому вигляді до основних завдань початкового етапу розслідування (обставини, що підлягають установленню) віднесено: 1) установлення місця, часу й обстановки кримінального правопорушення, його сутності, а також виявлення, фіксація та вилучення його слідів – джерел доказів; 2) збирання доказів, які з високою ймовірністю вказують на особу, підозрювану у вчиненні кримінального правопорушення; 3) установлення, розшук і затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення (складання повідомлення про підозру)²⁰².

На думку А. Ю. Журавльова, обставини, що підлягають доказуванню, доцільно класифікувати в такий спосіб: 1) обставини, які стосуються події кримінального правопорушення; 2) обставини, які стосуються особистості правопорушника; 3) обставини, які стосуються

²⁰¹ Тіщенко В. В. Корисливо-насилені злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. С. 268

²⁰² Криміналістика : підручник: у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярвої; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. С. 12.

особистості потерпілого; 4) обставини, які стосуються наслідків, що настали в результаті вчинення кримінального правопорушення²⁰³.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України встановлено, що на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України, першочергово підлягають установленню такі обставини: 1) інформація щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; 2) інформація щодо способу вчинення протиправних дій; 3) інформація щодо віднесення предметів до таких, що мають порнографічний характер; 4) інформація щодо знарядь і засобів, які використовувалися під час учинення кримінального правопорушення; 5) інформація щодо місця, часу, обстановки та слідів кримінального правопорушення; 6) інформація щодо вчинення кримінального правопорушення організованою групою за попередньою змовою; 7) інформація щодо розподілу ролей між співучасниками вчинення кримінального правопорушення; 8) інформація щодо способу приховування протиправних дій; 9) інформація щодо втягнення неповнолітніх та малолітніх осіб до участі у вчиненні кримінального правопорушення; 10) інформація щодо особи потерпілого та завданої шкоди; 11) інформація щодо наслідків учинення кримінального правопорушення.

У кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів типовими обставинами, що підлягають установленню, є:

- 1) обставини, пов'язані з подією кримінального правопорушення;
- 2) наявність події кримінального правопорушення, пов'язаного з порнографічними предметами;
- 3) спосіб учинення кримінального правопорушення, пов'язаного з порнографічними предметами;
- 4) час, місце та інші умови кримінального правопорушення, пов'язаного з порнографічними предметами;
- 5) обставини, пов'язані з об'єктом кримінального правопорушення;
- 6) обставини, пов'язані з особою підозрюваного;

---

²⁰³ Журавльов А. Ю. Обставини, що підлягають установленню у справах про статеві злочини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 59–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_44_12. С. 59.

7) обставини, що належать до кримінальних правопорушень, пов'язаних з увезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, учинених групою осіб²⁰⁴.

Д. Г. Паляничко в межах кримінальної протиправної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, виділяє обставини, що стосуються: 1) події як процесу діяльності, наповненого певним змістом і здійсненого в певних умовах; 2) суб'єкта кримінального правопорушення; 3) об'єкта протиправних дій: потерпілого та предметів дитячої порнографії; 4) наслідків протиправних дій²⁰⁵.

В. О. Малярвою визначено коло обставин, які підлягають установленню в ході розслідування кримінальних правопорушень проти моральності у сфері статевих стосунків: 1) обставини, пов'язані з подією кримінального правопорушення та іншими елементами об'єктивної сторони; 2) обставини, пов'язані з об'єктом і предметом кримінально-протиправного посягання, а також ті, що характеризують вид і розмір завданої їм шкоди; 3) обставини, пов'язані із суб'єктом, суб'єктивною стороною та особою підозрюваного (обвинуваченого); 4) обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення²⁰⁶.

Д. Г. Паляничко зазначає, що визначення обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із дитячою порнографією, дає змогу встановити наявність у розслідуваній події ознак і складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із дитячою порнографією; здійснити їх правильну кваліфікацію; визначити пом'якшуючі та обтяжуючі відповідальність ознаки, а в кінцевому підсумку вирішити завдання з повного, всебічного

²⁰⁴ Особливості виявлення і документування кримінальних правопорушень та розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми та злочинами проти моральності: метод. рек. / В. М. Пащенко, О. М. Стрільців, Д. М. Бабак та ін. К.: ДКР, ГСУ МВС України; Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 42–46.

²⁰⁵ Паляничко Д. Г. Обставини, що підлягають установленню в розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2016. № 2. С. 118–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2016_2_18. С. 119.

²⁰⁶ Малярво В. О. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 88–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2013_3_13. С. 88–97.

й об'єктивного дослідження обставин справи, викриття винних осіб і забезпечення швидкого та повного розкриття кримінальних правопорушень досліджуваної категорії²⁰⁷.

За результатами аналізу слідчої та судової практики, поглядів науковців на поняття, структуру і значення обставин, що підлягають установленню в контексті кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів, з'ясовано, що дана категорія має містити, крім перелічених у ст. 91 КПК України, такі обставини, що:

1) підтверджують:

а) факт учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до яких слід віднести фактичні дані щодо виявлення ознак кримінального правопорушення, час, місце, обстановку вчинення протиправних дій;

б) належність виявлених та вилучених предметів до предметів порнографічного характеру;

в) факт примушування неповнолітніх або малолітніх осіб до участі у створенні предметів порнографічного характеру;

2) характеризують:

а) особу правопорушника, включаючи демографічні та особисті дані;

б) суб'єктивну сторону кримінального правопорушення (вина, мотив і мета вчинення протиправних дій);

в) спосіб учинення кримінального правопорушення, використання знарядь і засобів, спеціальних навичок, знань та вмінь під час учинення протиправних дій;

3) свідчать про:

а) вчинення кримінального правопорушення організованою групою та розподіл функцій між ними;

б) характер завданої шкоди та наслідків, які настали в результаті протиправних дій.

---

²⁰⁷ Паляничко Д. Г. Обставини, що підлягають установленню в розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2016. № 2. С. 118–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2016_2_18. С. 123.

Отже, конкретизуючи та систематизуючи перелік обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів, доцільно їх викласти у вигляді таких питань:

1. Чи мала місце подія кримінального правопорушення за фактом обігу порнографічних предметів?
2. Де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення?
3. Який час, тривалість і місце здійснення протиправних дій з обігу порнографічних предметів?
4. Які сліди кримінального правопорушення?
5. Чи належать виявлені предмети до предметів порнографічного характеру?
6. Чи мали місце протиправні дії з обігу предметів дитячої порнографії?
7. Хто є причетним до вчинення кримінального правопорушення?
8. Чи вчинялися особою аналогічні кримінальні правопорушення?
9. Чи притягалася особа, причетна до протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до кримінальної відповідальності раніше?
10. Чи наявні обставини, які обтяжують вину правопорушника?
11. Чи наявні обставини, які пом'якшують вину правопорушника?
12. Які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення?
13. Який мотив здійснення протиправних дій з обігу порнографічних предметів?
14. З якою метою вчинено кримінальне правопорушення?
15. Яким способом вчинено кримінальне правопорушення?
16. Звідки в особи предмети порнографічного характеру?
17. Чи мало місце виготовлення порнографічних предметів з метою збуту або розповсюдження?
18. За допомогою яких знарядь і засобів здійснено протиправні дії з обігу порнографічних предметів?
19. Які технічні засоби використовувалися під час учинення кримінального правопорушення?
20. Чи мала місце співучасть у вчиненні кримінального правопорушення?

21. Яка роль кожного зі співучасників кримінального правопорушення?

22. Чи мало місце втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність та примушування їх до участі у створенні продукції порнографічного характеру?

23. Які наслідки кримінального правопорушення?

24. Який характер і розмір завданої шкоди в результаті кримінального правопорушення?

Таким чином, наведений конкретизований перелік обставин, що підлягають установленню на початковому етапі розслідування, надасть змогу оптимізувати час у ході планування як початкового, так і подальшого етапів розслідування, правильно зорієнтувати слідчого на збирання доказової інформації у кримінальних правопорушеннях досліджуваної категорії, а також забезпечити максимальну ефективність під час проведення слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів з метою викриття осіб, причетних до вчинення протиправних дій, та установлення всіх обставин кримінального правопорушення.

Розглядаючи сутність обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ввезенням порнографічних предметів, першочергово необхідно визначити, які дії вчиняються правопорушником задля досягнення кримінально-протиправного результату, а саме ввезення на територію України предметів порнографічного характеру, а також обставин, що сприяють їх учиненню.

Доцільно зазначити, що поняття «ввезення» включає в себе дії, у результаті яких предмети порнографічного характеру переміщуються через державний або митний кордон на територію України²⁰⁸. Поняття «ввезення» регламентоване п. 4 ст. 4 Митного кодексу України й полягає у сукупності дій, пов'язаних із переміщенням товарів через митний

---

²⁰⁸ Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В. С. Березняк [та ін.]; рец.: В. П. Ємельянов, В. В. Лень, В. Ф. Примаченко; ДДУВС. [Б.м.] : ДДУВС, 2012 (Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 26.09.2012). URL: http://dduvs.in.ua/biblioteka/biblioteka_studentadduvs/pidruchnikiposibniki/naukovopraktychnyjkomentar/.

кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку²⁰⁹.

Тобто «ввезення» слід розуміти як переміщення з-за кордону на територію України предметів порнографічного характеру за допомогою будь-якого транспорту: залізничного, повітряного, водного, електро-транспорту та автомобільного транспорту, а також ввезення предметів порнографічного характеру за допомогою міжнародних поштових та експрес-відправлень.

М. І. Свентіковою класифіковано способи ввезення порнографічної продукції на територію України, до яких віднесено: а) переміщення через митний кордон України у вантажних відправленнях з оформленням вантажної митної декларації, б) переміщення через митний кордон України міжнародних поштових відправлень, упакованих та оформлених відповідно до вимог актів Всесвітнього поштового союзу та Правил користування послугами поштового зв'язку, які приймаються до пересилання за межі України, доставляються в Україну або переміщуються територією України транзитом підприємствами поштового зв'язку; в) переміщення через митний кордон України в міжнародних експрес-відправленнях, що перевозяться експрес-перевізником будь-яким видом транспорту з метою доставки одержувачу у визначений термін; г) переміщення через митний кордон України у несупроводжуваному багажі, що належать громадянам, окремо від цих громадян або уповноважених ними осіб з оформленням багажних документів; д) переміщення через митний кордон України у супроводжуваному багажі, що належать громадянам, у багажних відділеннях транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, з оформленням багажних документів; е) переміщення через митний кордон України у ручній поклажі, що належать громадянам, у пасажирських відділеннях (салонах) транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, без оформлення багажних документів²¹⁰.

²⁰⁹ Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449517>.

²¹⁰ Свентікова М. І. Характеристика типових способів незаконного ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2013. Вип. № 21 С. 71–74. URL: http://www.visnyk.juris.uzhnu.uz.ua/file/visnyk_21%20ch.%202%20t.%203.pdf. С. 72.

Враховуючи зазначене, слід виокремити такі способи ввезення порнографічних предметів на територію України:

1) ввезення порнографічних предметів на територію України через митний кордон за допомогою будь-якого транспорту (залізничного, повітряного, водного, електротранспорту та автомобільного транспорту);

2) пересилання предметів порнографічного характеру за допомогою міжнародних поштових відправлень та за допомогою експрес-відправлень.

Під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами ввезення порнографічних предметів перед органами досудового розслідування постає низка питань, які необхідно з'ясувати для проведення відповідно до норм КПК України повного, всебічного й ефективного досудового розслідування, а тому слідчому необхідно невідкладно встановити інформацію, яка має значення для доведення факту вчинення протиправних дій з ввезення порнографічних предметів на територію України. А тому після отримання відомостей про вчинення кримінального правопорушення за фактом ввезення порнографічних предметів на початковому етапі розслідування слідчими устанавлюється:

1) інформація щодо особи правопорушника, який здійснив ввезення на територію України порнографічних предметів, а саме відомості, які характеризують особу правопорушника, його демографічні дані, наявність інформації про вчинення ним аналогічних кримінальних правопорушень у минулому;

2) інформація щодо часу, місця і обстановки вчинення кримінального правопорушення, а саме проходження митного контролю або перетину державного кордону України;

3) спосіб учинення та приховування кримінального правопорушення, а також використання знарядь і засобів, спеціальних навичок, знань та вмінь під час ввезення предметів порнографічного характеру на територію України;

4) відомості, що характеризують суб'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, а саме інформація щодо характеру вини, мотиву та мети ввезення порнографічних предметів;

5) фактичні дані, які підтверджують наявність співучасників під час учинення кримінального правопорушення та розподіл функцій між ними;

6) обставини, що підтверджують приналежність виявлених та вилучених предметів до предметів порнографічного характеру (направлення їх на проведення мистецтвознавчої експертизи), а також віднесення їх до предметів, що містять дитячу порнографію;

7) характер та розмір завданої шкоди в результаті вчинення кримінального правопорушення.

Тож на початковому етапі досудового розслідування протиправних дій щодо ввезення порнографічних предметів на територію України через митний кордон за допомогою будь-якого транспорту (залізничного, повітряного, водного, електротранспорту та автомобільного транспорту) установлюються обставини, які доцільно конкретизувати та викласти у вигляді таких питань:

1. Чи мала місце подія кримінального правопорушення за фактом обігу порнографічних предметів?

2. Чи мав місце факт ввезення порнографічних предметів на територію України?

3. Де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення?

4. Який час і тривалість учинення кримінального правопорушення?

5. Який маршрут слідування особи та місце проходження митного контролю?

6. Яким чином правопорушник увіз предмети порнографічного характеру на митну територію України?

7. Яким способом учинено кримінальне правопорушення?

8. Яким способом правопорушник приховував кримінальне правопорушення?

9. Які знаряддя та засоби використовувалися правопорушником?

10. Хто є причетним до вчинення кримінального правопорушення з ввезення порнографічних предметів?

11. Чи мала місце співучасть у вчиненні кримінального правопорушення?

12. Яка роль кожного зі співучасників кримінального правопорушення?

13. Чи мало місце втягнення неповнолітніх до вчинення кримінального правопорушення?

14. Чи належать виявлені предмети до предметів порнографічного характеру?

15. Чи містять виявлені предмети елементи дитячої порнографії?

16. Звідки в особи предмети порнографічного характеру?

17. Чи мало місце виготовлення порнографічних предметів за кордоном з метою ввезення їх на територію України?

18. З якою метою предмети порнографічного характеру ввезено на територію України?

19. Який мотив здійснення протиправних дій?

20. Які наслідки кримінального правопорушення?

21. Який характер і розмір завданої шкоди в результаті кримінального правопорушення?

22. Чи притягалася особа, причетна до протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до кримінальної відповідальності раніше?

23. Чи вчинялися особою аналогічні кримінальні правопорушення?

24. Чи наявні обставини, які обтяжують вину правопорушника?

25. Чи наявні обставини, які пом'якшують вину правопорушника?

26. Які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення?

У тому випадку, якщо під час учинення кримінального правопорушення за фактом ввезення порнографічних предметів на територію України мало місце пересилання предметів порнографічного характеру за допомогою міжнародних поштових відправлень або експрес-відправлень, перед слідчими виникає необхідність установлення таких обставин:

1. Чи мала місце подія кримінального правопорушення за фактом обігу порнографічних предметів?

2. Чи мав місце факт пересилання предметів порнографічного характеру?

3. Чи належать виявлені предмети до предметів порнографічного характеру?

4. Де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення?

5. Який час і тривалість учинення кримінального правопорушення?

6. Ким здійснено поштове відправлення?

7. Кому адресовано поштове відправлення?

8. У якому місті здійснено відправлення?
9. З якою метою здійснено відправлення?
10. У яких стосунках перебувають відправник й отримувач?
11. Яким чином відправник приховував учинення кримінального правопорушення?
12. Звідки у відправника предмети порнографічного характеру?
13. Які наслідки кримінального правопорушення?
14. Який характер і розмір завданої шкоди в результаті кримінального правопорушення?
15. Чи притягалася особа, причетна до протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до кримінальної відповідальності раніше?
16. Чи вчинялися особою аналогічні кримінальні правопорушення?
17. Чи наявні обставини, які обтяжують вину правопорушника?
18. Чи наявні обставини, які пом'якшують вину правопорушника?
19. Які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення?

За результатами дослідження слідчої та судової практики встановлено необхідність у визначенні конкретизованого переліку обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами виготовлення порнографічних предметів. Завдяки аналізу 158 вироків суду за ст. 301 КПК за 2018–2019 роки встановлено, що виготовлення предметів порнографічного характеру має місце у 43,7 % кримінальних проваджень досліджуваного виду, що свідчить про розповсюдженість цього способу вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів та необхідності його детального дослідження.

Виготовлення порнографічних предметів варто розуміти як процеси, які включають у себе й авторство (створення твору чи внесення змін у вже наявний твір), і відтворення, розмноження таких творів – друкування, зняття копій, монтаж²¹¹. Виготовлення являє собою створення

---

²¹¹ Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В. С. Березняк [та ін.]; рец.: В. П. Ємельянов, В. В. Лень, В. Ф. Примаченко; ДДУВС. [Б.м.] : ДДУВС, 2012 (Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 26.09.2012). URL: http://dduvs.in.ua/biblioteka/biblioteka_studentadduvs/pidruchnikiposibniki/naukovopraktychnyjkomentar/.

порнографії (оригіналу чи копії) будь-яким способом (друкування, малювання, фотографування, відеозйомка тощо). Також виготовленням є внесення змін, переробка (модифікація) продукції з метою надання їй порнографічного характеру²¹².

Отже, виготовленням предметів порнографічного характеру є створення нової порнографічної продукції будь-якого виду (творів, фотографій, аудіо- та відеозаписів, малюнків, комп'ютерних ігор, зображень, предметів), внесення змін до вже наявної порнографічної продукції (завдяки тиражуванню, копіюванню, монтажу або іншому відтворенню).

М. І. Свентіковою визначено такі способи виготовлення порнографічної продукції: а) написання порнографічних текстів; б) поліграфічний друк; в) малювання; г) фотографування; г) відеозйомка; д) звукозапис; е) анімація; є) 3D-графіка; ж) ігрові програми; з) розмноження (аудіо- й відеозаписів, фотографій); и) ксерокопіювання; і) тиражування; ї) монтаж; й) створення різного роду матеріалів, виробів, знарядь, сувенірів та побутових предметів; к) створення комбінованих порнографічних виробів²¹³.

У ході проведення досудового розслідування у кримінальних правопорушеннях за фактами виготовлення порнографічних предметів підлягають установленню такі обставини:

1) відомості, що підтверджують учинення протиправних дій з виготовлення порнографічних предметів, а саме час і місце (місцем виготовлення предметів порнографічного характеру зазвичай є фотостудії, орендовані приміщення, квартири й будинки); обстановка, яка являє собою специфічні умови, створені правопорушником задля реалізації кримінально-протиправного наміру;

2) відомості щодо способу виготовлення порнографічних предметів, приховування кримінального правопорушення; використання знарядь

---

²¹² Дода І. Г., Михайленко Г. В. Мери уголовно-правового противодействия изготовлению и распространению материалов порнографического характера по законодательству Республики Беларусь. *Уголовное право. Научные публикации.* № 1 (41). 2017. С. 18.

²¹³ Свентікова М. І. Характеристика типових способів незаконного ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2013. Вип. № 21 С. 71-74. URL: http://www.visnyk.juris.uzhnu.uz.ua/file/visnyk_21%20ch.%202%20t.%203.pdf. С. 73.

і засобів під час виготовлення порнографічних предметів, застосування спеціальних знань, навичок і вмій;

3) дані, які характеризують особу правопорушника;

4) наявність співучасників під час учинення кримінального правопорушення та роль кожного з них;

5) інформація щодо предмета кримінально-протиправного посягання;

6) інформація щодо об'єкта кримінально-протиправного посягання (моральні засади суспільства у сфері розповсюдження інформації про сексуальні стосунки).

З метою конкретизації зазначених обставин доцільно викласти їх у формі таких питань:

1. Чи мала місце подія кримінального правопорушення за фактом обігу порнографічних предметів?

2. Чи мав місце факт виготовлення предметів порнографічного характеру?

3. Чи належать виявлені предмети до предметів порнографічного характеру?

4. Де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення?

5. У який спосіб виготовлено предмети порнографічного характеру?

6. Який вид предметів порнографічного характеру було виготовлено?

7. Яким чином правопорушник приховував кримінальне правопорушення?

8. Які знаряддя та засоби використовувалися правопорушником?

9. Які спеціальні знання або навички використовувалися під час виготовлення порнографічних предметів?

10. З якою метою правопорушник виготовляв предмети порнографічного характеру?

11. Хто був залучений до створення порнографічної продукції як моделі (актори)?

12. Які стосунки у виготовлювача предметів порнографічного характеру з особами, зображеними на порнографічній продукції?

13. Чи отримували особи, зображені на порнографічній продукції, винагороду?

14. Чи добровільно особи виступали моделями для виготовлення продукції порнографічного характеру?

15. Чи мало місце зображення на продукції порнографічного характеру неповнолітніх або малолітніх осіб?

16. Чи залучалися неповнолітні або малолітні особи до виготовлення продукції порнографічного характеру?

17. Хто є причетним до вчинення кримінального правопорушення?

18. Чи мала місце співучасть під час учинення кримінального правопорушення?

19. Яка роль кожного зі співучасників кримінального правопорушення?

20. Які наслідки кримінального правопорушення?

21. Чи є потерпілі в результаті кримінального правопорушення?

22. Який характер і розмір завданої шкоди в результаті вчинення кримінального правопорушення?

23. Чи притягалася особа, причетна до протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до кримінальної відповідальності раніше?

24. Чи вчинялися особою аналогічні кримінальні правопорушення?

25. Чи наявні обставини, які обтяжують вину правопорушника?

26. Чи наявні обставини, які пом'якшують вину правопорушника?

27. Які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення?

Враховуючи те, що правопорушником під час виготовлення порнографічних предметів використовуються новітні технології, спеціальна фото-, відео- та комп'ютерна техніка, а також інтернет-мережа, слід розглянути такий спосіб виготовлення відеопродукції, шляхом прямої трансляції (демонстрування) за допомогою мережі «Інтернет» в режимі реального часу на спеціалізованих інтернет-ресурсах. Після виявлення цього виду кримінальних правопорушень слідчими на початковому етапі розслідування установлюються такі обставини:

1. Чи мала місце подія кримінального правопорушення за фактом обігу порнографічних предметів?

2. Чи належать виявлені предмети до предметів порнографічного характеру?

3. Де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення?

4. Яке місце вчинення кримінального правопорушення?

5. Яким чином правопорушник приховував кримінальне правопорушення?
6. Які знаряддя та засоби використовувалися правопорушником?
7. Чи застосовувалися правопорушником спеціальні знання або навички?
8. Хто є організатором виготовлення відеопродукції?
9. Хто є отримувачем транслявання порнографічних відео?
10. Завдяки яким серверам транслюється порнографічне відео?
11. У яких стосунках перебуває особа правопорушника й замовник онлайн-транслявання?
12. Яким чином здійснювалася оплата за отримання порнографічних матеріалів?
13. Чи здійснювався резервний відеозапис?
14. Хто виступав моделями (акторами)?
15. Які стосунки у виготовлювача предметів порнографічного характеру з особами, яких зображено у відеоматеріалах?
16. Чи отримували особи, яких зображено у відеоматеріалах, грошову винагороду?
17. Чи добровільно вищевказані особи виступали моделями для створення продукції порнографічного характеру?
18. Чи мало місце зображення у відеоматеріалах порнографічного характеру неповнолітніх або малолітніх осіб?
19. Хто є причетним до вчинення кримінального правопорушення?
20. Чи мала місце співучасть у кримінальному правопорушенні?
21. Яка роль кожного зі співучасників кримінального правопорушення?
22. Які наслідки кримінального правопорушення?
23. Чи є потерпілі в результаті кримінального правопорушення?
24. Який характер і розмір завданої шкоди в результаті вчинення кримінального правопорушення?
25. Чи притягалася особа, причетна до протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до кримінальної відповідальності раніше?
26. Чи вчинялися особою аналогічні кримінальні правопорушення?
27. Чи наявні обставини, які обтяжують вину правопорушника?
28. Чи наявні обставини, які пом'якшують вину правопорушника?

29. Які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення?

Під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів слід враховувати те, що більшість із них учиняються з корисливих мотивів, а саме для отримання прибутку в результаті збуту предметів порнографічного характеру. Тому збут предметів порнографічного характеру є кримінально-протиправним наміром, який мають особи, що здійснюють ввезення і виготовлення порнографічних предметів, і який полягає в оплатній передачі порнографічних предметів іншим особам (продаж, обмін або бартер).

На думку Д. Г. Паляничко, збут предметів дитячої порнографії означає платне чи безоплатне їх відчуження (частіше це продаж, обмін, дарування), за своїм змістом він є різновидом розповсюдження. Тобто порнографічна продукція реалізується оптом або в роздріб через торговельні точки (кіоски, орендовані місця в різних магазинах, універмагах, на ринках, у місцях великого скупчення людей: вхід та вихід до метро, у магазин, на ринок тощо). Виробники такої продукції нерідко самі реалізують свій товар через свої торговельні точки²¹⁴.

М. І. Свентіковою виділено такі типові способи збуту порнографічних предметів: 1) безпосередній продаж виготовленої продукції; 2) розповсюдження раніше виготовленої чи трансляція в режимі онлайн порнографічної продукції в інтернет-мережі; 3) оплатна демонстрація порнографії у притонах, місцях розпусти, у вір-номерах готелів, ресторанів, нічних клубів, на корпоративних вечірках, в ігрових залах, розважальних клубах з обмеженим доступом тощо²¹⁵.

На сьогодні більшість кримінальних правопорушень за фактом збуту й розповсюдження порнографічних предметів учиняються за допомогою інтернет-мережі. За результатами аналізу вироків суду

---

²¹⁴ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 57–58.

²¹⁵ Свентікова М. І. Характеристика типових способів незаконного ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. № 21 С. 71–74. URL: http://www.visnyk.juris.uzhnu.uz.ua/file/visnuk_21%20ch.%20%20t.%203.pdf. С. 72.

2.2. СУТІСНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ УСТАНОВЛЕННЮ...

у 158 кримінальних провадженнях за ст. 301 КК України, ухвалених у 2018–2019 роках, встановлено, що у 81,2 % кримінальних правопорушень поширення продукції порнографічного характеру здійснено за допомогою інтернет-мережі та в 17,6 % – під час особистої зустрічі або за посередництвом третіх осіб, в інший спосіб – 1,17 %.

Отже, за результатами вивчення слідчої та судової практики, а також наукових досліджень учених-криміналістів щодо окресленого питання встановлено, що під час проведення досудового розслідування за фактами збуту й розповсюдження порнографічних предметів на початковому етапі розслідування установленню підлягають:

1) обставини, що підтверджують учинення кримінального правопорушення: час і місце вчинення протиправних дій, а саме передачі порнографічних предметів іншим особам; обстановка кримінального правопорушення, що являє собою специфічні умови, які створені правопорушником задля успішної реалізації кримінально-протиправного наміру;

2) спосіб, у який правопорушник здійснює протиправні дії зі збуту й розповсюдження порнографічних предметів, а також знаряддя і засоби, які використовуються під час учинення кримінального правопорушення;

3) обставини, що характеризують особу правопорушника, які включають демографічні дані;

4) відомості, що характеризують суб'єктивну сторону кримінального правопорушення (форма вини, мотив, мета збуту або розповсюдження предметів порнографічного характеру);

5) наявність співучасників кримінального правопорушення, а також учинення протиправних дій організованою групою за попередньою змовою (роль кожного зі співучасників, їх особисті дані, наявність неповнолітніх співучасників), а також обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення;

6) обставини щодо предмета й об'єкта кримінально-протиправного посягання (вилучення предметів порнографічного характеру та направлення їх на проведення мистецтвознавчої експертизи з метою встановлення їхньої належності до предметів порнографічного характеру);

7) інформація щодо наслідків учинення протиправних дій зі збуту й розповсюдження порнографічних предметів, а саме доведення кримінально-протиправного наміру до кінця, причиновий зв'язок між учиненим протиправним діянням та наслідками кримінального правопорушення, характер та розмір завданої шкоди в результаті кримінального правопорушення.

Деталізувати обставини, що підлягають установленню під час проведення досудового розслідування за фактом збуту предметів порнографічного характеру можна за допомогою таких питань:

1. Чи мала місце подія кримінального правопорушення за фактом обігу порнографічних предметів?

2. Чи мав місце факт збуту порнографічних предметів?

3. Де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення?

4. Який час і тривалість учинення кримінального правопорушення?

5. Яким способом правопорушник приховував кримінальне правопорушення?

6. Які знаряддя та засоби використовувалися правопорушником?

7. Хто є причетним до кримінального правопорушення зі збуту порнографічних предметів?

8. Чи мала місце співучасть у кримінальному правопорушенні?

9. Якаролькожногозіспівучасниківкримінальногоправопорушення?

10. Чи належать виявлені предмети до предметів порнографічного характеру?

11. Чи збувалися предмети, що містять дитячу порнографію?

12. Звідки в особи предмети порнографічного характеру?

13. Чи мало місце виготовлення порнографічних предметів з метою збуту?

14. Чи здійснювався збут порнографічних предметів із використанням інтернет-мережі?

15. Яким чином здійснювалася оплата за отримання порнографічних предметів?

16. Кому було передано предмети порнографічного характеру?

17. Яким чином особою збувалися порнографічні предмети?

18. З якою метою предмети порнографічного характеру збувалися іншим особам?

19. Чи збувалися предмети порнографічного характеру малолітнім чи неповнолітнім особам?

20. Які наслідки кримінального правопорушення?

21. Який характер і розмір завданої шкоди в результаті кримінального правопорушення?

22. Чи притягалася особа, причетна до протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до кримінальної відповідальності раніше?

23. Чи вчинялися особою аналогічні кримінальні правопорушення?

24. Чи наявні обставини, які обтяжують вину правопорушника?

25. Чи наявні обставини, які пом'якшують вину правопорушника?

26. Які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення?

Одним із способів учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів є їх розповсюдження, що являє собою безоплатну передачу іншим особам, включаючи друкування, передачу у спадок, надання в тимчасове користування²¹⁶. Розповсюдження порнографії переважно здійснюється через інтернет-мережу, що гарантує розповсюдженню та споживачеві анонімність, відносно доступність способів її оприлюднення та отримання. Це сприяє широкому споживанню предметів порнографічного характеру, ускладнюючи пошук розповсюдників та реалізаторів такої продукції²¹⁷.

Розповсюдження предметів дитячої порнографії – демонстрація їх змісту чи фізична передача для використання, перегляду, тиражування, в результаті чого вони стають доступними іншим особам. Одними із найпоширеніших способів протиправних дій, пов'язаних із розповсюдженням дитячої порнографії є: 1) діяльність угруповань, які поширюють порнографічні матеріали через інтернет-мережу: сайти з

²¹⁶ Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В. С. Березняк [та ін.]; рец.: В. П. Смелянов, В. В. Лень, В. Ф. Примаченко; ДДУВС. [Б.м.] : ДДУВС, 2012 (Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 26.09.2012). URL: http://dduvs.in.ua/biblioteka/biblioteka_studentadduvs/pidruchnikiposibniki/naukovopraktychnyjkomentar/. С. 37.

²¹⁷ Козленко О. О. Порівняльно-правовий аналіз міжнародного та національного законодавства у сфері боротьби із розповсюдженням дитячої порнографії в мережі Інтернет. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 59–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnusv_2014_3_10. С. 60.

порнографією переважно розміщують, використовуючи домени другого рівня, на безкоштовних місцях; завдяки мові програмування «Java» фахівці створюють програми, які скеровують користувачів мережі на ці сайти; далі, як правило, комп'ютер користувача інфікують вірусом, який непомітно для користувача постійно переходить на сайти відповідного змісту; 2) за допомогою вебкамери, яка транслює дії порнографічного характеру в режимі реального часу (онлайн), переважно без фіксації на матеріальних носіях; 3) надання оплатного (безоплатного) доступу користувачам інтернет-мережі до продукції дитячої порнографії, яка зберігається в електронному вигляді на відділених серверах (що надаються їх власниками особам для зберігання будь-якої інформації); 4) розсилка файлів, програм дитячої порнографії тощо електронною поштою та іншими засобами комунікації користувачам усесвітньої павутини (ICQ, Skype, соціальні мережі тощо)²¹⁸.

Отже, з метою здійснення ефективного розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень необхідно встановити такі обставини:

1. Чи мала місце подія кримінального правопорушення за фактом обігу порнографічних предметів?
2. Чи мав місце факт розповсюдження порнографічних предметів?
3. Де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення?
4. Який час учинення кримінального правопорушення?
5. Яким способом правопорушник приховував учинене діяння?
6. Які знаряддя та засоби використовувалися правопорушником?
7. Чи здійснювалося розповсюдження порнографічних предметів з використанням інтернет-мережі?
8. Чи розповсюджувалися предмети, що містять дитячу порнографію?
9. Чи розповсюджувалися порнографічні предмети малолітнім та неповнолітнім особам?
10. Хто є причетним до вчинення кримінального правопорушення?
11. Чи мала місце співучасть?

---

²¹⁸ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 57–58.

12. Яка роль кожного зі співучасників кримінального правопорушення?

13. Чи належать виявлені предмети до предметів порнографічного характеру?

14. Звідки в особи предмети порнографічного характеру?

15. Хто отримав доступ до предметів порнографічного характеру?

16. Яким чином особа розповсюджувала порнографічні предмети?

17. З якою метою предмети порнографічного характеру розповсюджувалися іншим особам?

18. Які наслідки кримінального правопорушення?

19. Чи є потерпілі в результаті кримінального правопорушення?

20. Який характер і розмір завданої шкоди в результаті кримінального правопорушення?

21. Чи притягалася особа, причетна до протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до кримінальної відповідальності раніше?

22. Чи вчинялися особою аналогічні кримінальні правопорушення?

23. Чи наявні обставини, які обтяжують вину правопорушника?

24. Чи наявні обставини, які пом'якшують вину правопорушника?

25. Які обставини сприяли вчиненню кримінального правопорушення?

Так, наведений конкретизований перелік обставин, що підлягають установленню під час проведення досудового розслідування за фактами обігу порнографічних предметів, надасть можливість працівникам поліції оптимізувати свою діяльність на початковому етапі досудового розслідування, забезпечити прийняття необхідних процесуальних рішень, проведення слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів, установити всі обставини вчиненого кримінального правопорушення та забезпечити здійснення повного й об'єктивного досудового розслідування.

3. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

3.1. Тактика проведення огляду

Використання працівниками НП України методичних рекомендацій щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів дозволяє підвищити ефективність і правильність їх здійснення. В. В. Коваленко зазначає, що розслідування кримінальних правопорушень являє собою пізнавальну діяльність слідчого, направлену на виявлення, збирання, дослідження та оцінку доказової інформації за допомогою встановлених законом процесуальних засобів – слідчих (розшукових) дій, які становлять цілісну взаємозалежну систему²¹⁹. Таким чином, слідчі (розшукові) дії – це регламентовані кримінальним процесуальним законом процесуальні дії, які здійснюються уповноваженою особою і є сукупністю пошукових, пізнавальних і засвідчуючих операцій, направлених на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні²²⁰.

Ст. 223 КПК України визначає, що слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже

---

²¹⁹ Коваленко В. В. Участь спеціаліста-криміналіста у слідчому експерименті, що проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи. *Криміналістика і судовая експертиза*. 2014. № 59. С.149.

²²⁰ Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : «Центр учбової літератури», 2013. С. 223.

отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні²²¹. Отже, основною метою проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування є отримання доказової інформації, яка має значення для розслідування. Крім того, установлення обставин кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, доведення винуватості здійснюється передбаченими КПК засобами, зокрема, у перебігу проведення слідчих (розшукових) дій²²².

Як зазначає Т. О. Лоскутов, найбільш питому вагу серед процесуальних дій, що спрямовані на збирання і перевірку обвинувальних доказів, мають слідчі (розшукові) дії²²³. Дійсно, у ході проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється дослідження і фіксація доказів, які визначають обставини вчинення кримінального правопорушення.

Під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів доцільно проводити такі слідчі (розшукові) дії, як огляд місця події, огляд речей і документів, огляд транспортних засобів, поверховий огляд, обшук приміщень, допит свідків, допит підозрюваного, допит потерпілого. Крім того, уповноваженими особами здійснюється залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та призначення експертних досліджень.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України встановлено, що у кримінальних провадженнях щодо обігу порнографічних предметів проводять такі слідчі (розшукові) дії: слідчий огляд – 100 %, обшук – 65,6 %, допит – 100 %, слідчий експеримент – 24,3 %, пред'явлення особи для впізнання – 7,3 %, призначення та проведення експертиз – 98,3 %.

Слідчий огляд – це слідча (розшукова) дія, яка полягає в безпосередньому сприйнятті об'єкта з метою виявлення слідів та інших

²²¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

²²² Волобуєва О. О. Розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи: проблемно-дискусійні аспекти освідчування. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rppd_2018_1_27. С. 177.

²²³ Лоскутов Т. О. Зміст доказової діяльності слідчого ОВС у частині кримінального переслідування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 70–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2009_3_11. С. 74.

речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення у справі²²⁴. Крім того, слідчий огляд визначається і як передбачена законом слідча (розшукова) дія, суть якої полягає в безпосередньому сприйнятті, виявленні, вивченні і фіксації уповноваженими особами станів, властивостей та ознак матеріальних об'єктів, які, можливо, пов'язані з учиненням чи приховуванням кримінального правопорушення. Результативний огляд дозволяє отримати вихідні дані для побудови як загальних, так і окремих слідчих версій, які, у свою чергу, є основою планування досудового розслідування²²⁵. Основні кримінальні процесуальні положення щодо проведення огляду під час досудового розслідування визначено ст. 237 КПК України.

Слід зазначити, що слідчий огляд є процесуальною дією, яка проводиться на початковому етапі досудового розслідування уповноваженими особами (слідчими, прокурорами) із залученням спеціалістів та полягає у всебічному дослідженні об'єктів, які пов'язані з учиненням протиправного діяння, збиранні інформації щодо особи правопорушника, учиненого правопорушення та фіксації його основних ознак. Д. Г. Паляничко визначає, що огляд полягає в тому, що слідчий за допомогою органів чуття переконуюється в існуванні та характері фактів, що мають доказове значення²²⁶.

Слідчий огляд є однією з провідних слідчих (розшукових) дій, основною метою якого є виявлення та фіксація відомостей щодо обставин учинення кримінального правопорушення²²⁷. Крім того, у ході проведення огляду підлягають вирішенню такі завдання: а) виявлення слідів, речових доказів – носіїв інформації; б) ймовірне з'ясування механізму обстановки кримінального правопорушення чи інших обставин, що мають доказове значення; в) фіксація всього виявленого в тій

²²⁴ Криміналістика : підр. / кол. авт.; за ред. В. Ю. Шепітька. К., 2001. С. 217.

²²⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / Відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко, Х. : Одиссей, 2013. С. 522.

²²⁶ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 127.

²²⁷ Кримінальний процес України: досудове розслідування : навч. посіб. / О. О. Волобуєва та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. М. Бесчастного; Донецький юридичний інститут Кривий Ріг : Видавець Роман Козлов, 2019. С. 54.

послідовності й у тому вигляді, в якому спостерігається під час проведення дії. Під час проведення слідчого огляду здійснюється виявлення фактів, що дозволяють вирішити низку питань: чи вчинене кримінальне правопорушення там, де проводиться огляд; хто міг бачити, чути, що відбувалося на місці події; тривалість перебування і кількість осіб, мотиви, способи дій, шляхи проникнення і відходу правопорушників²²⁸.

У межах кримінальних проваджень за фактами обігу порнографічних предметів проводяться такі види слідчих оглядів:

- огляд місця події – проведення огляду місця виготовлення, зберігання, збуту й розповсюдження порнографічних предметів;
- огляд речей і документів – проведення огляду комп'ютерної техніки (персональних комп'ютерів, планшетів, мобільних телефонів), знарядь і засобів, які використовувалися під час учинення кримінального правопорушення (аудіо-, відео-, копіювальної техніки), документів, грошових коштів, пластикових карток;
- огляд предметів порнографічного характеру (листівок, дисків, носіїв інформації, журналів, брошур тощо);
- поверховий огляд та огляд транспортних засобів – проводиться за умови виявлення фактів увезення предметів порнографічного характеру на територію України, а також їх перевезенні та переміщенні.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України встановлено, що у кримінальних провадженнях щодо обігу порнографічних предметів проводяться такі види слідчого огляду: огляд місця події – 100 %, огляд речей і документів – 74,3 %, поверховий огляд – 7,3 %.

Огляд місця події – це слідча (розшукова) дія, що полягає в безпосередньому вивченні території, на якій учинено кримінальне правопорушення, з метою ретроспективного розуміння сутності події, що відбулася, а також для виявлення, фіксації та вилучення речових та

---

²²⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко, Х. : Одиссей, 2013. С. 522.

інших доказів, як свідчення того, що відбулося²²⁹. Тож огляд місця події дає вихідні дані, необхідні для визначення напрямів розслідування, організації проведення окремих слідчих (розшукових) дій, формування обґрунтованих слідчих версій²³⁰. Суттєвою складовою досудового розслідування є проведення детального огляду місця вчинення кримінального правопорушення, оскільки під час огляду є можливість отримати вичерпну інформацію щодо картини вчинення протиправних дій²³¹.

Важливо зазначити, що від повноти, усебічності й об'єктивності огляду та докладного опису його результатів багато в чому залежить доказове значення цієї слідчої (розшукової) дії. Неуважне й поверхове проведення слідчого огляду призводить до втрати речових доказів і, як наслідок, закриття кримінального провадження²³². За умови правильного проведення огляду місця події слідчий може найбільш повно сприймати обстановку місця, що оглядається. Під час проведення огляду виникають перші мотивовані версії, визначаються напрями для роботи на початковому етапі розслідування²³³. Зокрема, проведення огляду місця події потребує детального дослідження обстановки вчинення кримінального правопорушення та аналізу виявлених слідів та предметів, що надає вичерпну інформацію про механізм учинення кримінального правопорушення, а характер взаємодії правопорушника з місцем учинення кримінального правопорушення надає інформацію щодо способу, знарядь і засобів його вчинення.

---

²²⁹ Цимбалюк В. І. Процесуальний порядок огляду місця події. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 4. С. 144–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_4_29. С. 144.

²³⁰ Тищенко С. О. Особливості організації і тактики проведення огляду місця події. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 409–413. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_4_55. С. 412.

²³¹ Gehl, Rod & Plecas, Darryl. *Introduction to Criminal Investigation: Processes, Practices and Thinking*. New Westminster, BC: Justice Institute of British Columbia. (2016). 174 p.

²³² Чаплинський К. О. Тактика слідчого огляду при розслідуванні злочинів у сфері використання комп'ютерів та комп'ютерних мереж. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 325–331. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2011_3_42. С. 330.

²³³ Хільченко С. В. *Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 73.*

Сутність огляду місця події полягає в безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів кримінального правопорушення і речових доказів; з'ясуванні обстановки кримінального правопорушення та інших обставин, що мають значення для досудового розслідування. Саме під час огляду місця події слідчий отримує первинну інформацію про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила²³⁴.

С. В. Хільченко говорить, що огляд місця події проводиться в три етапи:

1) загальний огляд – з'ясування обстановки на місці події, визначення меж огляду;

2) детальний огляд – вивчення загальної обстановки та місця, де розташовується кожен об'єкт окремо;

3) завершальний етап – вилучення та упакування речових доказів, оформлення протоколу²³⁵.

Такий підхід до проведення огляду місця події є універсальним та дає можливість з'ясувати не тільки загальну обстановку вчинення кримінального правопорушення, а й проаналізувати сліди, залишені на місці, та вилучити речові докази, знаряддя і засоби, які використовувалися правопорушниками.

У ході огляду місця події оглядають усі об'єкти, які можуть мати відношення до кримінального правопорушення, залежно від конкретної слідчої ситуації. Тому інформативність слідчого огляду набагато вища, ніж, наприклад, обшуку, вилучення чи відтворення обстановки й обставин події²³⁶. Огляд місця події у кримінальних правопорушеннях досліджуваної категорії проводиться в місцях виготовлення порнографічних

²³⁴ Волобуєва О. О., Кубарев І. В. Особливості огляду місця події за фактами кримінальних вибухів. *Криміналістичне забезпечення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв* : матеріали міжнародного круглого столу (7 червня 2017 року). К. : Національна академія прокуратури України, 2017. С. 53.

²³⁵ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 73.

²³⁶ Чаплинський К. О. Тактика слідчого огляду при розслідуванні злочинів у сфері використання комп'ютерів та комп'ютерних мереж. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 325–331. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2011_3_42. С. 327.

предметів (квартирах, будинках, фотостудіях, орендованих приміщеннях) та їх збуту і розповсюдження (такими місцями можуть виступати місця скупчення людей, а саме: зупинки громадського транспорту, місця стихійної торгівлі, ринки та магазини), а також місця, де здійснювалося виготовлення порнографічних предметів або за місцем мешкання правопорушника.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України встановлено, що у кримінальних провадженнях щодо обігу порнографічних предметів огляд місця події зазвичай проводиться: 1) у квартирах і будинках – 76,1 %; 2) на ділянках місцевості – 10,5 %; 3) у громадських місцях – 9,2 %; 4) орендованих приміщеннях (фотостудіях) – 4,2 %.

Д. Г. Паляничко, досліджуючи це питання в межах методики розслідування дитячої порнографії, визначає, що об'єктом огляду є місця створення, виготовлення, зберігання та поширення дитячої порнографії²³⁷. Тому об'єктом огляду місця події за фактом учинення кримінальних правопорушень з обігу порнографічних предметів є приміщення та ділянки місцевості, де вчинялися дії щодо ввезення, перевезення, переміщення, виготовлення, збуту й розповсюдження порнографічних предметів.

Під час проведення огляду суттєвим є не тільки знання тактичних прийомів, а й дотримання вимог кримінального процесуального законодавства. Так, В. Є. Жиліним визначено типові помилки, які допускають працівники поліції під час проведення огляду порнографічних предметів:

1) складання непередбачених КПК України процесуальних документів щодо факту виявлення та вилучення предметів порнографічного характеру;

2) проведення огляду предметів порнографічного характеру без понятих або із залученням понятих без перевірки відомостей про їх особу та місце мешкання, що виключає можливість їх допиту в суді;

---

²³⁷ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013.С. 129.

3) недостатній опис предметів-носіїв, які містять продукцію порнографічного характеру або містять окремі ознаки порнографії (маються на увазі електронні носії інформації, відео-, аудіокасети, багатосторінкові паперові тексти);

4) неправильне або неповне зазначення у протоколі слідчої (розшукової) дії ознак-критеріїв, які дозволяють віднести предмет до виробу порнографічного характеру;

5) незастосування додаткових способів фіксації²³⁸.

Загальним завданням огляду місця події є встановлення всіх деталей механізму вчинення кримінального правопорушення, вирішення питання про те, яке протиправне діяння було вчинено і в який спосіб, фіксація обстановки місця події, встановлення характеру кримінально-протиправного впливу на суспільні відносини, виявлення, фіксація і вилучення слідів кримінального правопорушення, встановлення правопорушника й мотиву вчинення кримінального правопорушення, причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, а також свідків кримінально-протиправного діяння.

Під час проведення огляду місця події слід дотримуватися не тільки загальних, а й спеціальних тактичних прийомів його проведення, що зумовлено специфікою досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Д. Г. Палиничко зазначає, що до загальних положень тактики слідчого огляду відносяться своєчасність, об'єктивність, активність огляду, методичність, та послідовність. Правильна організація огляду передбачає єдине керівництво. Це означає, що незалежно від кількості учасників керує оглядом завжди одна особа – слідчий, вказівки якого обов'язкові для всіх учасників²³⁹.

Суттєвим фактором, який впливає на можливості слідчого у виявленні на місці події слідів, є час, що проходить з моменту вчинення

---

²³⁸ Жилін Є. В., Сафронов С. О. Особливості проведення огляду предметів порнографічного характеру. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 73–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2010_2_11. С. 74–75.

²³⁹ Палиничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 127–128.

кримінального правопорушення до проведення слідчого огляду²⁴⁰. А тому огляд місця події необхідно проводити невідкладно після отримання інформації про вчинення кримінального правопорушення з метою унеможливлення знищення слідів учинення протиправних дій, а також отримання і фіксації вичерпної інформації щодо кримінального правопорушення. Успішність проведення цієї слідчої (розшукової) дії залежить від своєчасності прибуття слідчої оперативної групи на місце проведення огляду.

В. Ю. Шепітько зазначає, що результативність огляду місця події багато в чому визначається рівнем підготовки до його проведення. Підготовка до огляду являє собою комплекс заходів організаційно-забезпечувального характеру, що створюють сприятливі умови до його проведення²⁴¹. Перед початком проведення огляду місця події необхідно забезпечити: 1) вчасне прибуття слідчого, прокурора та працівників оперативних підрозділів на місце вчинення кримінального правопорушення, а також його охорону; 2) здійснення огляду кваліфікованими кадрами, які обізнані з особливостями тактики проведення огляду під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, а також специфікою розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії; 3) залучення до проведення огляду спеціалістів, які володіють спеціальними знаннями з метою вилучення слідів, роботи зі знаряддями й засобами вчинення кримінального правопорушення, вилучення речових доказів; 4) визначення пріоритетних напрямів огляду (огляд місцевості, де було здійснено збут предметів порнографічного характеру, огляд комп'ютерної техніки, поверховий огляд під час увезення порнографічних предметів на територію України); 5) дотримання процесуальних норм проведення огляду; 6) використання засобів фото- та відеофіксації ходу проведення огляду; 7) використання криміналістичних знань у ході фіксації результатів проведення огляду.

²⁴⁰ Тіщенко С. О. Особливості організації і тактики проведення огляду місця події. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 409–413. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_4_55. С. 410.

²⁴¹ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 198.

Специфіка досліджуваного виду кримінальних правопорушень потребує не тільки врахування тактичних особливостей проведення огляду, а й кваліфікованості слідчих. Так, С. В. Хільченко акцентує увагу на тому, що слідчий під час проведення огляду повинен звертати особливу увагу на предмети й обставини, що свідчать про спосіб учинення кримінального правопорушення, а саме: наявність великої кількості копіювальної техніки, апаратури, що дає можливість тиражувати продукцію, специфічних витратних матеріалів (касет, дисків, упакування до них тощо)²⁴².

В. Ю. Шепітько зауважує, що розробка тактики огляду місця події передбачає побудову систем тактичних прийомів (тактичних комбінацій) щодо відповідних ситуацій та виокремлює системи тактичних прийомів при: 1) дійсному відображенні події кримінального правопорушення; 2) неповному відображенні події кримінального правопорушення; 3) відсутності явного відображення події кримінального правопорушення; 4) фальшивому відображенні події кримінального правопорушення²⁴³. Так, В. Ю. Шепітьком визначено систему спеціальних тактичних прийомів залежно від специфіки вчиненого кримінального правопорушення та характеру обстановки, яка склалася на місці події.

Система тактичних прийомів при дійсному відображенні події кримінального правопорушення включає: 1) зіставлення первинних даних і обстановки місця події з метою виявлення слідів кримінального правопорушення; 2) аналіз окремих слідів на місці події; 3) моделювання події, яка відбулася. При неповному відображенні події кримінального правопорушення застосовуються такі прийоми: 1) аналіз окремих слідів (предметів), їх ознак, розташування; 2) використання уявної реконструкції окремих елементів події; 3) моделювання з метою відтворення події, яка відбулася; 4) зіставлення модельованої події і реальної картини місця події. Відсутність явного відображення

---

²⁴² Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 74.

²⁴³ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 204–208.

події кримінального правопорушення потребує застосування системи тактичних прийомів: 1) зіставлення первинних даних з інформацією з місця події; 2) залучення до участі в огляді осіб, які повідомили про вчинення кримінальних правопорушень; 3) аналіз ознак знищення слідів; 4) аналіз іншої інформації з місця події та її зіставлення зі встановленими фактами²⁴⁴.

Враховуючи специфіку досліджуваної категорії кримінальних правопорушень, а також випадки, коли вчинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів не залишають змін в матеріальній обстановці та виникнення слідів учинення кримінального правопорушення, доцільно застосовувати такі тактичні прийоми:

1) зіставлення первинних даних і обстановки місця події – метою прийому є виявлення та фіксація слідів кримінального правопорушення, встановлення свідків учиненого діяння та особи правопорушника, визначення характеру протиправних дій, що в подальшому стане підґрунтям кваліфікації вчиненого кримінального правопорушення;

2) аналіз окремих слідів на місці події, їх ознак, розташування – використання методу має на меті встановлення слідів учинення кримінально-протиправних дій, характер їх виникнення і локалізацію, взаємодію правопорушника з навколишнім середовищем;

3) моделювання події, яка відбулася – основною метою тактичного прийому є встановлення механізму та обставин учиненого діяння, характеру протиправних дій, їх повторюваність та тривалість у часі і просторі, отримання доказів, що мають значення для розслідування;

4) використання уявної реконструкції окремих елементів події надає можливість визначити механізм учинення кримінального правопорушення, кола осіб, причетних до його вчинення, використання знарядь і засобів, а також можливого втягнення неповнолітніх та малолітніх осіб до вчинення кримінального правопорушення;

5) зіставлення модельованої події і реальної картини місця події дозволяє виявити помилки та неточності в процесі огляду, уникнути розбіжностей та виконує контрольну функцію, яка дозволяє встановити

---

²⁴⁴ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 208–216.

наявність невідповідностей і суперечностей між модельованою подією та реальною картиною місця події або підтвердити їх збіг;

б) аналіз ознак знищення слідів застосовується за умови можливого знищення правопорушником слідів учинення протиправних дій або за умови приховування кримінального правопорушення (під час учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів може мати місце видалення порнографічних предметів, листування та транзакцій про переказ грошових коштів за збуту продукцію з персонального комп'ютеру або знищення вже виготовлених предметів порнографічного характеру з метою уникнення відповідальності)²⁴⁵.

Названі тактичні прийоми огляду місця події дозволять отримати повну інформацію щодо кримінального правопорушення та механізму вчинення протиправних дій.

Однією з особливостей проведення огляду місця події за фактами обігу порнографічних предметів є огляд і вилучення комп'ютерної техніки, засобів фото- та відеофіксації, які використовувалися під час учинення протиправних дій та можуть містити продукцію порнографічного характеру. Комп'ютерну, аудіо- та відеотехніку має бути оглянуто та вилучено. Усю апаратуру описують: вид пристрою, система, марка та модель, позначки (фірма-виробник, серійний номер, рік випуску тощо); видимі пошкодження записувальної апаратури, її характер і локалізація, ознаки ремонту, брак необхідних частин, а на схемі до протоколу огляду відображається її розміщення²⁴⁶.

Слідчий огляд під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж має свої особливості. Це обумовлюється об'єктивною можливістю швидко знищувати доказову інформацію, яка в них міститься. Готуючись до огляду, слідчий (за можливості) має отримати вичерпну інформацію про наявність комп'ютерної техніки, її можливості, технічні

²⁴⁵ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 208–216.

²⁴⁶ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С.74.

характеристики й запросити фахівця з комп'ютерних систем²⁴⁷. Крім того, у процесі підготовки до проведення цієї слідчої (розшукової) дії ще до виїзду на місце події необхідно вирішити організаційні питання, що в подальшому забезпечить якість проведення огляду місця події. А під час проведення огляду необхідно вжити заходів щодо забезпечення збереження інформації на комп'ютерах²⁴⁸.

Під час проведення огляду комп'ютерної техніки та матеріальних носіїв інформації правоохоронцям необхідно здійснити огляд робочих папок комп'ютерної техніки та носіїв інформації з метою виявлення порнографічних предметів, а також листування в соціальних мережах та поштових скриньках, транзакцій про переказ грошових коштів та наявність електронних гаманців, через які правопорушники отримують оплату за збуту продукцію, а також операції щодо виведення криптовалюти.

Крім того, детальному огляду підлягає не тільки комп'ютерна, аудіо- та відеотехніка, яка використовувалася правопорушником під час учинення протиправних дій, а й розміщена в інтернет-мережі інформація щодо обігу порнографічних предметів, а саме: сайти, на яких розміщено порнографічні матеріали, реклама порнографії з метою залучення споживачів та замовників, листування щодо збуту порнографічної продукції, транзакції щодо переказу грошових коштів як оплата за придбану продукцію порнографічного характеру, що підлягає слідчому огляду зі складанням протоколу огляду, залученням понятих та фіксації за допомогою фото- та відеотехніки.

Для участі у проведенні огляду можуть бути запрошені особи, що володіють необхідними спеціальними знаннями і навичками – спеціалісти й експерти. Вони покликані розширити практичні можливості слідчого у виявленні, закріпленні і дослідженні джерел доказової інформації, які

²⁴⁷ Чаплинський К. О. Тактика слідчого огляду при розслідуванні злочинів у сфері використання комп'ютерів та комп'ютерних мереж. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 325–331. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2011_3_42. С. 327.

²⁴⁸ Рябов О. А. Проблеми огляду місця події по злочинах, скоєних з використанням комп'ютерної техніки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 18. С. 32–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2002_18_10. С. 33.

необхідні для розкриття і розслідування кримінальних правопорушень²⁴⁹. С. В. Хільченко зазначає, що до огляду місця події у справах про поширення порнографічних предметів доцільно залучати спеціалістів із програмного забезпечення. Такий спеціаліст допомагає слідчому провести правильний і ґрунтовний огляд комп'ютерів, які використовувалися з протиправною метою²⁵⁰.

Залучення спеціалістів до огляду місця події регламентоване ст. ст. 71, 72 КПК України та полягає у наданні безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду²⁵¹. Участь спеціаліста у проведенні слідчої (розшукової) дії є доцільним в тому випадку, коли слідчий не володіє достатніми знаннями для здійснення певних дій та потребує допомоги фахівця в області комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, криміналістики, медицини та інших галузей.

Залучення спеціаліста під час проведення огляду місця події у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії є необхідним для отримання повної картини використання правопорушниками комп'ютерної техніки, знарядь і засобів кримінального правопорушення, їх ретельного дослідження та отримання вичерпної інформації під час огляду місця події.

У ході проведення огляду обов'язковому вилученню підлягають предмети порнографічного характеру з метою подальшого їх направлення на експертне дослідження. З місця події вилучають усі порнографічні предмети (відеокасети, компакт-диски тощо), упакування до них, документацію, що стосується такої продукції (касові чеки, контрольні касові стрічки, накладні, рахунки, бланки, товарні та касові звіти,

---

²⁴⁹ Волобуєва О. О. Необхідність вдосконалювання кримінально-процесуального статусу спеціаліста (експерта) у ракурсі взаємодії зі слідчим. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4, № 3. С. 50–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_3_16. С. 50.

²⁵⁰ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 74.

²⁵¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

журнали обліку клієнтів, чорнові записи тощо), апаратуру (комп'ютери, відеомагнітофони, DVD-пристрої, копіювальну техніку тощо). Перелік вилучених предметів та їх опис відображається у протоколі²⁵².

Під час виявлення кримінальних правопорушень за фактами ввезення порнографічних предметів на територію України, а також їх перевезення та переміщення слідчими та працівниками оперативних підрозділів проводиться огляд особистих речей правопорушника, багажу та наявних при ньому речей і документів, а також детальний огляд автотранспортних засобів з метою виявлення можливого місцезнаходження порнографічних предметів та інформації, яка підтверджує факт учинення кримінального правопорушення.

У разі проведення огляду місця події, огляду речей і документів, поверхового огляду та огляду автотранспортних засобів у кримінальних правопорушеннях досліджуваної категорії слідчі здійснюють заходи щодо встановлення та вилучення наступних предметів:

1) предмети порнографічного характеру (диски, касети, журнали, малюнки, фотографії тощо);

2) матеріальні носії інформації, на яких міститься зображення, відеозаписи та інша інформація з порнографічним змістом (комп'ютерна техніка, планшети, мобільні телефони, флеш-накопичувачі, жорсткі диски);

3) знаряддя і засоби, які використовувалися під час виготовлення, збуту та розповсюдження порнографічних предметів (фотоапарати, відеокамери, вебкамери, комп'ютерна, розмножувальна та копіювальна техніка);

4) спеціальна література, яка використовувалася під час учинення кримінально-протиправних дій (література з експлуатації техніки, виготовлення зображень або відеозаписів, їх обробки та монтажу, а також психологічного впливу на неповнолітніх тощо);

5) витратні матеріали, які використовувалися в ході виготовлення порнографічних предметів (диски, касети, папір, фарби для друку тощо);

---

²⁵² Хільченко С. В. Огляд місця події у справах про поширення порнографічних предметів. *Право і суспільство*. 2009. № 3. С. 118.

б) грошові кошти, банківські картки тощо;

7) документи й записи, які підтверджують учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів (записники, договори щодо оренди приміщення, чеки як свідчення придбання сировини для виготовлення порнографічних предметів тощо);

8) предмети загальної обстановки, які використовувалися правопорушниками (спеціальний еротичний одяг, стимулюючі еротичні предмети тощо).

Огляд предметів порнографічного характеру може здійснюватися як у межах огляду місця події, так і окремо та фіксуватися протоколом огляду речей і документів. Так, під час огляду порнографічних предметів слід детально фіксувати інформацію про:

1) *огляд дисків, касет, флеш-накопичувачів та жорстких дисків передбачає фіксацію такої інформації:*

а) вид предмета, марка, виробник, серійний номер;

б) кількість пам'яті матеріального носія інформації;

в) особа, у якої вилучено матеріальний носій інформації;

г) наявність та матеріал обгортки або коробки;

г) дизайн обкладинки або обгортки;

д) наявність та зміст назви, реквізитів чи іншої інформації зазначеної на предметі;

е) наявність зазначеної контактної інформації;

є) зміст предмета порнографічного характеру та характер зображуваного (фото, зображення, відеозаписи, фільми, ролики, аудіозаписи, твори);

ж) видимі пошкодження;

з) інші особливі ознаки, які притаманні предмету;

2) *огляд комп'ютерної техніки (планшетів, мобільних телефонів, комп'ютерів, фотоапаратів, відеокамер, флеш-накопичувачів та жорстких дисків), на яких містяться предмети порнографічного характеру:*

а) вид техніки, яка підлягає огляду, назва, серія, номер, марка, модель;

б) рік випуску та виробник;

в) індивідуальні ознаки, стан;

г) видимі пошкодження та особливості;

- г) особа, у якої вилучено техніку;
- д) назва папки, у якій розміщені порнографічні предмети;
- е) наявність програм щодо захисту інформації, паролей;
- є) наявність програм щодо автоматичного знищення інформації;
- ж) вид порнографічних предметів та їх назва;
- з) зміст та характер виявленої інформації порнографічного характеру;

3) *огляд журналів, брошур, малюнків, фото та зображень:*

- а) вид предмета, назва, номер;
- б) виробник;
- в) особа, у якої вилучено предмети порнографічного характеру;
- г) кількість сторінок;
- г) наявність зазначеної контактної інформації;
- д) особливості, видимі пошкодження, стан предмета;
- 4) *огляд порнографічних предметів, виявлених в інтернет-мережі (віртуального сховища (хмара, диск), листування в соціальних мережах та поштою):*

а) назва та вид ресурсу, на якому виявлено інформацію порнографічного характеру;

б) IP-адреса, яка використовувалася під час роботи з інформацією порнографічного характеру;

в) назва та вид виявленого (фото, відео, тексти, зображення, малюнки);

г) наявність контактної інформації;

г) наявність грошових переказів;

д) наявність листування або тексту.

У ході огляду знарядь і засобів, які використовувалися під час учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів, фіксації підлягає така інформація:

1) вид, назва, серія, номер, марка, модель предмета;

2) рік випуску та виробник;

3) індивідуальні ознаки, стан;

4) видимі пошкодження;

5) особа, у якої вилучено предмети;

6) характерні ознаки та особливості;

Отже, проведення огляду місця події здійснюється з урахуванням обстановки кримінального правопорушення, локалізації слідів, наявності знарядь, засобів та предмета кримінального правопорушення, що надає слідчим та працівникам оперативних підрозділів інформацію про особу правопорушника та механізм учинення кримінального правопорушення за фактами обігу порнографічних предметів.

3.2. Тактика проведення обшуку

У межах кримінальних проваджень за фактами обігу порнографічних предметів суттєвим є проведення обшуку місць виготовлення, зберігання, збуту й розповсюдження порнографічних предметів з метою виявлення та вилучення предметів порнографічного характеру, а також знарядь і засобів учинення кримінального правопорушення.

Л. Д. Удалова визначає обшук як слідчу дію, яка проводиться тоді, коли слідчий має достатні підстави вважати, що знаряддя вчинення кримінального правопорушення, речі й цінності, набуті протиправним шляхом, а також інші предмети й документи, що мають значення для встановлення істини, знаходяться в певному приміщенні або місці чи в якої-небудь особи²⁵³.

Фактичною підставою для проведення обшуку є наявність достатніх підстав вважати, що:

- 1) було вчинено кримінальне правопорушення;
- 2) підшукувані речі й документи мають значення для досудового розслідування;
- 3) відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду;
- 4) підшукувані речі, документи або особи знаходяться в зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи²⁵⁴.

²⁵³ Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. К. : Кондор, 2005. С. 67.

²⁵⁴ Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : «Центр учбової літератури», 2013. С. 235.

Відповідно до ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб²⁵⁵. Якщо слідчий огляд є фіксацією всіх обставин учинення кримінального правопорушення, а саме матеріальної обстановки та слідової картини, то обшук передбачає безпосередній пошук предметів, які використовувалися під час учинення кримінального правопорушення та мають доказове значення.

Змістом обшуку є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості або окремих громадян з метою відшукання і вилучення речей та документів, що мають значення для кримінального провадження, виявлення розшукуваних осіб, трупів, тварин, речей і предметів, вилучених законом з обігу, а також пошук грошей і майна для забезпечення відшкодування заподіяних збитків і в цілях можливої конфіскації²⁵⁶. Проведення обшуку передбачає втручання в особисте життя особи правопорушника, його житло або інше володіння, а тому проведення цієї слідчої (розшукової) дії регламентоване кримінальним процесуальним законодавством та потребує виконання вимог ст. ст. 234–236 КПК України.

У криміналістиці розрізняють такі види обшуку залежно від характеру об'єктів, що підлягають обшуку:

1) обшук у приміщеннях, що передбачає примусове обстеження всього приміщення, яким володіє фізична або юридична особа. Обшуки в житлових, службових і підсобних приміщеннях складаються з обстеження окремих частин і вузлів будівлі та обстеження внутрішньої обстановки: меблів, інших рухомих предметів;

---

²⁵⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

²⁵⁶ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків: ХНУВС, 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchykh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 52.

2) обшук ділянок місцевості – проводиться у тих випадках, коли одержані відомості про переховування певних об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, на ділянці місцевості, яка знаходиться у власності (володінні) певної особи;

3) обшук особи²⁵⁷, який визначено ст. 236 КПК України так, що за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження²⁵⁸.

У кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів проводяться обшуки приміщень, де здійснювалися кримінально-протиправні дії з виготовлення, зберігання, збуту та розповсюдження порнографічних предметів, та обшуки осіб, що причетні до вчинення кримінальних правопорушень за фактами ввезення порнографічних предметів на територію України, а також їх збуту і розповсюдження. Так, переміщення порнографічних предметів через державний кордон України здійснюється завдяки їх приховуванню та перевезенню особою правопорушника на собі або ж в особистих речах. Крім того, у разі збуту й розповсюдження порнографічних предметів шляхом продажу зацікавленим особам, у ході особистого обшуку в особи вилучаються кошти, отримані від кримінально-протиправної діяльності, та порнографічні предмети. У разі здійснення обшуку особи слід дотримуватися вимоги щодо проведення особистого обшуку особою однієї статі з обшукуванням, а також вимоги щодо проведення обшуку в присутності понятих тієї ж статі.

Під час проведення обшуку особи, причетної до розповсюдження порнографічних предметів, варто пам'ятати, що ст. 301 КК України передбачає можливість конфіскації майна, зокрема порнографічних

---

²⁵⁷ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків : ХНУВС, 2018. 101 с. URL:http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchikh_rozhukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 57–58.

²⁵⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

предметів, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, засобів їх виготовлення, розповсюдження і демонстрації. Тож, закінчивши обшук, слідчий повинен накласти арешт на зазначені предмети та засоби, і вони, відповідно, мають бути вилучені²⁵⁹. Головною метою вилучення вказаних вище предметів є попередження їх знищення, псування, маскування, а також подальше їх направлення на проведення мистецтвознавчої експертизи з метою віднесення вилучених предметів до таких, що мають порнографічний характер.

Отже, під час проведення досудового розслідування за ст. 301 КК України та в ході встановлення достатньої інформації щодо наявності в певному місці порнографічних предметів, знарядь і засобів учинення кримінально-протиправних дій, а також предметів, які мають значення для досудового розслідування, необхідним є проведення обшуку й вилучення перерахованих вище предметів. Місцями проведення обшуку у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії зазвичай є квартири, будинки, студії та орендовані приміщення, де правопорушниками здійснюється протиправна діяльність з обігу порнографічних предметів.

З метою досягнення ефективності та результативності слідчими, прокурорами та працівниками оперативних підрозділів застосовуються тактичні прийоми, сформовані на основі слідчої і судової практики та наукових доробок учених-криміналістів. Такі тактичні прийоми не повинні бути ізольованими один від одного, а повинні застосовуватися комплексно, залежно від слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування. Слідчий повинен уміло переходити від одного до іншого, що дозволить проводити обшук більш результативно. Під час використання тих чи інших тактичних прийомів обшуку слідчий повинен враховувати певні тактичні умови, що дозволяє проводити слідчу дію наступально та завчасно запобігати будь-якій протидії з боку правопорушників та інших зацікавлених осіб²⁶⁰.

---

²⁵⁹ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 76.

²⁶⁰ Чаплинський К. О. Тактичні прийоми проведення обшуку. *Вісник Запорізького національного університету, серія «Юридичні науки»*. Випуск 2. 2011. С. 208–214. http://www.law.journals.fznu.zp.ua/archive/visnik2011_2/33.pdf. С. 213.

Під час проведення обшуку застосовуються тактичні прийоми, які класифікують за такими підставами:

1) за функціональною спрямованістю: тактичні прийоми, що виконують пошукову функцію (аналіз окремих ділянок приміщення, зіставлення предмета пошуку з різноманітними об'єктами місця обшуку, орієнтація на професійні навички обшукуваного);

2) за об'єктом спрямованості: тактичні прийоми, спрямовані на здійснення впливу на обшукуваного (бесіда на сторонню тему, словесна розвідка, роз'яснення мети обшуку); тактичні прийоми, спрямовані на дослідження матеріальної обстановки (аналіз виявлених слідів і їхніх ознак, аналіз ознак предмета пошуку, використання можливостей типових аналогів);

3) за широтою використання: тактичні прийоми, використовувані тільки під час проведення обшуку (словесна розвідка, орієнтація на професійні навички обшукуваного); тактичні прийоми, використовувані під час проведення різних слідчих (розшукових) дій (постановка тих або інших запитань, бесіда на сторонню тему, роз'яснення необхідності надання допомоги слідству);

4) за особливостями реалізації: тактичний прийом реалізується безпосередньо та одноособово слідчим; тактичний прийом реалізується з розподілом ролей слідчо-оперативною групою;

5) за характером інформації: тактичні прийоми, засновані на словесній інформації (бесіда на сторонню тему, постановка нейтральних запитань); тактичні прийоми, засновані на матеріалізованій інформації (показ обшукуваному аналога предмета пошуку); тактичні прийоми, засновані на логіко-розумовій інформації (аналіз ознак предмета пошуку, моделювання події)²⁶¹.

Враховуючи те, що вчинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів потребує використання фото-, відео- та комп'ютерної техніки, яка і підлягає пошуку під час проведення обшуку, необхідним

²⁶¹ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків : ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchikh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 67.

є використання системи тактичних прийомів, спрямованих на пошук об'єктів, розміщених у спеціальних сховищах або інших недоступних місцях, що включає:

- 1) аналіз ознак предмета пошуку;
- 2) зіставлення предмета пошуку з різними об'єктами місця, де здійснюється пошук;
- 3) орієнтацію на професійні (чи інші) навички обшукуваного під час визначення місця можливого схову;
- 4) використання можливостей типових аналогів предметів, що підлягають пошуку;
- 5) аналіз окремих ділянок приміщень, меблів, інших об'єктів з метою встановлення демаскуючих ознак;
- 6) зіставлення однакових предметів між собою²⁶².

Застосовуючи методичні рекомендації та тактичні прийоми, сформовані з урахуванням слідчої та судової практики, особи, уповноважені на проведення обшуку, спрямовують хід проведення цієї слідчої (розшукової) дії, здійснюють заходи щодо подолання бар'єра у спілкуванні з учасниками обшуку та спонукають їх до взаємодії з працівниками поліції.

З цією метою слідчий або прокурор може залучати до проведення обшуку потерпілого, підозрюваного, захисника, представника та інших учасників кримінального провадження. Особи, у присутності яких здійснюється обшук, мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку. Крім того, слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені²⁶³.

Успішність проведення обшуку залежить від взаємодії з особою правопорушника. Так, останній у ході співпраці зі слідчим та прокурором може здійснити добровільну видачу порнографічних предметів, а також знярядь і засобів кримінального правопорушення. Проте існують

---

²⁶² Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 260–261.

²⁶³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

випадки, коли правопорушник не співпрацює зі слідчим, прокурором і працівниками оперативних підрозділів під час учинення слідчих (розшукових) дій та здійснює активну протидію у проведенні обшуку.

Враховуючи особливості поведінки правопорушника на місці проведення обшуку та залежно від ставлення обшукуваного до здійснюваного обшуку, В. Ю. Шепітько виділяє такі ситуації:

1) активна протидія (коли обшукуваний своїми діями намагається заважати проведенню обшуку та не виконує законних вимог слідчого);

2) нейтральна поведінка обшукуваного та його відмова від спілкування зі слідчим (коли обшукуваний демонструє свою байдужість чи зневагу до дій слідчого, явну відмову від діалога з ним, не бажає розмовляти, відповідати на питання);

3) ситуація надання допомоги слідчому під час проведення пошукових дій (сприяння слідчому в його пошуках або ж імітування активної допомоги: відкриття приміщень, сховищ, пересування тих або інших предметів)²⁶⁴.

Так, під час проведення обшуку суттєвим є встановлення контакту з особою правопорушника з метою отримання доказової інформації та використання системи тактичних прийомів, спрямованих на усунення активної протидії обшукуваного, а саме:

1) використання навіювання у формі наказу;

2) роз'яснення неправильно зайнятої обшукуваним позиції;

3) роз'яснення необхідності надання допомоги особам, уповноваженим на проведення обшуку²⁶⁵.

Не менш значущою є система тактичних прийомів, спрямованих на подолання відмови обшукуваного від спілкування, що включає:

1) роз'яснення мети й необхідності обшуку;

2) постановка нейтральних запитань;

3) залучення обшукуваного до діяльності слідчого;

4) словесна розвідка²⁶⁶.

²⁶⁴ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 243.

²⁶⁵ Там само. С. 249.

²⁶⁶ Там само.

Зазначена система тактичних прийомів насамперед передбачає взаємодію з правопорушником або особою, яка підлягає обшуку з метою отримання інформації, що має значення для досудового розслідування. На місці проведення обшуку взаємодія з особою правопорушника є необхідною з метою встановлення місцезнаходження знарядь і засобів кримінального правопорушення, предметів порнографічного характеру, а також обставин кримінально-протиправної діяльності.

У ході встановлення контакту з правопорушником важливим є отримання інформації щодо місцезнаходження порнографічних предметів, використання спеціальної комп'ютерної, аудіо- та відеотехніки під час виготовлення, збуту та розповсюдження порнографічних предметів, а також іншої інформації щодо обігу порнографічних предметів. Саме тому суттєвим під час проведення обшуку за фактами вчинення кримінальних правопорушень досліджуваної категорії є використання системи тактичних прийомів, спрямованих на отримання пошукової інформації від обшукуваного, що включає:

- 1) постановку уточнюючих запитань про особливості обстежуваного приміщення;
- 2) постановку уточнюючих запитань щодо розташування і призначення тих чи інших предметів;
- 3) зіставлення інформації відповідей обшукуваного з реальною обстановкою місця обшуку;
- 4) показ (демонстрація) окремих об'єктів пошуку;
- 5) постановка контрольних запитань²⁶⁷.

Використання тактичних прийомів, спрямованих на встановлення контакту з особою правопорушника, подолання протидії проведенню обшуку та бар'єра у спілкуванні, дає змогу отримати необхідну для розслідування інформацію та встановити місцезнаходження предметів, що мають доказове значення у кримінальному провадженні.

Таким чином, до особливостей проведення обшуку у кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів слід віднести:

---

²⁶⁷ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 253.

- 1) підготовку до проведення обшуку;
- 2) цілеспрямованість та обізнаність слідчого, прокурора та працівників оперативних підрозділів щодо виявлення предметів, які мають значення для досудового розслідування;
- 3) забезпечення одночасного проведення обшуку в декількох місцях з метою попередження знищення слідів кримінального правопорушення та предметів, які мають значення для проведення чи в ході проведення досудового розслідування;
- 4) раптовість проведення обшуку з метою недопущення знищення слідів кримінального правопорушення та приховування протиправної діяльності;
- 5) залучення до проведення обшуку спеціалістів, які володіють спеціальними знаннями з програмного забезпечення або користування комп'ютерною, фото- або відеотехнікою;
- 6) здійснення фото- та відеофіксації під час проведення обшуку.

Щодо питання підготовки до проведення обшуку С. В. Хільченко зазначає, що найважливішою умовою ефективності обшуку в зазначеній категорії справ є вміло проведена підготовка до нього, що полягає в отриманні якомога більше відомостей про місце, де буде проводитися обшук, про розташування меблів у квартирі, про її мешканців, підсобні приміщення, гараж тощо²⁶⁸. Така інформація надасть можливість визначитися з характером предметів, які підлягають пошуку, та їхнім місцезнаходженням, передбачити місця можливого схову таких предметів та врахувати всі особливості приміщення, підготуватися до взаємодії з особою правопорушника та інших обшукуваних осіб з метою отримання від них важливої для розслідування інформації.

Прибувши на місце події (обшуку), необхідно насамперед «заморозити» ситуацію: вивести всіх осіб із зони доступу до обладнання (зокрема комп'ютерної, аудіо-, фото- та відеотехніки), забезпечити неможливість втручання до системи через лінії зв'язку (зокрема через модеми). Не дозволяти нічого змінювати в роботі системи. Система може

---

²⁶⁸ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 76.

бути дуже складною, тому, чітко не розібравшись у її конфігурації, не слід приймати жодного рішення²⁶⁹.

Як зазначає Д. Г. Паляничко, пошук об'єктів протиправної діяльності та осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень – це досить трудомісткий процес, що вимагає спеціальних теоретичних знань, значної кількості часу, фахової підготовки, уміння на практиці застосовувати складні програмні апаратно-технічні засоби тощо²⁷⁰. Запорукою успішності проведення слідчих (розшукових) дій, у даному випадку обшуку, є професіоналізм слідчих, прокурорів та працівників оперативних підрозділів, досвід розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії, а також обізнаність щодо обставин учинення кримінального правопорушення та предметів, які підлягають пошуку. Так, слідчий повинен не тільки розумітися на основних тактичних прийомах проведення обшуку, а й знати механізм учинення кримінальних правопорушень досліджуваної категорії, технології виготовлення порнографічних предметів із використанням фото-, відео- та комп'ютерної техніки, особливості використання сировини для виготовлення, спеціальної літератури, способів збуту й розповсюдження порнографічних предметів, можливі місця зберігання порнографічних предметів та їх маскуванню.

Зауважимо на ефективності проведення одночасного обшуку за умови наявності інформації про здійснення протиправної діяльності з обігу порнографічних предметів. Проведення одночасних обшуків усіх учасників кримінального правопорушення здійснюється з метою недопущення знищення предметів порнографічного характеру, їх маскуванню або схову, знищення слідів, знарядь і засобів кримінального правопорушення, перевезення вказаних вище предметів до іншого місця або їх пошкодження.

Кримінальним процесуальним законодавством регламентовано участь спеціалістів під час проведення обшуку. Так, ст. 236 КПК України

---

²⁶⁹ Документування злочинів, пов'язаних зі збутом та розповсюдженням продукції порнографічного характеру в мережі Інтернет та локальних мережах : практичний посібник / [Т. М. Бухтіарова, О. А. Черкас, В. О. Мирошніченко, О. І. Соболев, О. О. Титаренко та ін.]. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2009. С. 53.

²⁷⁰ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 136.

визначено, що з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. У ході обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи або окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати й вилучати документи, тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном²⁷¹.

Д. Г. Паляничко наголошує на використанні фото- чи відеозйомки, якщо: потрібно зафіксувати місце й умови зберігання предметів, які можуть бути речовими доказами (сховище, спеціальна фотолaborаторія тощо); предмети не будуть направлятися до суду з матеріалами кримінального провадження (великогабаритні, виявлені у великій кількості тощо); предмети швидко псуються чи можуть зазнати змін (фарба, чорнило для картриджів, розведені фотохімікати тощо); предмети, зображення яких важко описати в протоколі (сюжети порнографічних зображень, напівфабрикати предметів дитячої порнографії тощо); якісь ознаки предмета, пов'язані з фактами, що встановлюються або індивідуалізують предмет (номери та маркувальні позначки на принтерах, фотоапаратах, системних блоках комп'ютерів, моніторах, спеціальному поліграфічному обладнанні тощо); потрібно зафіксувати певні етапи пошуку речових доказів під час обшуку (відкриття тайників тощо). Якісні фотознімки є суттєвою доказовою базою: вони доводять наявність, вид, характер сховища, вилучених предметів, виключають факт підміни предметів²⁷².

271 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

272 Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 142.

Отже, під час проведення обшуку у кримінальних правопорушеннях за фактами обігу порнографічних предметів пошуку підлягають наступні предмети:

1) порнографічні предмети, що підтверджують факт учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів;

2) предмети, що використовувалися під час виготовлення порнографічних предметів (фото-, відео-, комп'ютерна техніка, копіювальна та розмножувальна техніка);

3) предмети, що використовувалися як матеріали (сировина) для виготовлення порнографічних предметів (диски, касети, папір, фотопапір, матеріальні носії інформації).

Під час проведення обшуку у кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів доцільно використовувати такі тактичні прийоми:

1) роз'яснення мети й необхідності обшуку;

2) словесна розвідка та постановка нейтральних запитань;

3) залучення обшукуваного та інших учасників слідчої (розшукової) дії, які можуть володіти інформацією щодо обставин кримінального правопорушення до діяльності слідчого;

4) роз'яснення неправильно зайнятої правопорушником позиції та необхідності надання допомоги слідчому;

5) використання навіювання у формі наказу;

6) постановка уточнюючих запитань про особливості обстежуваного приміщення;

7) постановка уточнюючих запитань щодо розташування і призначення тих чи інших предметів;

8) показ (демонстрація) окремих об'єктів пошуку та постановка питань щодо обставин їх місцезнаходження в приміщенні, що підлягає обшуку;

9) зіставлення інформації відповідей правопорушника з реальною обстановкою місця обшуку та постановка контрольних запитань.

Крім того, головною метою проведення обшуку є виявлення розшукуваних предметів, а саме знарядь і засобів кримінального правопорушення за фактами обігу порнографічних предметів, а також предметів

порнографічного характеру. З метою досягнення цієї мети доречно використовувати такі тактичні прийоми:

- 1) аналіз ознак предмета пошуку;
- 2) аналіз приміщення, що підлягає пошуку, його обстановки та розміщення речей і предметів з метою встановлення місцезнаходження предметів, що підлягають пошуку;
- 3) зіставлення предмета пошуку з різними об'єктами місця, де здійснюється пошук;
- 4) аналіз окремих ділянок приміщень, меблів, інших об'єктів з метою встановлення демаскуючих ознак;
- 5) зіставлення однакових предметів між собою;
- 6) орієнтацію на професійні (чи інші) навички обшукуваного під час визначення місця можливого схову.

На підставі поданої вище інформації визначено тактичні особливості проведення обшуку у кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів:

- 1) здійснення підготовки до проведення обшуку у вигляді отримання оперативної інформації щодо особи правопорушника та особливостей приміщення, у якому здійснюватиметься обшук;
- 2) дослідження слідчим, прокурором та працівниками оперативних підрозділів обставин учинення кримінального правопорушення, характерних ознак й особливостей предметів, що підлягають пошуку, а також необхідності виявлення предметів, які мають значення для досудового розслідування;
- 3) за наявності інформації про місцезнаходження предметів пошуку у різних приміщеннях – забезпечення одночасного проведення обшуку з метою попередження знищення слідів кримінального правопорушення та предметів, які мають значення для досудового розслідування;
- 4) раптовість проведення обшуку з метою недопущення знищення слідів протиправних дій та приховування протиправної діяльності;
- 5) залучення до проведення обшуку спеціалістів, які володіють спеціальними знаннями з програмного забезпечення або користування комп'ютерною, фото- або відеотехнікою, а також здійснення фото- та відеофіксації під час проведення обшуку.

3.3. Тактика проведення допиту

Процесуальний порядок проведення допиту регламентується ст. ст. 224–226 КПК України. У кримінальному процесуальному праві допит визначається як слідча (розшукова) дія, яка проводиться уповноваженою особою у встановленому законом порядку і направлена на отримання в усній або письмовій формі від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта відомостей щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження²⁷³.

В. Ю. Шепітько зазначає, що показання свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених та інших осіб можуть бути отримані шляхом їх допиту. За своєю сутністю допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі²⁷⁴.

У ході проведення досудового розслідування важливою є будь-яка інформація щодо вчиненого кримінального правопорушення, а тому під час допиту свідків, потерпілого й підозрюваного слідчий має можливість не тільки встановити обставини кримінального правопорушення, а й особу правопорушника, спосіб та механізм протиправної діяльності, мотив та мету вчинення протиправних дій, наявність співучасників, а також вину правопорушника. Як правило, допит проходить шляхом спілкування між слідчим та допитуваною особою, у ході якого слідчий уточнює наявну в матеріалах кримінального провадження інформацію, усуває розбіжності та аналізує надані під час допиту факти, вислуховує допитувану особу та ставить уточнюючі питання з метою отримання вичерпних показань. Слід звернути увагу на те, що допит особи знаходить свій процесуальний прояв у протоколі допиту та має доказову силу

²⁷³ Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : «Центр учбової літератури», 2013. С. 230.

²⁷⁴ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 265.

в результаті його правильного процесуального оформлення. Крім того, допит як слідча (розшукова) дія є розповсюдженим способом отримання доказів у кримінальному провадженні, а тому допиту підлягають усі особи, які володіють інформацією щодо кримінального правопорушення. У кримінальному процесуальному праві розрізняють такі види допиту, як допит свідка, допит потерпілого, допит підозрюваного, допит експерта, а також додаткові та повторні допити.

Мета допиту полягає в отриманні повних та об'єктивних свідчень. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться, – доказами²⁷⁵. Предметом допиту є відомості щодо обставин у кримінальному провадженні, які у своїй сукупності складають предмет доказування²⁷⁶. Отже, у ході проведення допиту встановлюються обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Допиту повинні передувати дії з підготовки до його проведення. Слідчим обирається сприятливий час для проведення допиту, місце та обстановка. Детальному ознайомленню та вивченню підлягають матеріали кримінального провадження, а також свідчення інших учасників. Слідчим вивчається інформація щодо особи, яка підлягатиме допиту, з метою подальшого встановлення психологічного контакту. Крім того, слідчий має визначити перелік питань для постановки допитуваному, а також перелік обставин, що підлягають установленню за фактом учинення кримінального правопорушення. Також слідчий прогнозує можливі труднощі в проведенні допиту та ситуації, які можуть виникнути під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії, обирає тактику його проведення з метою отримання достовірних даних.

Слід зазначити, що успішне розслідування залежить від обізнаності слідчого в усіх обставинах учиненого кримінального-протиправного діяння. Так, М. С. Цуцкірідзе зазначає, що матеріали кримінального провадження перебувають у розпорядженні слідчого і вся інформація, яка має процесуальне значення для цього провадження, передається слідчому

²⁷⁵ Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 265.

²⁷⁶ Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : «Центр учбової літератури», 2013. С. 230.

або добровільно, або за його вимогою, або в результаті здійснюваних ним слідчих (розшукових) дій²⁷⁷. Таким чином, запорукою успішного допиту є обізнаність слідчого з обставинами вчинення кримінального правопорушення та матеріалами кримінального провадження, показаннями свідків та доказовою базою, що надасть можливість уникнути неправдивих свідчень, здійснити уточнення показань учасників провадження та отримати вичерпні показання правопорушника.

С. В. Хільченко зазначає, що вибір тактики допиту визначається з огляду на слідчу ситуацію, що склалася на момент розслідування²⁷⁸. Важливим у ході допиту є обрання тактики його проведення. Під час розмови з потерпілим, свідком або підозрюваним може виникнути ситуація, яка потребує застосування тактичних прийомів проведення допиту, що сприятиме отриманню від допитуваної особи більш повної інформації.

Тактика допиту охоплює найбільш ефективні прийоми, які сприяють одержанню повних та об'єктивних показань. Під час допиту використовуються різноманітні тактичні прийоми: постановка тих чи інших запитань, пред'явлення речових і письмових доказів, оголошення показань інших осіб, допит на місці події, роз'яснення наслідків учиненого кримінального правопорушення, переконання в необхідності надання допомоги досудовому розслідуванню²⁷⁹.

В. Ю. Шепітько за результатами вивчення теоретичних положень й аналізу судово-слідчої практики виокремлює системи тактичних прийомів допиту, спрямовані на:

- 1) установлення психологічного контакту з допитуваним;
- 2) спонукання особи, яка підлягає допиту, до надання свідчень;
- 3) уточнення свідчень й усунення в них суперечностей;

---

²⁷⁷ Цуцкірідзе М. С. Фактичні підстави використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності для проведення слідчих дій. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. Вип. 24. С. 243–251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2011_24_30. С. 248.

²⁷⁸ Хільченко С. В. *Методика розслідування поширення порнографічних предметів* : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 70.

²⁷⁹ Шепітько В. Ю. *Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз)*: монографія. Х.: Право, 2007. С. 277.

- 4) актуалізацію забутого в пам'яті допитуваного;
- 5) викриття неправди;
- 6) усунення перекручень через добросовісну помилку допитуваного.

Так, визначені вище прийоми містять основні тактичні засоби уникнення конфліктних ситуацій під час проведення допиту та відмови допитуваної особи від надання достовірних та повних показань.

Вивчення наукових досліджень з тактики проведення допиту, слідчої та судової практики дало підстави встановити, що в процесі допиту між слідчим і допитуваною особою можуть виникати як безконфліктні, так і конфліктні ситуації. За умови безконфліктної ситуації, коли допитувана особа співпрацює зі слідчим, надає всю необхідну інформацію та розуміє значення надання правдивих та повних свідчень щодо вчиненого кримінального правопорушення, слідчий здійснює заходи щодо:

- 1) збереження безконфліктності;
- 2) установлення та фіксації показань у повному обсязі та активізації пам'яті допитуваної особи;
- 3) деталізації свідчень допитуваної особи щодо предмета допиту з метою організації перевірки їх достовірності, щоб кожна обставина була підтверджена або спростована іншими доказами²⁸⁰.

За наявності конфліктної ситуації в ході проведення допиту слідчий повинен бути готовим до можливої відмови від надання показань, ухилення від розмови та спростування участі у кримінальному правопорушенні, надання неправдивих свідчень та раптової зміни раніше наданих показань. У такому разі слідчому слід використовувати тактичні рекомендації щодо проведення допиту в ситуації, яка склалася, з метою успішного проведення допиту.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України щодо типових конфліктних ситуацій, які виникають під час проведення допиту у кримінальних провадженнях за фактом обігу порнографічних предметів, встановлено, що у 43,7 % має

---

²⁸⁰ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків : ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchykh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 29.

місце зміна раніше наданих показань; у 24,3 % – відмова від надання показань; в 11,8 % – надання неправдивих показань.

Так, у разі відмови допитуваної особи від надання показань перед слідчим постає завдання щодо поступового залучення особи до спілкування і переконання її в необхідності надати показання. Задля досягнення поставленої мети слідчим здійснюються такі тактичні дії:

1) роз'яснення несприятливих наслідків відмови від надання показань;

2) установлення та спростування конкретних причин та умов відмови від показань, за необхідності вжиття заходів щодо їх усунення;

3) використання протиріччя у показаннях окремих учасників кримінального провадження;

4) установлення найдрібніших деталей учинення кримінального правопорушення з подальшим їх підтвердженням з інших джерел;

5) викладення допитуваним своїх показань власноруч;

6) відтворення в протоколі допиту слів і словосполучень, характерних для стилю допитуваної особи;

7) внесення особою власноруч уточнень до протоколу щодо тих чи інших обставин;

8) використання під час допиту додаткових засобів фіксації (звукочисні відеозапису)²⁸¹.

Застосування таких тактичних прийомів сприятиме налагодженню діалога між слідчим та допитуваною особою, надасть можливість останньому усвідомити необхідність та значущість надання показань, а також сприятиме поступовому отриманню інформації щодо відомих йому обставин учинення кримінального правопорушення.

У разі відмови допитуваної особи від надання показань у кримінальних правопорушеннях за фактами обігу порнографічних предметів доцільно використовувати такі тактичні прийоми:

---

²⁸¹ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків : ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktichni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchukh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 40–45.

1) роз'яснення несприятливих наслідків, що спричинить відмова від показань;

2) використання доказів та показань інших учасників досудового розслідування, що підтверджують причетність допитуваного до кримінального правопорушення;

3) пропозиція допитуваному викласти обставини кримінального правопорушення власноручно у формі пояснень або внесення виправлень до протоколу допиту;

4) установлення причини відмови від показань та їх усунення.

Під час допиту свідка, потерпілого або підозрюваного в їх показаннях можливе виникнення перекручень, які є наслідком добросовісної помилки або свідомої неправди. Попередження, виявлення та усунення таких перекручень є важливим завданням слідчого в ході допиту²⁸².

Отже, у ході проведення допиту може бути встановлено, що допитуваний надає неправдиві показання. Основними тактичними завданнями слідчого в такій ситуації є встановлення, які показання є неправдивими, викриття особи в наданні неправдивих показань та переконання особи надати достовірні свідчення. Для досягнення зазначеної мети слідчим здійснюється загальна оцінка правдоподібності показань за змістом; перевірка відповідності окремих тверджень допитуваного між собою; співставлення показань із раніше отриманими й достовірно встановленими даними; спостереження за поведінкою та іншими невербальними проявами допитуваного²⁸³.

З метою уникнення надання допитуваною особою неправдивих показань слідчим ставляться уточнюючі питання, співставляються показання з матеріалами кримінального провадження, доказами, показаннями інших учасників досудового розслідування з метою викриття

---

²⁸² Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. С. 313.

²⁸³ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків : ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchychk_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 45.

недостовірності та схиляння особи до надання достовірної інформації щодо кримінального правопорушення.

Крім того, особа може допитуватися повторно та змінювати надані раніше показання як свідомо, так і помилково. У ситуації, коли допитуваний змінює раніше надані показання, доцільно використовувати такі тактичні прийоми:

1) пред'являти протоколи попередніх допитів з оголошенням раніше наданих допитуваним показань та вимагати пояснень щодо їх зміни;

2) максимально деталізувати й уточнювати показання допитуваного про нові обставини та причини зміни раніше даних показань;

3) пропонувати допитуваному усунути наявні в показаннях суперечності;

4) послідовно підводити до питання, яке необхідно з'ясувати;

5) спростовувати показання допитуваного шляхом логічного аналізу наявних протиріч у його показаннях, протиріч між показаннями допитуваного та інших учасників провадження, експертними висновками, протоколами проведення слідчих (розшукових) дій;

6) пред'являти докази, що спростовують нові показання допитуваної особи;

7) роз'яснювати сутність і значення пред'явлених й оголошених матеріалів, прямо викривати неправду в показаннях допитуваного²⁸⁴.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України під час виникнення конфліктних ситуацій у ході допиту свідків, потерпілого, підозрюваного застосовуються такі тактичні прийоми: роз'яснення несприятливих наслідків, що спричиняє відмова від показань – 98,3 %; уточнення протиріч, що виникли в показаннях допитуваних осіб – 64,7 %; пропозиція викласти обставини кримінального правопорушення власноручно у формі пояснень – 88,2 %; пред'явлення доказів та показань інших учасників досудового розслідування, що підтверджують причетність допитуваного до кримінального

²⁸⁴ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків: ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protseusualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchykh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 45.

правопорушення – 47,2 %; унесення уточнень та виправлень до протоколу допиту – 19,5 %.

Зауважимо, що під час проведення допиту слідчому необхідно правильно й тактовно ставити питання з метою отримання повної та достовірної інформації. Л. Д. Удалова визначає запитання: 1) доповнюючі (про обставини, які свідок забув розповісти); 2) уточнюючі (деталізація окремих фактів); 3) нагадуючі (щоб допомогти відновити в пам'яті забуті події і факти); 4) контрольні (перевірка правильності інформації)²⁸⁵. Застосування слідчим конкретних питань надає можливість отримати достовірні показання від учасників кримінального провадження, уникнути розбіжностей у показаннях та конкретизувати певні обставини, які мають доказове значення під час розслідування.

Специфіка допиту полягає в тому, що в інформації про обставини кримінального правопорушення, яку одержують від конкретної особи, відображаються її суб'єктивні властивості, що впливає на об'єктивність та повноту показань, а це вимагає застосування в ході допиту комплексу відповідних тактичних засобів²⁸⁶. Метою проведення допиту у кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів є встановлення обставин кримінального правопорушення, способу та механізму протиправної діяльності, можливості вчинення кримінального правопорушення у співучасті та ролі кожного з учасників у його вчиненні, місцезнаходження порнографічних предметів, способу їх виготовлення, збуту та розповсюдження, застосування комп'ютерної техніки, знарядь і засобів під час виготовлення, особливостей збуту й розповсюдження порнографічних предметів, залучення до кримінально-протиправної діяльності неповнолітніх і малолітніх осіб.

Проведення допиту характеризується особливостями, які визначаються специфікою розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, а саме предмета доказування, а тому допит учасників потребує постановки питань з метою

²⁸⁵ Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. К. : Кондор, 2005. С. 57.

²⁸⁶ Паляничко Д. Г. Тактичні особливості проведення допиту неповнолітніх в розслідуванні злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 618–625. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_65_85. С. 618.

уточнення обставин, що підлягають установленню в ході розслідування. Використання тактичних рекомендацій щодо проведення допиту в кримінальних правопорушеннях досліджуваної категорії надає можливість установити психологічний контакт з допитуваною особою, налагодити діалог та сприяти наданню особою повних і достовірних показань з метою отримання вичерпної інформації щодо вчиненого правопорушення та її подальшого використання як доказу.

Важливу для розслідування інформацію можливо отримати від підозрюваної особи. Так, допит підозрюваного проводиться після проведення огляду місця події, обшуку та затримання правопорушника. Метою допиту підозрюваного є встановлення мотиву, мети та всіх обставин учинення протиправних дій, визначення способу та механізму кримінально-протиправної діяльності, визнання вини та встановлення кола осіб, які є причетними до вчинення кримінального правопорушення. Крім того, готуючись до допиту підозрюваного, слідчий повинен враховувати:

- 1) особисті риси підозрюваного;
- 2) наявність і важливість доказів участі цього підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення;
- 3) роль підозрюваного під час учинення кримінального правопорушення²⁸⁷.

Допит підозрюваних вимагає завчасного з'ясування мотивів можливої відмови від надання показань, нейтралізації чи усунення можливих причин їх виникнення, роз'яснення допитуваному суті його процесуального стану, демонстрації перспектив ситуації, що склалася тощо²⁸⁸. Так, слідчий застосовує тактичні прийоми з метою встановлення психологічного контакту та отримання від правопорушника повних і достовірних показань, уникнення конфліктних ситуацій та можливої відмови останнього від надання показань.

²⁸⁷ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 68.

²⁸⁸ Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків : ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20prakychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchyykh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomendatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 35.

На думку С. В. Хільченка, під час допиту підозрюваного щодо поширення порнографічних предметів необхідно встановити:

- 1) співучасників поширення порнографічних предметів;
- 2) джерела отримання примірників порнографічних предметів, які тиражуються, та витратних матеріалів;
- 3) місця та способи виготовлення, збереження, збуту порнографічних предметів;
- 4) засоби перевезення, дані, що характеризують співучасників кримінального правопорушення, стосунки між ними;
- 5) способи розрахунків;
- 6) хто запропонував учинити кримінальне правопорушення;
- 7) хто був організатором і керував підготовкою до вчинення кримінального правопорушення;
- 8) яка роль допитуваного в кримінально-протиправній групі;
- 9) які функції виконував допитуваний;
- 10) яка роль й участь інших співучасників;
- 11) коли та на якій основі було організовано групу; які зв'язки та стосунки склалися між членами групи;
- 12) які способи конспірації застосовувалися; які заходи вживалися для приховування слідів кримінального правопорушення;
- 13) як розподілилися кошти між співучасниками;
- 14) хто, крім осіб, які поширюють порнографічні предмети, знав про кримінально-протиправну діяльність.²⁸⁹

До того ж важливим є встановлення і підтримання психологічного контакту з підозрюваним. Психологічний контакт завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежать як від слідчого (судді), так і від допитуваного, хоча ініціатива має належати слідчому. Існує двосторонній контакт, у якому допитуваний відчуває, що він становить для слідчого певний інтерес²⁹⁰. І. В. Кубарєв зазначає, що в тактиці допиту доцільно розрізняти комунікативний контакт і

²⁸⁹ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 68.

²⁹⁰ Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : академічний курс. Київ : ІнЮре, 2004. С. 100.

психологічний контакт. Перший є необхідною умовою вирішення завдань цієї слідчої (розшукової дії), його слід вважати встановленим, коли допитувана особа почала спілкування зі слідчим, навіть на сторонні теми, або якщо вона надає неправдиві свідчення. Психологічний контакт є розвитком контакту комунікативного і, на відміну від останнього, характеризується позитивним емоційним забарвленням з боку допитуваного. Наявність такого контакту надає слідчому ширші можливості для застосування тактичних прийомів допиту, тому його встановлення слід вважати криміналістичним завданням цієї слідчої (розшукової) дії²⁹¹.

Суттєвим під час розслідування є проведення допиту свідків з метою встановлення відомих їм обставин кримінального правопорушення. Так, допиту як свідок підлягає будь-яка особа, яка володіє інформацією щодо вчиненого кримінального правопорушення, була очевидцем кримінально-протиправних дій або залучалася до здійснення слідчих (розшукових) дій та може надати важливу для досудового розслідування інформацію щодо кримінального правопорушення.

Під час допиту свідків (особливо очевидців) суттєвим є переконання в необхідності сприяти слідству, стимуляція інтересу спілкуватися зі слідчим і давати показання²⁹². Відомості можливо отримати з допитів родичів, друзів, знайомих, сусідів, колег підозрюваного, які є найбільш поінформованою категорією свідків, оскільки вони знають їхній спосіб життя, коло знайомих, володіють інформацією про можливі поїздки²⁹³.

---

²⁹¹ Кубарев И. В. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений: проблемы, перспективы и инновации. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений: проблемы, перспективы и инновации* : материалы Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 45-летию каф. криминалистики юрид. фак. БГУ, Минск, 12–13 окт. 2017 г. / БГУ; редкол.: В. Б. Шабанов (отв. ред.) [и др.]. Минск: Изд. центр БГУ, 2017. С. 138–140. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/199065/1/138140.pdf>. С. 140.

²⁹² Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків: ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchykh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomentatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. С. 35.

²⁹³ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 71.

Допит свідків у кримінальних провадженнях за фактами поширення порнографічних предметів дає можливість з'ясувати:

1) якою інформацією володіє допитувана особа, чи була вона стороннім спостерігачем, очевидцем розслідуваних подій;

2) чи була присутня як понятий у ході проведення контрольної закупки, під час затримання особи, що ввозила, виготовляла, збувала або розповсюджувала порнографічні предмети;

3) чи чув свідок від власних знайомих про важливі для слідства події;

4) чи володіє він іншою інформацією про обставини, що мають значення для справи;

5) чи може охарактеризувати підозрюваного або надати інші відомості²⁹⁴.

Слідчий, обираючи шляхи встановлення контакту з допитуваним, повинен особливо уважно спостерігати за його психологічним станом, поведінкою, а особливо якщо це стосується досліджуваної категорії справ. У процесі допиту слідчий має бути уважним, коректним, серйозним, спокійним та безпристрасним. Його діловий тон і такт сприятимуть наданню об'єктивних та правдивих свідчень²⁹⁵.

Отже, свідки володіють важливою інформацією, що становить предмет доказування. За результатами допиту свідків зазвичай встановлюється інформація щодо обставин і способу вчинення протиправних дій, особи правопорушника та його особистісних ознак й особливостей, способу життя правопорушника, інтересів та кола знайомих, які можуть бути причетними до підготовки та вчинення кримінального правопорушення.

Враховуючи специфіку кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, а саме предмет посягання – правовідносини, які забезпечують принципи суспільної моральності у сфері статевих стосунків, що зумовлює неможливість встановлення конкретної

---

²⁹⁴ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 70.

²⁹⁵ Палаяничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 151–152.

особи, якій завдано шкоду в результаті вчинення протиправних дій щодо обігу порнографічних предметів, в більшості кримінальних проваджень особа потерпілого відсутня.

Проте, незважаючи на зазначене, у разі втягнення неповнолітніх і малолітніх осіб у протиправну діяльність, що виявляється у примушуванні неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, та в разі установа та залучення неповнолітніх та малолітніх осіб до кримінального провадження як потерпілого проводиться їх допит. При цьому така процесуальна дія проводиться відповідно до норм кримінального процесуального законодавства України, а також з урахуванням вікових та психологічних особливостей малолітньої або неповнолітньої особи.

Ст. ст. 226, 227 КПК України регламентовано особливості допиту малолітньої та неповнолітньої особи, а також участь законного представника, педагога, психолога або лікаря у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи, а саме:

1) допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря;

2) допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день;

3) особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність надання правдивих показань без попередження про кримінальну відповідальність за відмову від надання свідчень і за свідомо неправдиві свідчення;

4) до початку допиту зазначеним вище особам роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання²⁹⁶.

Неповнолітні потерпілі від кримінальних правопорушень, пов'язаних із дитячою порнографією, найчастіше володіють найбільш

²⁹⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

повною інформацією про подію кримінального правопорушення в цілому, про зовнішність правопорушника, його поведінку чи інші окремі обставини події кримінального правопорушення. Тому свідчення потерпілих дітей є найважливішими джерелами інформації. Знання названих особливостей має велике значення для обрання прийомів установлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його свідчень. Характерні для неповнолітніх особливості психіки, без сумніву, впливають на процес формування і надання показань²⁹⁷.

У ході опитування дітей-жертв сексуального насильства важливо враховувати багато факторів: рівень розвитку дитини, тяжкість сексуального насильства та інформацію, отриману від батьків або інших джерел. При цьому необхідно дотримуватися морально-етичних аспектів цієї процедури, застосовуючи індивідуальний підхід до дитини-жертви, щоб уникнути додаткового психотравмуючого впливу на неї нагадуванням про те, що трапилося²⁹⁸. Доцільно застосовувати і тактичні прийоми з метою встановлення психологічного контакту, ведення розмови для отримання вичерпної інформації, якою володіє допитуваний, ставити питання у доступній для неповнолітнього формі.

З метою проведення ефективного допиту потерпілої дитини від кримінального правопорушення, пов'язаного з дитячою порнографією, слідчий повинен дуже добре знати тактичні прийоми допиту, володіти комунікативними навичками та знаннями психології неповнолітніх. Він повинен проводити допит не поспішаючи, поступово, з великою обережністю, щоб захистити інтереси неповнолітнього потерпілого та його сім'ї. У той же час слідчий повинен переконатися, що отримав усю важливу інформацію²⁹⁹.

---

²⁹⁷ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 152–153.

²⁹⁸ Надання допомоги дітям-жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією, проти статевої свободи та статевої недоторканності дитини, з урахуванням національної та міжнародної практик / Авт.: Волинець Л. С., Гурковська Л. П., Савчук І. В. К. : ТОВ "К.І.С.", 2011. С. 72.

²⁹⁹ Паляничко Д. Г. Тактичні особливості проведення допиту неповнолітніх в розслідуванні злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 618–625. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_65_85. С. 618.

Таким чином, під час проведення допиту потерпілого необхідно з'ясувати обставини вчинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів, час, місце й особливості їх вчинення, установити особу правопорушника та осіб, які були причетні до кримінального правопорушення, роль кожного з них у вчиненні протиправних дій. У випадку втягнення неповнолітніх і малолітніх осіб у протиправну діяльність, що виявляється у примушуванні неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, значення має встановлення особи або осіб, які причетні до вчинення кримінального правопорушення, та способу залучення неповнолітнього до участі в протиправних діях з порнографічними предметами (примус, залякування, використання особою правопорушника свого службового становища), а також у яких стосунках перебувають потерпілий і правопорушник (дитина і батько, матір, опікун; учень, вихованець і педагог). Така інформація сприяє швидкому встановленню правопорушника та доказуванню його вини у вчиненні кримінального правопорушення.

3.4. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів

У ході досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів спеціальні знання використовуються шляхом залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та експертиз. Насамперед для встановлення всіх обставин учиненого правопорушення слідчі потребують залучення спеціалістів та експертів, які володіють спеціальними знаннями з мистецтвознавства, медицини, психології, психіатрії, комп'ютерної техніки та програмного забезпечення.

Тактика використання спеціальних знань та проведення експертних досліджень займає важливе місце в системі тактичного забезпечення досудового розслідування. На важливість використання спеціальних знань у розкритті й розслідуванні кримінальних правопорушень указують як

вчені, так і працівники правоохоронних органів³⁰⁰. Залучення спеціалістів та експертів до проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється з метою технічного забезпечення роботи з речовими доказами, знаряддями й засобами вчинення протиправних дій, слідами кримінального правопорушення. У той же час проведення експертних досліджень здійснюються з метою отримання доказів у кримінальному провадженні.

Спеціальні знання – це неправова систематизована інформація з різних галузей наукової та практичної діяльності, якою володіє обізнана особа в результаті навчання або практичного досвіду з певної спеціальності й має відповідні вміння та навички її застосування для вирішення завдань, пов'язаних з установленням підстав для ухвалення уповноваженими особами процесуальних та організаційно-тактичних рішень у кримінальному провадженні³⁰¹. В. В. Коваленко визначає, що спеціальні знання в судочинстві – це наукові та практичні знання і навички, які відповідають сучасному рівню розвитку відповідних галузей людської діяльності (за винятком знань у галузі процесуального та матеріального права), використовуються (застосовуються) під час розслідування кримінальних правопорушень і судового розгляду кримінальних проваджень з метою сприяння слідчому чи суду в збиранні та дослідженні доказів³⁰².

У межах кримінальних проваджень за фактами обігу порнографічних предметів спеціаліст залучається до проведення таких слідчих (розшукових) дій, як слідчий огляд, обшук та виїмка з метою надання допомоги слідчому у проведенні вказаних слідчих (розшукових) дій: здійснення фото- та відеофіксації, складання схем та планів, фіксація

---

³⁰⁰ Коцюба С. А., Чаплинський К. О. Особливості використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спеціальний випуск № 1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». С. 57–63. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/1863>. С. 60.

³⁰¹ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Данышин, А. В. Іщенко та ін. С. 52.

³⁰² Коваленко В. В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2004. с. 20 С. 16.

слідів кримінального правопорушення, виявлення та вилучення речових доказів, знарядь і засобів учинення протиправних дій та відбирання зразків для криміналістичних досліджень.

Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій регламентована ст. ст. 71, 72 КПК України, відповідно до яких спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду³⁰³.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України, слідчими залучаються: 1) спеціалісти, які володіють спеціальними знаннями з комп'ютерної техніки та програмного забезпечення – у 44,7 % випадків; 2) медичні працівники – 10,1 %; 3) криміналісти – 23,6 %; 4) слідчі (розшукові) дії проводяться без участі спеціалістів – 21,6 %.

На виконання завдань кримінального процесуального законодавства щодо проведення повного і всебічного досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо специфічного виду кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів необхідно умовою дослідження всіх обставин, що підлягають установленню, є призначення та проведення експертиз.

Експертні дослідження в межах досудового розслідування займають важливе місце в системі вітчизняного кримінального судочинства, а висновки експерта мають доказове значення у кримінальному провадженні. Розкриття окремих кримінальних правопорушень є неможливим без проведення експертних досліджень, а доведення участі та

---

³⁰³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

нинуватості осіб у деяких резонансних кримінальних провадженнях потребує проведення значної кількості експертиз³⁰⁴. Слід зазначити, що суттєвою умовою настання кримінальної відповідальності є вчинення протиправних дій із предметами порнографічного характеру, а тому під час проведення досудового розслідування обов'язковою ознакою предмета доказування виступає доведення факту належності виявлених та вилучених предметів до таких, що мають порнографічний характер, та їх відмежування від предметів порнографічного характеру.

Судова експертиза визнається основною формою використання науково-технічних досягнень під час розслідування та призначається у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання (ст. 242 КПК України). А тому висновок експерта визнається одним із джерел доказів (ст. 84 КПК України)³⁰⁵.

У ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» визначено, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду³⁰⁶.

Проведення експертиз та порядок залучення експерта у кримінальному провадженні регламентується ст. ст. 242–245 КПК України, відповідно до яких експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається

³⁰⁴ Гапотченко Г. М. Удосконалення правового врегулювання проведення окремих експертиз у кримінальному провадженні. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2013. Вып. 58 (2). С. 59–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58%282%29_14. С. 59.

³⁰⁵ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малиррової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Данишин, А. В. Іщенко та ін. С. 53.

³⁰⁶ Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/403812>.

проведення експертизи для з'ясування питань права. Експерт залучається у разі наявності підстав для проведення експертизи за дорученням сторони кримінального провадження³⁰⁷. Л. Д. Удалова зазначає, що питання про те, чи треба призначити експертизу, вирішують слідчі органи й суд, у провадженні яких знаходиться справа³⁰⁸.

Призначення експертизи – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, і якщо при цьому необхідні спеціальні знання. Така процесуальна дія за своїм змістом включає призначення експертизи, здійснення доручення на її проведення, проведення безпосередньо досліджень і підготовку висновку експертом з тих питань, які потребують спеціальних знань³⁰⁹.

Експертиза – це слідча (розшукова) дія, яка являє собою науково обґрунтоване дослідження представлених об'єктів, що проводиться експертом з метою отримання доказової або орієнтуючої інформації щодо обставин кримінального правопорушення, яка відображається у висновку експерта³¹⁰.

Участь експерта у проведенні слідчих (розшукових) дій регламентована ст. 69 КПК України, якою визначено, що експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань³¹¹.

³⁰⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

³⁰⁸ Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. К. : Кондор, 2005. С. 77.

³⁰⁹ Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : «Центр учбової літератури», 2013. С. 240.

³¹⁰ Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін. С. 53.

³¹¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.

Слід зауважити, що висновок експерта є джерелом об'єктивної кримінально-релевантної інформації, що отримується на основі використання спеціальних знань. Проведення експертиз є засобом забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності як досудового розслідування, так і судового провадження, гарантією захисту особи від необгрунтованого обвинувачення. Застосування спеціальних знань судових експертів у кримінальному провадженні становить невід'ємну й важливу частину як практичної діяльності щодо формування та оцінки доказів, так і кримінально-процесуальної форми³¹².

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НП України в ході розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України, призначаються такі види експертиз: мистецтвознавча – у 51,9 % випадків, експертиза комп'ютерної техніки – 10,3 %, комплексна експертиза – 34,1 %, медична, психологічна, психіатрична, педіатрична – 3,3 %, інші види експертиз – 0,4 %.

До спеціальних знань, які можуть бути застосовані для розмежування оригінального чи порнографічного характеру продукції, насамперед відносяться знання в галузі мистецтвознавства – образотворчого мистецтва, фотографії (мається на увазі фотографія як мистецький твір), кіно, театру, літератури та в деяких випадках і архітектури, щодо вирішення питань про наявність чи відсутність художньої цінності матеріалів, сюжетів, композиції та художніх принципів, а також про наявність чи відсутність основних ознак порнографії (концентрація уваги на зображення фізіології статевого акту; формальне використання антуражу тощо)³¹³.

У межах проведення досудового розслідування за фактами обігу порнографічних предметів підлягає обов'язковому встановленню факт піднесення предметів до таких, що мають порнографічний характер, та визначення відповідності продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі. З цієї метою уповноваженими особами

---

³¹² Щербаківський М. Г. *Обов'язкове призначення судових експертиз у кримінальному провадженні. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 148–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2016_16_22. С. 149.

³¹³ Паланичко Д. Г. *Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією*: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 161–162.

призначається мистецтвознавча експертиза, на розгляд якої ставляться такі питання:

1. Чи має інформація, що міститься на наданих на дослідження носіях інформації, порнографічний характер?

2. Чи належать надані на дослідження предмети до продукції порнографічного характеру?³¹⁴.

Крім того, враховуючи обставини кримінального правопорушення, мистецтвознавцям також можуть ставитися питання щодо наявності в досліджуваній продукції та предметах художньої, наукової або історичної цінності елементів порнографії, а також питання щодо критеріїв віднесення досліджуваних предметів до порнографічних або еротичних. А тому доцільно ставити на вирішення експерта такі питання:

1. Чи є в наявних предметах елементи порнографії та за якими критеріями вони визначені?

2. Чи представляє наданий на дослідження предмет наукове значення, історичну або художню цінність та в чому вона полягає?

Висновок судово-мистецтвознавчої експертизи має доказове значення для розслідування. При цьому необхідно пам'ятати, що якість такого висновку й можливість використовувати його як доказ залежить не тільки від фактичних даних, кваліфікації експерта і об'єктів, які надані в його розпорядження, але і від правильності питань, сформульованих особою, що призначила експертизу, або стороною кримінального провадження³¹⁵.

Доцільно зазначити думку С. В. Хільченка про те, що у випадку з експертизою порнографічних предметів експертіві потрібні дані різних наук, методика дослідження об'єктів має бути розроблена на міждисциплінарному рівні. Порнографія впливає на психіку, тож потрібні знання психології та психіатрії. Предмети, що містять сексуальну

---

³¹⁴ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ № 53/5 від 08.10.1998 р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z070598>.

³¹⁵ Кірізілев С. М. Призначення судової мистецтвознавчої експертизи. *Криміналістика і судовая експертиза*. 2013. Вып. 58 (2). С. 583–586. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58%282%29_108. С. 583.

Інформацію, часто створюються у сфері мистецтва, тому необхідно знати пов'язані з цим закономірності, що вивчаються мистецтвознавством. Дослідження сексуальної інформації потребує звернення до даних сексології та сексопатології. Не менш потрібними зазвичай є відомості з історії, етнографії, товарознавства. Експертові, котрий досліджує об'єкти у формі фотовиробів, відеозаписів, поліграфічної продукції, потрібно мати й запас відомостей про структуру, технології виготовлення таких предметів³¹⁶.

Тож проведення мистецтвознавчої експертизи у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії відіграє ключову роль, адже надає можливість установити факт віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер, та вину особи, що вчинила протиправне діяння з обігу порнографічних предметів.

Для ефективного виявлення порнографії рекомендується призначати комплексну сексологічну й мистецтвознавчу судову експертизу із залученням до її проведення експертів-сексологів, що володіють знанням юридичної теорії порнографії, здатних професійно охарактеризувати сексуальну поведінку дійових осіб як нормальну чи поза нормою, та експерта-літератора, кінознавця, журналіста, історика-мистецтвознавця для ідейно-тематичного аналізу досліджуваного твору. Основне завдання сексолога під час проведення експертизи – установити наявність або відсутність факту зображення розпусних дій і відповісти на питання: чи є представлений на експертизу твір порнографічним³¹⁷.

За результатами анкетування слідчих та працівників оперативних підрозділів НПУ України визначено проблемні питання в ході призначення та проведення експертних досліджень у кримінальних провадженнях щодо обігу порнографічних предметів: вибір кваліфікованого експерта для проведення мистецтвознавчої експертизи – у 51,2 % випадків, призначення комплексної експертизи та формування комісії кваліфікованими експертами – 44,2 %, розбіжності у висновках експертів щодо

³¹⁶ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 90.

³¹⁷ Куликов В. Н. Юридическая теория порнографии. М. : Юрлитинформ, 2012. С. 94.

одного предмета дослідження – 3,3 %, постановка питань, що виносяться на розгляд експертів – 1,3 %.

У питаннях призначення та проведення експертних досліджень у кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів існують і проблемні аспекти. Так, Д. Г. Паляничко зазначає, що до проведення досліджень під час розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії притягуються мистецтвознавці, психологи, сексологи, програмісти. Проте на практиці експерти часто використовують не спеціальні знання, а життєві уявлення про пристойність, вульгарність тощо. Важко уявити собі наукову методику визначення ступеня пристойності об'єктів. І не випадково багато експертних висновків відносно однакових об'єктів виявляються суперечливими³¹⁸.

На думку С. В. Хільченка, проведення експертного дослідження неможливе без застосування методів дослідження, що мають бути науковими. Водночас експерт завжди повинен мати досвід, навички роботи з об'єктами, експериментальним матеріалом. Як зазначається в науковій літературі, спеціальні знання, необхідні для проведення судової експертизи, є результатом особливої професійної підготовки, передбачають наявність навичок проведення досліджень. Фактично, володіння спеціальними знаннями означає опанування апробованої методики розв'язання певного типу експертних завдань. Спеціальні знання, відповідно, поширюються на об'єкти, методики й науково-технічні засоби дослідження. Спеціалісту, якому може бути доручено проведення експертних досліджень, необхідно знати відомості про види, способи та прийоми виготовлення порнографічних виробів, які натепер він не може набути з жодної із вищезазначених галузей знань, але які мають вирішальне значення в ході розв'язання експертних завдань. Зрештою, потрібно знати, якою користуватися термінологією, адже одне й те ж слово у психології, мистецтвознавстві чи медицині може мати зовсім різні значення,

---

³¹⁸ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 162–163.

а експертиза повинна бути придатною до перевірки іншим спеціалістом із тієї ж галузі³¹⁹.

Проблеми судової мистецтвознавчої експертизи полягають в її недостатній розробці через відсутність доступних методологічних інструментів для її більш активного використання. До числа об'єктивних причин експертних помилок у сфері судового мистецтвознавства належить відсутність розробленої та апробованої загальної методики експертного мистецтвознавчого дослідження. Так, більша частина висновків експертів-мистецтвознавців являє собою короткий опис об'єкта дослідження та викладення думки експерта без надання аргументації висновків. Нагальним завданням є необхідність створення загальної методики судово-мистецтвознавчої експертизи з обов'язковою вказівкою структури експертного висновку та наведенням у дослідницькій частині свідчень про зразки для порівняльного аналізу з описом стадій експертизи, вимог, що ставляться до ілюстрацій, тощо. Наявність такої загальної методики дозволила б у подальшому підготувати й методики судово-експертного мистецтвознавчого дослідження окремих видів і родів об'єктів³²⁰.

Отже, дослідження поглядів науковців, судової та слідчої практики свідчать про недоліки, які виникають під час пошуку компетентних експертів-мистецтвознавців, а також через їхній недостатній рівень підготовки та кваліфікації, відсутність єдиної методики проведення мистецтвознавчої експертизи щодо віднесення предметів до таких, що мають порнографічний характер. Висновок експерта щодо встановлення факту приналежності продукції до порнографічної повинен бути зроблений не на підставі особистих переконань, міркувань, власного смаку, а на основі спеціальних знань, чітких критеріїв віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер, та завдяки визначеним методикам проведення відповідної експертизи. Згідно з чинним законодавством у висновку експерт повинен указувати, яку методичну

³¹⁹ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛІНОДА А. В., 2008. С. 89–90.

³²⁰ Ходченко І. Л. Теоретичні аспекти судової мистецтвознавчої експертизи. *Криміналістика і судової експертизи*. 2017. Вип. 62. С. 460–465. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2017_62_57. С. 462.

базу використано для дослідження, а тому до питань її розробки та апробації слід підходити надзвичайно ретельно³²¹.

Необхідним є визначення чітких та розгорнутих критеріїв віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер. Так, наказом Міністерства культури України № 212 від 16.03.2018 р. затверджено Критерії віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер, до яких належать критерії:

1) основний зміст продукції або її значну частину становить демонстрація великим планом статевих органів у збудженому стані або деталізований опис чи демонстрація статевого акту;

2) продукція містить натуралістичне зображення, максимально наближене до реальної анатомії і фізіології людини та її статевого акту;

3) продукція створена виключно з метою статевого збудження її споживачів³²².

Так, зазначені критерії є недостатніми для використання їх на практиці експертами-мистецтвознавцями, а також для проведення експертиз щодо віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер. До вищевказаних критеріїв необхідно додати такі ознаки порнографічних предметів, як зображення протиприродного статевого акту, брутальне або безпорадне зображення людини в процесі статевого акту, що ображає її честь і гідність, відсутність художнього або наукового значення зображуваного.

Більш детально ознаки порнографічної продукції були визначені у Критеріях віднесення друкованої, аудіовізуальної, електронної та іншої продукції, у тому числі реклами, а також переданих та отриманих по комунікаційних лініях повідомлень та матеріалів до розряду порнографічної або еротичної продукції, затверджених рішенням Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі № 1 від

---

³²¹ Харківський П. П. Комп'ютерно-технічна експертиза: проблемні питання. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2. С. 97–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2014_2_16. С. 99.

³²² Про затвердження критеріїв віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер : наказ Міністерства культури України від 16.03.2018 р. № 212. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z039318>.

20.02.2007 року. До них, крім формальних та змістовних ознак порнографії, віднесено такі суттєві критерії, як:

- 1) зображення сцен статевого акту;
- 2) демонстрація мастубаторних дій;
- 3) зображення великим планом статевих органів у стані збудження;
- 4) зображення аномальних та збочених форм сексуальної взаємодії;
- 5) демонстрація сексуальної взаємодії садистичної та садо-мазохістської спрямованості;
- 6) демонстрація сексуальної взаємодії з особами, які мають явні ознаки інвалідності, вад і аномалій розвитку;
- 7) демонстрація актів сексуального насильства;
- 8) педофілічні сексуальні дії, зоофілія, некрофілія, демонстрація актів ескібіціонізму³²³.

Крім офіційних критеріїв, науковцями розроблено науково-психологічні відмінності порнографії від інших форм зображення явищ, що підносяться до сфери сексуального (еротики, еротичного мистецтва):

- а) порнографія аналітична: вона фіксує увагу споживача на геніталіях, маніпуляціях з геніталіями, статевому акті та його техніці;
- б) зображення сексуального та сексуальності є в порнографії самоцільлю, що витісняє із сексуального життя інші компоненти сексуальної поведінки (наприклад, естетичний, комунікативний);
- в) в експертизі порнографії відсутній вираз особистісного сенсу сексуальної поведінки;
- г) порнографія орієнтована на стимуляцію сексуального збудження, останнє досягається за рахунок однозначності зображення, створення умов для однозначних, жорстко детермінованих інтерпретацій зображуваного;
- г) порнографія експлуатує стандартні, стереотипні стимули, що знаходяться за межами соціально прийнятних форм сексуальної

---

³²³ Про затвердження критеріїв віднесення друкованої, аудіовізуальної, електронної та іншої продукції, в тому числі реклами, а також переданих та отриманих по комунікаційних лініях повідомлень та матеріалів до розряду порнографічної або еротичної продукції : рішення Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі від 20.02.2007 № 1. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v000169907>.

поведінки (груповий секс, статеві контакти з тваринами, садизм, гомосексуалізм);

д) порушення глибинних культурних приписів виступає як один з основних чинників виникнення статевого збудження;

е) порнографія зображує відчужені, дегуманізовані соціально або морально осуджувані форми статевих контактів;

є) переважне використання великого плану, прямих ракурсів зйомки під час показу сцен статевого акту;

ж) відсутність сюжету або наявність псевдосюжету, що є формальною зв'язкою між демонстрацією статевих актів³²⁴.

Отже, критерії віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер, мають ґрунтуватися на таких ознаках:

1) зображення статевих органів у збудженому стані та маніпуляцій зі статевими органами;

2) зображення збочених форм сексуальної взаємодії;

3) зображення сексуального насильства та використання садистських дій;

4) зображення сексуальної взаємодії з малолітніми та неповнолітніми особами;

5) зображення протиприродного статевого акту;

6) брутальне або безпорадне зображення людини в процесі статевого акту, що ображає її честь і гідність;

7) відсутність художнього або наукового значення предметів та ін.

Крім того, важливим є визначення та розроблення чітких алгоритмів та методів проведення мистецтвознавчої експертизи, які матимуть за основу не особисте ставлення експерта стосовно досліджуваного предмета, сформованого на підставі вивчення кіно, фото, живопису й мистецтва, а визначені на законодавчому рівні з урахуванням специфіки кримінальних правопорушень досліджуваної категорії, що дозволить уникнути розбіжностей у формулюванні експертних висновків.

---

³²⁴ Грищенко М. В. Психологічна експертиза кіно-, відеопродукції порнографічного змісту. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2014. Вип. 15. С. 58–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekr_2014_15_10. С. 62–63.

У межах кримінальних проваджень щодо обігу порнографічних предметів доцільно говорити про призначення комплексних експертиз з метою одночасного та спільного вирішення питань, що потребують спеціальних знань з мистецтвознавства, медицини, психології, психіатрії, комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, сексології тощо.

Специфіку використання спеціальних знань та призначення, проведення комплексної експертизи у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії докладно охарактеризовано Д. Г. Паляничко, яка зазначає, що для більш досконалого дослідження деяких об'єктів з метою віднесення їх до порнографічних чи еротичних поряд з мистецтвознавцями можуть залучатися також інші спеціалісти, що потребує призначення комплексної експертизи. За необхідності встановлення факту використання комп'ютерних програм порнографічного характеру, для повного і всебічного дослідження таких програм доцільно залучати спеціалістів у галузі програмних продуктів, комп'ютерно-технічних досліджень. Психологічні аспекти ознак порнографічної продукції, а саме характер та ступінь її психологічного впливу на «потенційного» споживача досліджуваних матеріалів, наявність чи відсутність нетрадиційних чи збочених форм сексуальних стосунків, можуть бути встановлені під час проведення комплексних експертиз за участю фахівців, які мають кваліфікацію судового експерта за фахом «14.1. Психологічні дослідження». Для дослідження девіантної сексуальної поведінки слід залучати судових медиків, які спеціалізуються в галузі судової сексології. У випадку, коли у правоохоронних органів є підстави вважати, що на матеріалах чи предметах порнографічного характеру міститься зображення неповнолітніх, з'являється необхідність залучення до вищезазначених експертів додатково експерта-медика, який у резолютивній частині висновку повинен чітко вказати біологічний вік дитини за медичними критеріями, адже зазначене має принципове значення для правильної кваліфікації протиправного діяння³²⁵.

³²⁵ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 161–162.

Крім мистецтвознавчої та комплексних експертиз, убачається необхідність у призначенні і проведенні судово-медичної, психологічної, психіатричної, комп'ютерно-технічної експертиз з метою дослідження всіх обставин кримінального правопорушення та проведення необхідних експертних досліджень учасників кримінального правопорушення.

Судово-медична експертиза проводиться з метою дослідження на підставі спеціальних знань з медицини матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи, яка перебуває в провадженні слідчого, прокурора чи суду та здійснюється державними установами – бюро судово-медичних експертиз³²⁶.

З метою отримання даних про факт статевих зносин, які мали місце, а також установлення типу тілесних ушкоджень, що вказують на насильницький статевий акт, після порушення кримінального провадження призначається судово-медична експертиза. За допомогою судово-медичної експертизи визначають: наявність факту статевих зносин та наслідки зґвалтування (ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, вагітність, зараження венеричною хворобою тощо)³²⁷. Об'єктом експертного дослідження виступають потерпілі та підозрювані, їх одяг, взуття, а також інші речові докази³²⁸.

Таким чином, залежно від обставин учинення кримінального правопорушення досліджуваної категорії, на розгляд експертів можуть бути поставлені такі питання:

1. Який вік і стать особи, яка підлягає огляду?
2. Який характер та локалізація ушкоджень, що є на тілі особи?
3. Яким чином особі завдано ушкодження та їх давність?
4. Чи могли ушкодження бути спричинені власноручно?
5. Які наслідки спричинення виявлених ушкоджень?

³²⁶ Про затвердження Інструкції про проведення судово-медичної експертизи : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z025495>.

³²⁷ Грязін В. І. Судово-медична та судово-психіатрична експертизи при статевих злочинах. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2011. Вип. 8. С. 114–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2011_8_19. С. 117.

³²⁸ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С.173.

6. Чи вступала особа в статевий акт та які сліди залишені на статевих органах особи?

7. Які наслідки настали в результаті статевого акту?

Крім того, під час проведення судово-медичної експертизи у кримінальних провадженнях щодо виготовлення порнографічних предметів за участю неповнолітніх та малолітніх осіб головним завданням проведення судово-медичної експертизи є визначення біологічного віку та статі потерпілого з використанням медичних методик та критеріїв.

У межах кримінальних проваджень, передбачених ст. 301 КК України, слідчими призначається судово-психіатрична експертиза щодо визначення психічного стану особи потерпілого або підозрюваного з метою встановлення особливостей психічного здоров'я вказаних вище осіб до, під час та після вчинення кримінального правопорушення.

Предметом судово-психіатричної експертизи є психічний стан особи в певні юридично значимі проміжки часу, який визначається з метою надання відповіді на запитання, поставлені уповноваженою особою, яка залучила експерта або доручила проведення експертизи³²⁹. Д. Г. Паляничко зазначає, що у кримінальних провадженнях, пов'язаних із дитячою порнографією, перед судово-психіатричною експертизою слідчі ставили питання щодо стану потерпілих і підозрюваних. Так, під час направлення неповнолітніх потерпілих на судово-психіатричну експертизу ставилися такі питання:

1. Чи мала потерпіла особа психічне захворювання і якщо так, то яке саме, протягом якого часу?

2. Якщо вона психічно хвора, то чи могла адекватно сприймати дійсність, розуміти, що з нею вчинювався статевий акт; чи могла давати щодо цього правильну інформацію?³³⁰.

У разі захворювання потерпілого на психічну хворобу після вчинення щодо неї правопорушення експерт установлював, на яку психічну

---

³²⁹ Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 р. № 865. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18>

³³⁰ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 176.

хворобу страждала неповнолітня потерпіла (діагноз) і протягом якого часу, чи не є хвороба наслідком цього кримінального правопорушення.

Під час направлення для проведення судово-психіатричної експертизи підозрюваного експертові ставилися такі питання:

1. Чи мав підозрюваний психічне захворювання, якщо так, то яке саме, протягом якого часу?

2. Якщо на теперішній час підозрюваний психічно здоровий, то чи не знаходився він у момент учинення статевих зносин із потерпілим у стані тимчасового психічного розладу?

3. Якщо підозрюваний страждав на психічне захворювання, то чи міг він усвідомлювати свої дії і керуватися ними в момент статевих зносин із потерпілим, тобто чи був він осудним щодо діяння, яке йому інкримінується?

4. Чи був і є підозрюваний небезпечним для суспільства у своєму хворобливому стані, чи потребує застосування щодо нього заходів медичного характеру і якщо так, то яких саме?³³¹

Дослідивши матеріали слідчої та судової практики, а також погляди науковців щодо цього питання, визначено перелік питань, які доцільно ставити на вирішення експертів під час призначення судово-психіатричної експертизи:

1. Чи страждає особа на психічне захворювання, якщо так, то на яке саме і протягом якого часу?

2. Чи страждав правопорушник на психічне захворювання під час учинення кримінального правопорушення та чи міг усвідомлювати характер своїх дій?

3. Чи страждав потерпілий на психічне захворювання під час учинення щодо нього кримінального правопорушення?

4. Чи міг потерпілий усвідомлювати характер протиправних дій, учинених щодо нього?

5. Чи є правопорушник небезпечним для суспільства, враховуючи наявність психічного захворювання?

---

³³¹ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 176.

6. Чи потребує особа в застосуванні щодо неї примусових заходів медичного характеру?

7. Чи може особа давати достовірні свідчення щодо вчиненого кримінально-протиправного діяння та усвідомлювати їх значення?

У ході проведення досудового розслідування кримінальних проваджень досліджуваної категорії здійснюється призначення судово-психологічної експертизи з метою виявлення особливостей поведінки потерпілого та правопорушника під час учинення кримінального правопорушення, а також впливу протиправних дій на психічний стан особи, характер впливу порнографічних предметів на споживачів, зокрема на неповнолітніх та малолітніх осіб. Крім того, основні завдання психологічної експертизи полягають у встановленні особливостей характеру змісту друкованих видань, кіно-, відео-матеріалів; визначенні цільової аудиторії; виявленні форм, методів, засобів поширення і рекламування матеріалів порнографічного змісту, а також прогнозування соціального ефекту розповсюдження та рекламування порнографічних матеріалів³³². Змістом судово-психологічних експертних досліджень є встановлення психологічних критеріїв психічно безпорадного стану неповнолітніх потерпілих, одержання даних, необхідних для встановлення їх здатності сприймати подію кримінального правопорушення та давати правильні свідчення щодо неї³³³.

Психологічна експертиза встановлює ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви в поведінці особи, які мають юридичне значення та викликають певні правові наслідки. Основним завданням психологічної експертизи є визначення у підекспертної особи:

- а) індивідуально-психологічних особливостей, рис характеру, провідних якостей особистості; чинників психічного життя і поведінки;
- б) емоційних реакцій та станів;

³³² Грищенко М. В. Психологічна експертиза кіно-, відеопродукції порнографічного змісту. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2014. Вип. 15. С. 58–65. URL: http://pbuv.gov.ua/UJRN/Рекр_2014_15_10. С. 61.

³³³ Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. С. 177–178.

в) закономірностей перебігу психічних процесів, рівня їхнього розвитку та індивідуальних її властивостей³³⁴.

На вирішення експерта під час проведення психологічної експертизи в межах кримінальних проваджень, передбачених ст. 301 КК України, можуть бути поставлені такі питання:

1. Які індивідуально-психологічні особливості має підекспертна особа?

2. Чи має підекспертна особа індивідуально-психологічні особливості, що суттєво вплинули на характер її свідчень?

3. Чи є ситуація, що досліджується, психотравмальною для особи? Якщо так, то чи завдано особі страждання (моральної шкоди)?

4. Чи спричинені особі страждання (моральна шкода) за умов ситуації (зазначаються умови ситуації), що досліджується³³⁵.

Здійснення кримінально-протиправної діяльності з обігу понографічних предметів, а саме їх виготовлення і розповсюдження, передбачає використання спеціальної фото-, аудіо-, відео- та комп'ютерної техніки. У ході досудового розслідування доцільно призначити експертизу комп'ютерної техніки і програмних продуктів, за необхідності встановити фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження і пов'язані із застосуванням комп'ютерної техніки та вчинення завдяки їй певних дій, які виявляються на основі спеціальних знань у галузях обчислювальної техніки та програмування³³⁶.

Комп'ютерно-технічна експертиза призначається з метою встановлення фактів:

---

³³⁴ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ № 53/5 від 08.10.1998 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z070598>.

³³⁵ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ № 53/5 від 08.10.1998 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z070598>.

³³⁶ Карпінська Н., Крикунов О. Окремі питання проведення судової комп'ютерно-технічної експертизи у кримінальному судочинстві. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1. С. 140–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2017_1_28. С. 141.

1) використання комп'ютерної техніки і програмного забезпечення під час вчинення кримінального правопорушення та реалізації кримінально-протиправного наміру;

2) виявлення інформації порнографічного характеру на матеріальних носіях інформації;

3) встановлення обставин використання інформації порнографічного характеру під час учинення кримінального правопорушення (виготовлення порнографічних предметів, їх монтаж, копіювання, розповсюдження, збут із використанням комп'ютерної техніки та програмного забезпечення).

Експертиза комп'ютерної техніки встановлює факти й обставини, що мають значення у кримінальному провадженні і пов'язані із закономірностями функціонування та експлуатації комп'ютерної системи. Основними задачами цього підвиду експертизи є встановлення комплектації, технічного стану та функціональних можливостей комп'ютерної системи. Експертиза програмних продуктів установлює факти й обставини, пов'язані із закономірностями розробки та використання програмних продуктів комп'ютерної системи. Задачею цього підвиду експертизи є визначення функціонального призначення, технічних параметрів, вимог, алгоритму, структури, стану та особливостей програмного забезпечення. Інформаційно-комп'ютерна експертиза встановлює факти й обставини, пов'язані із закономірностями створення, обробки та збереження інформації на комп'ютерних носіях. Її задачею є пошук, виявлення, відтворення і технічний аналіз інформації, створеної користувачем чи програмами в комп'ютерній системі³³⁷. Під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії доцільно проводити інформаційно-комп'ютерну експертизу з метою визначення виду інформації, що знаходиться на носіях (зображення, відеозапис, аудіофайл, програма, текстовий файл), та характеру її використання.

На вирішення експерта під час призначення комп'ютерно-технічної експертизи у кримінальних провадженнях за фактами обігу порнографічних предметів ставляться такі питання:

---

³³⁷ Там само. С. 141–142.

1. Чи містяться на наданому на експертизу носії інформації файли, що мають порнографічний зміст, якщо так, то які саме, їх назва, дата й час створення, інформація про особу, яка їх створила?

2. Чи є інформація на наданому на експертизу носії про копіювання, поширення, розповсюдження або інші дії щодо визначених файлів?

3. Чи здійснювалися спроби знищення файлів, що мають порнографічний зміст на наданому на експертизу носії інформації?

4. Чи файли, що мають порнографічний зміст, розроблено на наданому на експертизу носії інформації або перенесено з іншого носія?

5. Яким чином створено файли, що мають порнографічний зміст, та яке програмне забезпечення використовувалося під час їх створення?

6. Яка технологія та хронологія створення, копіювання, розповсюдження, видалення файлів, що містить інформацію порнографічного характеру?

7. Чи наявна інформація на наданому на експертизу носії інформації про розповсюджувачів та отримувачів файлів, що мають порнографічний зміст?

8. Чи наявна інформація про здійснення листування із замовниками або отримувачами зазначених файлів, інформація щодо транзакцій про переказ коштів?

За результатами проведення комп'ютерно-технічної експертизи встановлюється інформація щодо способу створення, використання, копіювання, передачі та розповсюдження продукції порнографічного характеру за допомогою комп'ютерної техніки та програмного забезпечення.

Крім того, важливим є застосування криміналістичних технік щодо фіксації слідів кримінального правопорушення у вигляді виявлення та вилучення слідів пальців рук із знарядь і засобів, а також біологічних матеріалів з метою подальшого проведення експертиз. Зазвичай на обладнанні та на порнографічних предметах, які вилучаються, можуть бути виявлені сліди рук, мікрооб'єкти (частки одягу, продукти життєдіяльності людини), які можуть стати об'єктами дактилоскопічної, біологічної, хімічної та інших видів експертиз, висновки яких можуть мати суттєве значення для розслідування³³⁸. Вилучення та дослідження таких слідів здійснюється експертами-криміналістами.

³³⁸ Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. С. 75.

Таким чином, залучення спеціалістів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій та призначення експертних досліджень у кримінальних провадженнях за фактами вчинення кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів надає можливість установити додаткову інформацію щодо обставин кримінального правопорушення, отримати вичерпні відповіді, ґрунтовані на дослідженнях із використанням спеціальних знань. Результати експертних досліджень та участі спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій мають доказове значення у кримінальному провадженні, а тому є необхідним засобом установлення обставин та механізму вчинення кримінального правопорушення, способу, знарядь і засобів протиправних дій, доведення винуватості осіб, причетних до кримінального протиправного діяння та окремих обставин, що підлягають установленню під час досудового розслідування.

Отже, доцільно визначити такі **особливості методики розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів.**

1. До елементного складу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів піднесено: 1) предмет кримінально-протиправного посягання; 2) особу правопорушника; 3) особу потерпілого; 4) знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; 5) обстановку вчинення кримінального правопорушення; 6) типові сліди кримінального правопорушення; 7) наслідки вчинення кримінального правопорушення.

2. Основні типові слідчі ситуації, які виникають на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів, залежно від характеру вихідних даних про ознаки вчиненого кримінального правопорушення: 1) ситуація 1: досудове розслідування розпочинається в результаті виявлення правоохоронними органами факту підготовки до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України, або ж безпосереднього вчинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів; 2) ситуація 2: досудове розслідування розпочинається в результаті повідомлення від правоохоронних органів інших країн у межах міжнародного співробітництва щодо протидії обігу порнографічних предметів про виявлення

фактів збуту або розповсюдження порнографічних предметів із використанням інтернет-мережі, або ввезення порнографічних предметів громадянами України під час перетину державного кордону; 3) ситуація 3: досудове розслідування розпочинається на підставі звернення громадян щодо відомих їм обставин учинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України; 4) ситуація 4: досудове розслідування розпочинається в результаті отримання заяви або повідомлення від особи щодо виготовлення порнографічних предметів за її участю.

3. Залежно від характеру слідчих ситуацій, що склалися відповідно до наявної інформації про вчинене кримінальне правопорушення щодо обігу порнографічних предметів, способу учинення протиправних дій та особи правопорушника, визначено такі типові слідчі версії: а) виготовлення порнографічних предметів із застосуванням аудіо-, відео-, комп'ютерної техніки, копіювальних пристроїв або програмного забезпечення; б) збут порнографічних предметів у громадських місцях або за попередньою домовленістю під час особистої зустрічі; в) збут порнографічних предметів із використанням інтернет-мережі та електронних засобів розрахунку; г) розповсюдження порнографічних предметів із застосуванням інтернет-мережі; ґ) збут або розповсюдження предметів порнографічного характеру, що містять дитячу порнографію; д) виготовлення порнографічних предметів із примушуванням неповнолітніх та малолітніх осіб до участі у їх створенні; е) учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів групою осіб за попередньою змовою; є) ввезення порнографічних предметів на територію України шляхом перетину державного кордону.

4. Обставини, що підлягають установленню, є: а) конкретизованим переліком фактичних даних, що містять детальну інформацію щодо обставин учинення конкретного виду кримінальних правопорушень та їхніх ознак; б) входять до складу предмета доказування.

У контексті специфічного виду кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів підлягають установленню обставини, що:

1) підтверджують:

а) факт учинення протиправних дій з обігу порнографічних предметів, до яких слід віднести фактичні дані щодо виявлення ознак

учинення кримінального правопорушення, час, місце, обстановку вчинення протиправних дій;

б) належність виявлених та вилучених предметів до предметів порнографічного характеру;

в) факт примушування неповнолітніх або малолітніх осіб до участі у створенні предметів порнографічного характеру;

2) характеризують:

а) особу правопорушника, включаючи демографічні та особисті дані;

б) суб'єктивну сторону кримінального правопорушення (вина, мотив і мета учинення протиправних дій);

в) спосіб учинення кримінального правопорушення, використання знарядь і засобів, спеціальних навичок, знань та вмінь під час учинення протиправних дій;

3) свідчать про:

а) вчинення кримінального правопорушення організованою групою та розподіл функцій між ними;

б) характер завданої шкоди та наслідків, які настали в результаті вчинення протиправних дій.

У монографії вперше конкретизовано перелік обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів – наведено у формі питань.

5. Під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів найчастіше проводяться такі слідчі (розшукові) дії, як огляд місця події, огляд речей і документів, огляд транспортних засобів, поверховий огляд, обшук приміщень, допит свідків, допит підозрюваного, допит потерпілого, призначення експертних досліджень.

6. Особливістю проведення огляду місця події за фактами обігу порнографічних предметів у сучасних умовах є огляд і вилучення комп'ютерної техніки, матеріальних носіїв інформації, засобів фото- та відеофіксації, які використовувалися під час учинення протиправних дій та можуть містити продукцію порнографічного характеру. Під час проведення огляду комп'ютерної техніки та електронних носіїв інформації в кримінальних правопорушеннях за фактами обігу порнографічних

предметів першочергово оглядаються робочі папки комп'ютерної техніки та носії інформації з метою виявлення предметів порнографічного характеру, а також листування в соціальних мережах та поштових скриньках, транзакції в електронних гаманцях, через які правопорушники отримують оплату від збуту продукції, а також операції з виведення криптовалюти.

7. Метою проведення обшуку в кримінальних провадженнях за ст. 301 КК України є виявлення предметів, які підтверджують учинення особою протиправних дій з обігу порнографічних предметів – предметів порнографічного характеру, відшукування знарядь і засобів кримінального правопорушення – комп'ютерної техніки, планшетів, мобільних телефонів, засобів фото- та відеофіксації та інших предметів, які мають значення для розслідування, а саме документації, записів, грошових коштів, банківських карток.

8. Використання спеціальних знань у межах кримінальних проваджень щодо розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів здійснюється з метою: а) технічно-забезпечення роботи з речовими доказами, знаряддями й засобами вчинення протиправних дій, слідами кримінального правопорушення; б) проведення експертних досліджень для отримання додаткових доказів у кримінальному провадженні. Наголошено на необхідності призначення та проведення мистецтвознавчої експертизи з метою визначення належності предметів до таких, що мають порнографічний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Gehl, Rod & Plecas, Darryl. Introduction to Criminal Investigation: Processes, Practices and Thinking. New Westminster, BC: Justice Institute of British Columbia. 2016. 174 p.
2. Kutchinsky, Berl; Pornography, sex crime and public policy. Source title: Sex industry and public policy: proceedings of a conference held 6–8 May 1991 / edited by Sally Anne Gerull and Boronia Halstead. Canberra: Australian Institute of Criminology, 1992. P. 41–55. URL: <https://masculinisation.files.wordpress.com/2015/05/pornography-sex-crime-and-public-policy-by-berl-kutchinsky.pdf>.
3. Thomas Schirrmacher. Verlag für Kultur und Wissenschaft (Culture and Science Publ.). Bonn 2010. URL: http://www.worldevangelicals.org/resources/rfiles/res3_387_link_133806704.pdf.
4. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. № 254к/96ВР. *Законодавство України*. URL: .
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України в редакції від 28.12.1960 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100205>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/465117>.
8. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495_17.
9. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294714>.
10. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.1997 р. № 318/97 ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97%D0%B2%D1%80>.

11. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2783-XII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782> 12.
12. Про захист дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402> 14.
13. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129615>.
14. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/270/96-%D0%B2%D1%80>.
15. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038> 12.
16. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. №3759-XII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375912>.
17. Положення про експертну раду Міністерства культури України з питань захисту суспільної моралі : наказ Міністерства культури України від 03.11.2016 р. № 986. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z152216#n13>.
18. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 р. № 865. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z071918>.
19. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ № 53/5 від 08.10.1998 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z070598>.
20. Про затвердження Інструкції про проведення судово-медичної експертизи : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z025495>.
21. Про затвердження критеріїв віднесення друкованої, аудіовізуальної, електронної та іншої продукції, в тому числі реклами, а також переданих та отриманих по комунікаційних лініях повідомлень та матеріалів до розряду порнографічної або еротичної продукції : рішення Національної експертної

комісії України з питань захисту суспільної моралі від 20.02.2007 р. № 1. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v000169907>.

22. Про затвердження критеріїв віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер : наказ Міністерства культури України від 16.03.2018 р. № 212. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z039318>.

23. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Российская Е. Р. *Криминалистика : учебник для вузов / под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина*. Москва : Издательство НОРМА, 2000. 990 с.

24. Анохін А. М. Предмет доказування у кримінальному провадженні. *Наше право*. 2013. № 2. С. 93–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_2_19.

25. Антощак А. Р. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38 (2). С. 95–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_38%282%29_25.

26. Баев О. Я. *Основы криминалистики : курс лекций*. М. : Экзамен, 2001. 288 с.

27. Батюк О. В. *Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб.* / Р. І. Благута, О. М. Гумін та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Л. : ЛьвДУВС, 2011. 324 с.

28. Бахин В. П., Колесниченко А. Н. *Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. Методика расследования отдельных видов преступлений / под ред. В. К. Лисиченко*. Киев : Вышш. шк., 2008. С. 27–29.

29. Бахин В. П. *Криминалистика : проблемы и мнения (1962–2002 гг.) / В. П. Бахин*. К., 2002. 266 с.

30. Белкин Р. С. *Курс криминалистики: Общая теория криминалистики : в 3-х томах*. М. : Юрист, 1997. Т. 1. 408 с.

31. Белкин Р. С. *Курс криминалистики: Общая теория криминалистики : в 3-х томах*. М. : Юрист, 1997. Т. 3 : Криминалистические средства, приемы и рекомендации. 480 с.

32. Бесчастнова О. В. Изготовление и оборот материалов или предметов с порнографическими изображениями несовершеннолетних: уголовно-правовой аспект : диссертация кандидата юридических наук : 12.00.08. Ростов-на-Дону, 2008. 210 с. URL: <http://www.dslib.net/kriminal-pravo/izgotovlenie-i-oborot-materialov-ili-predmetov-s-pornograficheskim-i-zobrazhenijami.html>.

33. Василевич В. В. Зарубіжний досвід кримінологічної політики захисту прав потерпілих від поширення дитячої порнографії у мережі Інтернет. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2013_3_5.

34. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. М. : Лэкс; Эст, 2002. 76 с.

35. Войціховський А. В., Мельник І. М. Поширення дитячої порнографії в Інтернеті як загроза для українського суспільства. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми* : програма Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 15.11. 2017 р.). Харків, 2017.

36. Войчишена М. В. Криміналістична характеристика наслідків вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. Випуск 1 (66). С. 107–112.

37. Войчишена М. В. Криміналістична характеристика особи правопорушника через призму кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. Випуск 82. С. 47–53.

38. Войчишена М. В. Криміналістична характеристика типових слідів кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. Випуск 86 (3). С. 63–68. URL: <http://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/issue/view/11/pdf86>.

39. Войчишена М. В. Криміналістична характеристика як наукова категорія методики розслідування кримінальних правопорушень. *Актуальні питання досудового розслідування* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 27 жовтня 2017 року). 2018. С. 141–144.

40. Войчишена М. В. Криміналістична характеристика як наукова категорія методики розслідувань кримінальних правопорушень. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. Випуск 3 (64). С. 146–152.

41. Войчишена М. В. Механізм вчинення кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 вересня 2019 року). Одеса, 2019. С. 106–108.

42. Войчишена М. В. Наслідки вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Розвиток правової науки: механізми вибору та реалізації пріоритетів* : Міжнародна науково-практична конференція, присвячена святкуванню 5-річчя заснування наукового журналу «Visegrad Journal on Human Rights» (м. Сніна, Словацька Республіка, 7–8 червня 2019 року). 2019. С. 429–432.

43. Войчишена М. В. Оборот порнографических предметов как общественно опасное деяние: понятие порнографии, правовые основы противодействия. *Борьба с преступностью: теория и практика* : тезисы докладов VII Международной научно-практической конференции (г. Могилев, 5 апреля 2019 года) / МВД Республики Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь»; отв. ред. Ю. П. Шкаплеров. Могилев : Могилев. институт МВД, 2019. С. 321–324. URL: http://elib.institutemvd.by/bitstream/MVD_NAM/569/1/vojchishena.pdf.

44. Войчишена М. В. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2020. Випуск 59. С. 113–166.

45. Войчишена М. В. Особа правопорушника як елемент криміналістичної характеристики кримінального правопорушення. *Актуальні питання досудового розслідування* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 12 жовтня 2018 року). 2019. С. 117–121.

46. Войчишена М. В. Порнографія, продукція порнографічного характеру: теоретико-правовий аспект. *Visegrad Journal on Human Rights (Pan-European University, Bratislava, Slovakia Republic)*. 2019. Випуск 4 (2). С. 27–32.

47. Войчишена М. В. Спосіб вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Jurnalul juridic national: teorie si practica (Республіка Молдова)*. 2019. Випуск 6 (40). С. 178–181.

48. Войчишена М. В. Типові сліди як елемент криміналістичної характеристики методики розслідувань кримінальних правопорушень. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології на сучасному етапі розвитку України* : матеріали підсумкової науково-теоретичної конференції (м. Київ, 11 квітня 2019 року). К. : Національна академія внутрішніх справ, 2019. С. 34–36.

49. Волобуєв А. Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424krimnalstikavolobuvaf.html>.

50. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємництва. Х. : Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. С. 11–89.

51. Волобуєва О. О., Кубарев І. В. Особливості огляду місця події за фактами кримінальних вибухів. *Криміналістичне забезпечення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв* : матеріали міжнародного круглого столу (м. Київ, 7 червня 2017 року). К. : Національна академія прокуратури України, 2017. 148 с.

52. Волобуєва О. О. Необхідність вдосконалювання кримінально-процесуального статусу спеціаліста (експерта) у ракурсі взаємодії зі слідчим. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4. № 3. С. 50–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_3_16.

53. Волобуєва О. О. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності: криміналістичний аналіз. *Європейські перспективи*. 2015. Вип. 5. С. 111–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2015_5_20.

54. Волобуєва О. О. Розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи: проблемно-дискусійні аспекти освідування. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2018_1_27.

55. Галагура Є. Л. Криміналістична характеристика умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Право і Безпека*. 2016. № 2. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_2_13.

56. Гапотченко Г. М. Удосконалення правового врегулювання проведення окремих експертиз у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судебна експертиза*. 2013. Вып. 58 (2). С. 59–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58%282%29_14.

57. Гарасим П. С. Типові слідчі ситуації та основні напрямки розслідування на початковому етапі. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 9. С. 255–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_9_58.

58. Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в методике расследования. *Методика расследования преступлений. Общие положения* : материалы науч.-практ. конф. Одесса, 1976. С. 94–96.

59. Гошовська Ю. В. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5. С. 141–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_5_13.

60. Грищенко М. В. Психологічна експертиза кіно-, відеопродукції порнографічного змісту. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2014. Вип. 15. С. 58–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekp_2014_15_10.

61. Грязін В. І. Судово-медична та судово-психіатрична експертизи при статевих злочинах. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2011. Вип. 8. С. 114–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2011_8_19.

62. Гумін О. Обставини, що підлягають доказуванню під час провадження досудового розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. №876. С.261–268. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/41819/2/2017n876_Gumin_OCircumstances_to_be_proved_261_268.pdf.

63. Гусарова М. В. Незаконный оборот порнографических материалов и предметов: уголовно-правовые и криминологические аспекты : диссертация кандидата юридических наук : 12.00.08. Казань, 2010. 262 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/nezakonnyi-oborot-pornograficheskikh-materialov-ili-predmetov-ugolovno-pravovye-i-kriminolog#ixzz5g9IgaYpu>.

64. Гусева В. О. Криміналістична характеристика посягань на життя співробітника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 3. С. 211–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2017_3_27.

65. Грабазій І. А., Козленко О. О. Генеза явища порнографії та боротьби з ним. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*

імені Е. О. Дідоренка. 2015. Вип. 3. С. 234–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2015_3_28.

66. Грабазій І. А., Козленко О. О. Особливості виявлення оперативними підрозділами ОВС злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів в мережі Інтернет. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.1). С. 130–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_2%282.1%29_24.

67. Демедюк С. В., Демедюк Т. С. Небезпечний порнографічний контент в Інтернеті як проекція розладів особистості розповсюдjuвача дитячої порнографії. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 68. № 6. С. 278–290. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_68_6_23.

68. Джинджолия Р. С. Уголовная ответственность за незаконное распространение порнографических материалов или предметов / науч. ред. А. А. Магамедов; Московский гос. ун-т сервиса. М.; Сочи : [б. и.], 2001. 50 с.

69. Джужа О. М., Моїсеєв Є. М. Проблеми потерпілого від злочину (кримінологічний та психологічний аспекти) : навчальний посібник. Київ : Українська академія внутрішніх справ, 1994. 51 с.

70. Дода І. Г., Михайленко Г. В. Меры уголовно-правового противодействия изготовлению и распространению материалов порнографического характера по законодательству Республики Беларусь. *Уголовное право. Научные публикации*. № 1 (41). 2017. С. 15–24.

71. Доказування у кримінальному провадженні : курс лекцій / О. О. Бондаренко, Г. І. Глобенко, В. В. Романюк та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Юхна; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Каф. кримін. процесу та організації дос. слідства. Харків : ХНУВС, 2018. Т. 1. 156 с.

72. Документування злочинів, пов'язаних зі збутом та розповсюдженням продукції порнографічного характеру в мережі Інтернет та локальних мережах : практичний посібник / Т. М. Бухтіарова, О. А. Черкас, В. О. Мирошніченко, О. І. Соболев, О. О. Титаренко та ін. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 80 с.

73. Драпкин Л. Я. Организация и планирование расследования. *Криминалистика* : учебник / под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. М. : Высшая школа, 1994.

74. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 09.09.1998 р. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_444.

75. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1>.

76. Жерж Н. А., Дирдін М. Є. Слідчі ситуації та типові криміналістичні версії щодо особи злочинця при розслідуванні окремих насильницьких злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 32 (3). С. 117–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32%283%29_30.

77. Жилін Є. В., С. О. Сафронов. Особливості проведення огляду предметів порнографічного характеру. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 73–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnivs_2010_2_11.

78. Журавльов А. Ю. Обставини, що підлягають встановленню у справах про статеві злочини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 59–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_44_12.

79. Звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820.

80. Загородній І. В. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні нанесення тілесних ушкоджень. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. Вип. 1. С. 102–105.

81. Заирная М. М. Преступления в сфере оборота порнографических материалов и предметов : диссертация кандидата юридических наук : 12.00.08. Москва, 2016. 213 с.

82. Иванова А. А. Методика расследования незаконного изготовления, распространения и оборота порнографических материалов и предметов : диссертация кандидата юридических наук : 12.00.09. Псков, 2011. 301 с.

83. Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень : монографія / за ред. І. П. Красюка. К. : Нац. академія внутр. справ України, 2003. 359 с.

84. Карпінська Н., Крикунов О. Окремі питання проведення судової комп'ютерно-технічної експертизи у кримінальному судочинстві. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1. С. 140–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2017_1_28.

85. Кірізлєєв С. М. Призначення судової мистецтвознавчої експертизи. *Криміналістика і судєбная експертиза*. 2013. Вып. 58 (2). С. 583–586. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58%282%29_108.

86. Клемпарський М. М. Суспільно небезпечні наслідки у злочинах з формальним складом: кримінальні та кримінальні процесуальні аспекти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 67–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2015_2_12.

87. Коваленко В. В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004.

88. Коваленко В. В. Участь спеціаліста-криміналіста у слідчому експерименті, що проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи. *Криміналістика і судєбная експертиза*. 2014. № 59. С. 148–153.

89. Когутич І. І. Криміналістика : курс лекцій. Київ : Атіка, 2009. 888 с.

90. Козленко О. О. Порівняльно-правовий аналіз міжнародного та національного законодавства у сфері боротьби із розповсюдженням дитячої порнографії в мережі Інтернет. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 59–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2014_3_10.

91. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криміналістическая характеристика преступлений : учеб. пособие. Харьков : Харьков. юрид. ин-т им. Ф. Э. Дзержинского, 1985. 92 с.

92. Комісарчук Ю. А. Поняття та зміст кримінально-процесуального доказування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. 4. С. 333–343.

93. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575.

94. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

95. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : академічний курс. Київ : ІнЮре, 2004. 424 с.

96. Котець Є. А. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування злочинів стосовно осіб, які займають особливо

відповідальне становище. *Міжнародний юридичний вісник*: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. Вип. 2. С. 79–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnpudp_2016_2_14.

97. Коцюба С. А., Чаплинський К. О. Особливості використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спеціальний випуск № 1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». С. 57–63. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/1863>.

98. Криміналістика : підручник для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська. 2-е вид. перероб. і доп. Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/1191>.

99. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 728 с.

100. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.

101. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. К., 2001.

102. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін. 384 с.

103. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. 312 с.

104. Криміналістика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. 781 с.

105. Криміналістика / под ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Образцова. М. : Юристъ, 1997. 760 с.

106. Криміналістика. Том 1 / под ред. Р. С. Белкина. Москва : Редакционно-издательский отдел, 1978.

107. Криміналістика : учеб. для вузов / И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин, Е. П. Ищенко и др.; под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. М. : Высш. шк., 1994. 528 с.

108. Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юрид. лит., 1988. 672 с.

109. Криміналістическая характеристика преступления : учебное пособие / под ред. А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. Харьков : Юридический институт, 1985.

110. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін.; за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О. М. Джузи. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.

111. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Т. Маляренка та В. В. Сташиса. Харків : ТОВ «Одіссей». 2004. 763 с.

112. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 544 с.

113. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Х. : Одіссей, 2013. 1104 с.

114. Кримінальний процес України: досудове розслідування : навч. посіб. / О. О. Волобуєва та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. М. Бесчастного; Донець. юрид. ін.-т. Кривий Ріг : Роман Козлов, 2019. 120 с.

115. Кубарев И. В. Криміналістическое обеспечение расследования преступлений: проблемы, перспективы и инновации. *Криміналістическое обеспечение расследования преступлений: проблемы, перспективы и инновации* : материалы Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 45-летию каф. криміналістики юрид. фак. БГУ, (г. Минск, 12–13 окт. 2017 г.) / редкол.: В. Б. Шабанов (отв. ред.) и др. Минск : Изд. центр БГУ, 2017. С. 138–140. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/199065/1/138140.pdf>.

116. Кубарев І. В. Слідчо-оперативна група: системні ознаки. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 4. С. 241–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2010_4_35.

117. Кудлай П. О. Криміналістична характеристика злочинів, вчинених організованими групами. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. Вип. 20. С. 307–311. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2009_20_35.

118. Куликов В. И. Криміналістическое понятие обстановки совершения преступления. *Вестник МГУ. Сер. Право*. 1982. № 5. С. 74–81.

119. Куликов В. Н. Юридическая теория порнографии. М. : Юрлитинформ, 2012. 200 с.

120. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1 : Учение о преступлениях / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. М., 2002.

121. Ландіна А. В. Захист моральності у сфері статевих відносин за кримінальним законодавством зарубіжних країн. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2. С. 196–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_1_2_33.

122. Ландіна А. В. Охорона моральності за Кримінальним кодексом України : монографія. К. : Вид-во «Юридична думка», 2013. 204 с.

123. Лань О. Ю. Обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Форум права*. 2014. № 4. С. 204–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_4_37.

124. Лоскутов Т. О. Відображення процесу доказування в постанові про порушення кримінальної справи. URL: http://intkonf.org/loskutovto_vidobra_zhennyaprotsesudokazuvannuyavpostanoviproporushennyakriminalnoyispravi/.

125. Лоскутов Т. О. Зміст доказової діяльності слідчого ОВС у частині кримінального переслідування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 70–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2009_3_11.

126. Малярова В. О. Комплексне дослідження матеріальних слідів для одержання розшукової інформації про злочинця. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Спец. вип. 28. С. 106–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2001_Spets.vip._28.

127. Малярова В. О. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 88–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2013_3_13.

128. Малярова В. О. Особливості організації розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Форум права*. 2013. № 3. С. 333–339. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_56.

129. Малярова В. О. Тактика планування розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 287–293. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_42.

130. Малярова В. О. Теоретичні основи формування методики розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 4. С. 377–382. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_4_42.

131. Малярова В. О. Типові слідчі ситуації та проблеми алгоритмізації розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.1). С. 66–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6%282.1%29_13.

132. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика : монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків : Діса плюс, 2013. 422 с.

133. Міжнародна конвенція про припинення обігу порнографічних видань та торгівлі ними від 12.09.1923 р. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_592.

134. Нагаев В. В. Эротика и порнография. Критерии различий. Проблемы правовой оценки и экспертизы : монографія. М. : Юнити-Дана, Закон и право, 2009. 336 с.

135. Надання допомоги дітям-жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією, проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, з урахуванням національної та міжнародної практик / Л. С. Волинець, Л. П. Гурковська, І. В. Савчук. К. : ТОВ «К.І.С.», 2011. 132 с.

136. Назимко Є. С., Андріяшевська М. С. Міжнародний досвід та основні риси сучасних зарубіжних кримінологічних практик запобігання вчиненню злочинів проти дітей. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 2 (11). С. 155–167.

137. Назимко Є. С. Покарання за злочини, вчинені спільно з дітьми: проблеми нормативно-правового регулювання та практики його застосування. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 2. С. 161–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_2_23.

138. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С. С. Яценко. К. : А.С.К., 2005. 848 с.

139. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

140. Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В. С. Березняк та ін.; рец.: В. П. Ємельянов, В. В. Лень, В. Ф. Примаченко; ДДУВС. Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 2012. 46 с. URL: <http://dduvs.in.ua/biblioteka/bibliotekastudentadduvs/pidruchnikiposibniki/naukovopraktychnyjkomentar/>.

141. Небитов А. А. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 126–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_31.

142. Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довілля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Трsek_2012_12_10.

143. Особливості виявлення і документування кримінальних правопорушень та розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми та злочинами проти моральності : метод. рекомендації / В. М. Пащенко, О. М. Стрільців, Д. М. Бабак та ін. К. : ДКР, ГСУ МВС України; Нац. акад. внутр. справ, 2013. 124 с.

144. Остапчук М. С. Організація та планування провадження досудового розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2014. Вип. 2. С. 344–356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2014_2_38.

145. Офіційний сайт Департаменту Кіберполіції Національної поліції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziyavykrylacholovikaustvorennipornorolykivzauchastivlasnyxditej2256/>.

146. Офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/golovne/policziyavikrilasimejnaparuyakaekspluatuvava4richnudonkudlyastvorennypornografichnixmaterialiv/>.

147. Паляничко Д. Г. Загальне поняття порнографії, її види та критерії визначення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 225–232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_50_37.

148. Паляничко Д. Г. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Науковий вісник Херсонського*

державного університету. 2014. Випуск 6 (1). Том 4. С. 91–95. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06/part_4/20.pdf.

149. Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 20 с.

150. Паляничко Д. Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013.

151. Паляничко Д. Г. Механізм злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (4). С. 187–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4%284%29_35.

152. Паляничко Д. Г. Обставини, що підлягають установленню в розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2016. № 2. С. 118–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2016_2_18.

153. Паляничко Д. Г. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. *Юридичний вісник*. 2015. № 1. С. 138–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2015_1_26.

154. Паляничко Д. Г. Тактичні особливості проведення допиту неповнолітніх в розслідуванні злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 618–625. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_65_85.

155. Подойнік О. С. Діяльність Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу) в напрямі міжнародного співробітництва в боротьбі з експлуатацією дітей та дитячою порнографією. *Право і Безпека*. 2011. № 2. С. 25–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_2_7.

156. Подойнік О. С. Міжнародні заходи боротьби з дитячою порнографією в мережі Інтернет. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3. С. 69–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2010_3_11.

157. Польшиков А. В. Криминологическая характеристика лиц, совершающих изготовление и оборот детской порнографии в сети Интернет. *Общество и право*. 2009. № 3. С. 190–194.

158. Постановление Министерства культуры Республики Беларусь от 08.05.2007 г. № 18 «Об утверждении Инструкции о порядке

выпуска, тиражирования, показа, проката, продажи и рекламирования эротической продукции, продукции, содержащей элементы эротики, насилия и жестокости, продукции по сексуальному образованию и половому воспитанию, а также продукции сексуального назначения и признании утратившим силу постановления Министерства культуры Республики Беларусь от 13.04.2000 г. № 8п» : в ред. постановления Минкультуры от 02.03.2015 г. № 7. URL: [sudexpertiza.by/assets/files/1\(41\)/15_24.pdf](http://sudexpertiza.by/assets/files/1(41)/15_24.pdf).

159. Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі : зб. нормативних актів України / уклад. Ю. Ж. Шайгородський, К. П. Меркотан; Український центр політичного менеджменту. К. : Український центр політичного менеджменту, 2007. 440 с.

160. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужи, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. К. : Національна академія внутрішніх справ України. 2005. 124 с.

161. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації. Харків : ХНУВС. 2018. 101 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protseualnyi%20poriadok%20ta%20prakychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchykh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomendatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

162. Пчолкін В. Д., Іванцова О. В. Криміналістична характеристика злочинів, що вчинюються у сфері економічної діяльності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 151–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_3_22.

163. Рябов О. А. Проблеми огляду місця події по злочинах, скоєних з використанням комп'ютерної техніки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 18. С. 32–35. С. 33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2002_18_10.

164. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2002.

165. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2008. 588 с.

166. Санакоєв Д. Б. Протидія порнографії в інтернеті підрозділами з боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми. *Право і Безпека*. 2011. № 2. С. 207–212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_2_48.
167. Свентікова М. І. Вивчення особи виготовлювача, збувальника та розповсюджувача порнографічних предметів. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 156–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_36.
168. Свентікова М. І. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики незаконного ввезення, виготовлення та розповсюдження порнографічних предметів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 657–662. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_110.
169. Свентікова М. І. Характеристика типових способів незаконного ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 21. С. 71–74. URL: http://www.visnyk.juris.uzhnu.uz.ua/file/visnyk_21%20ch.%202%20t.%203.pdf.
170. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко, В. И. Гончаренко, М. В. Салтевский и др.; под ред. В. К. Лисиченко. Киев : Высш. шк. Головное изд-во, 1988. 405 с.
171. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів : навч. посібник. К., 1997. 44 с. URL: <http://www.vuzlib.su/books/1488> Криміналістична_характеристика_злочинів.
172. Стратонов В. М. Версії в практиці пізнавальної діяльності слідчого. *Право і Безпека*. 2011. № 1. С. 174–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_1_39.
173. Тарасюк І. В. Поняття та роль слідчої (розшукової) версії у процесі пізнання об'єктивної істини в розслідуванні справ кримінального провадження. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.2). С. 250–253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6%282.2%29_43.
174. Тіщенко С. О. Особливості організації і тактики проведення огляду місця події. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 409–413. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_4_55.
175. Тіщенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юридична література, 2002. 360 с.

176. Тищенко В. В. Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність і основне завдання розслідування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Т. 13. С. 252–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npouua_2013_13_27.
177. Тищенко В. В. Слідчі ситуації в методиці розслідування злочинів: поняття, класифікація, значення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 22. С. 961–965. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2004_22_180.
178. Угода стосовно припинення обігу порнографічних видань : від 04.05.1910 р. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_591.
179. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України: Загальна частина : навчальний посібник. К. : Кондор, 2005. 152 с.
180. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. К. : Кондор, 2005. 280 с.
181. Удалова Л. Д. Проблемні питання початку досудового розслідування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 228–239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2016_1_21.
182. Форостяний А. В. Щодо розширення предмету доказування у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 152–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_3_20.
183. Харківський П. П. Комп'ютерно-технічна експертиза: проблемні питання. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2. С. 97–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2014_2_16.
184. Хижняк Є. С. Типові слідчі ситуації при розслідуванні статевих злочинів щодо малолітніх. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 4. С. 197–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2012_4_68.
185. Хільченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 152 с.
186. Хільченко С. В. Огляд місця події у справах про поширення порнографічних предметів. *Право і суспільство*. 2009. № 3. 146 с.
187. Ходченко І. Л. Теоретичні аспекти судової мистецтвознавчої експертизи. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 460–465. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2017_62_57.

188. Цимбалюк В. І. Процесуальний порядок огляду місця події. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 4. С. 144–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_4_29.

189. Цуцкірідзе М. С. Здійснення оперативно-розшукової діяльності з використанням правових засобів пізнавальної діяльності слідчого. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 270–282. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2018_1_24.

190. Цуцкірідзе М. С. Співвідношення діяльності слідчого з діяльністю неуповноважених учасників досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 124–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vks_2018_2_15.

191. Чаплинський К. О. Тактика слідчого огляду при розслідуванні злочинів у сфері використання комп'ютерів та комп'ютерних мереж. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 325–331. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2011_3_42.

192. Чаплинський К. О. Тактичні прийоми проведення обшуку. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. Випуск 2. 2011. С. 208–214. URL: http://www.law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik22011_2/33.pdf.

193. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Х. : Право, 2007. 432 с.

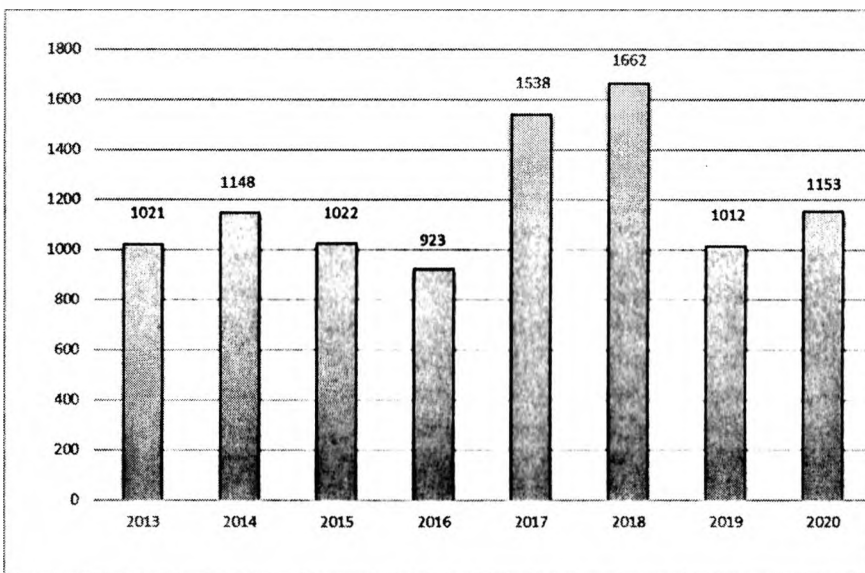
194. Шраго А. Проблема web-порнографії та шляхи її подолання. URL: http://www.crime_research.ru/articles/2995/.

195. Щербаковский М. Г. Обов'язкове призначення судових експертиз у кримінальному провадженні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 148–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trsek_2016_16_22.

Додаток А

Статистичний аналіз показників, що характеризують кримінальні правопорушення за фактами обігу порнографічних предметів (ст. 301 КК України)

1. Кількість кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів, унесених до ЄРДР протягом 2013–2020 років:

Примітка: за 2013 рік до ЄРДР було внесено 1021 кримінальне правопорушення за ст. 301 КК України, за 2014 рік – 1148, за 2015 рік – 1022, за 2016 рік – 923, за 2017 рік – 1538, за 2018 рік – 1662, за 2019 рік – 1012 за 2020 рік – 1153 кримінальні правопорушення.

Наукове видання

**СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ ВІТВИЦЬКИЙ
ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА ВОЛОБУЄВА
МАРИНА ВАДИМІВНА ВОЙЧИШЕНА**

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ
ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ**

МОНОГРАФІЯ

*Підготовлено до друку ВД «Дакор»
Друкується в авторській редакції*

Підписано до друку 26.06.2021. Гарнітура BookmanC. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 9,04. Обкл.-вид. арк. 8,41. Наклад 100 прим.

ТОВ «ВД «Дакор»
Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012
☎ (044) 461-85-06; ✉ vd_dakor@ukr.net 🌐 www.dakor.kiev.ua
📍 04655, м. Київ, просп. Степана Бандери, 20А